

Informator Turystyczny

Pałace, dwory i zamki w dorzeczu Parsęty

Autorzy: Andrzej Świrko, Marta Świrko

Związek Miast i Gmin Dorzecza Parsęty	4
Wstęp	6

1. BATYŃ – Gmina Rąbino, powiat świdwiński	10
2. BĄDKI – Gmina Barwice, powiat szczecinecki	11
3. BIAŁA GÓRA – Gmina Rąbino, powiat świdwiński	11
4. BIAŁOGARD – Gmina Białogard, powiat białogardzki	12
5. BIAŁOWĄS – Gmina Barwice, powiat szczecinecki	13
6. BIAŁY ZDRÓJ – Gmina Sławoborze, powiat świdwiński	14
7. BIERNÓW – Gmina Rąbino, powiat świdwiński	14
8. BIESIEKIERZ – Gmina Biesiekierz, powiat koszaliński	15
9. BOBOLICZKI – Gmina Bobolice, powiat koszaliński	16
10. BÓLKOWO – Połczyn Zdrój, powiat świdwiński	16
11. BORZĘCINO – Gmina Barwice, powiat szczecinecki	16
12. BOŻNIEWICE – Gmina Bobolice, powiat koszaliński	17
13. BRUSNO – Gmina Połczyn Zdrój, powiat świdwiński	18
14. BUCZKI – Gmina Tychowo, powiat białogardzki	18
15. BUDZISTOWO – Kołobrzeg, powiat kołobrzeski	18
16. BUGNO – Gmina Szczecinek, powiat szczecinecki	20
17. BUKÓWKO – Gmina Tychowo, powiat białogardzki	20
18. CHWALIMKI – Gmina Barwice, powiat szczecinecki	21
19. CIESZYN – Gmina Biesiekierz, powiat koszaliński	22
20. CYBULINO – Gmina Bobolice, powiat koszaliński	22
21. DARGIŃ – Gmina Bobolice, powiat koszaliński	23
22. DĄBROWA BIAŁOGARDZKA – Gmina Rąbino, powiat świdwiński	23
23. DOBROCIECHY – Gmina Bobolice, powiat szczecinecki	25
24. DOBROWO – Gmina Tychowo, powiat białogardzki	25
25. DOŁGANÓW, DEUGANOWO – Gmina Rąbino, powiat świdwiński	26
26. DOŁGIE – Gmina Biały Bór, powiat szczecinecki	26
27. DRZONOWO – Gmina Kołobrzeg, powiat kołobrzeski	27
28. GAŁOWO – Gmina Szczecinek, powiat szczecinecki	28
29. GAWRONIEC – Gmina Połczyn Zdrój, powiat świdwiński	28
30. GĄSKÓW – Gmina Rąbino, powiat świdwiński	29
31. GŁODOWA – Gmina Bobolice, powiat koszaliński	30
32. GŁODZINO – Gmina Rąbino, powiat świdwiński	31
33. GOŚCINO – Gmina Gościno, powiat kołobrzeski	33
34. GRUSZEWO – Gmina Białogard, powiat białogardzki	34
35. GWIAZDOWO – Gmina Barwice, powiat szczecinecki	34
36. JARKOWO – Gmina Rymań, powiat kołobrzeski	34
37. JEZIERZYCE – Gmina Rąbino, powiat świdwiński	35
38. JUCHOWO – Gmina Borne-Sulinowo, powiat szczecinecki	36
39. KAMASOWO – Gmina Białogard, powiat białogardzki	38
40. KAMICA – Gmina Gościno, powiat kołobrzeski	38
41. KAMIONKA – Gmina Grzmiąca, powiat szczecinecki	39
42. KARKOWO – Gmina Gościno, powiat kołobrzeski	39
43. KARLINO – Gmina Karlino, powiat białogardzki	40
44. KARŚCINO – Gmina Karlino, powiat białogardzki	41
45. KĘPSKO – Gmina Bobolice, powiat koszaliński	41
46. KIKOWO – Gmina Tychowo, powiat białogardzki	42
47. KŁANINO – Gmina Bobolice, powiat koszaliński	43

48.	KŁODZINO – Gmina Barwice, powiat szczecinecki	44
49.	KŁODZINO – Gmina Rąbino, powiat świdwiński	44
50.	KŁOPOTOWO – Gmina Dygowo, powiat kołobrzeski	46
51.	KOŁACZ – Gmina Połczyn Zdrój, powiat szczecinecki	47
52.	KOTŁOWO – Gmina Biesiekierz, powiat koszaliński	47
53.	KOZIA GÓRA – Gmina Karlino, powiat białogardzki	48
54.	KRAŚNIK KOSZALIŃSKI – Gmina Biesiekierz, powiat koszaliński	50
55.	KRAĞŁE – Gmina Szczecinek, powiat szczecinecki	50
56.	KRĘPA – Gmina Bobolice, powiat koszaliński	50
57.	KRZECKO – Gmina Sławoborze, powiat świdwiński	52
58.	KUSOWO – Gmina Szczecinek, powiat szczecinecki	53
59.	LASKI – Gmina Białogard, powiat białogardzki	53
60.	LASKI KOSZALIŃSKIE – Gmina Biesiekierz, powiat koszaliński	54
61.	LEPINO – Gmina Sławoborze, powiat świdwiński	54
62.	LIPIE – Gmina Rąbino, powiat świdwiński	55
63.	LUBIECHOWO – Gmina Karlino, powiat kołobrzeski	57
64.	LUBKOWICE – Gmina Gościno, powiat kołobrzeski	57
65.	LUBOGOSZCZ – Gmina Grzmiąca, powiat szczecinecki	57
66.	LUBORADZA – Gmina Barwice, powiat szczecinecki	58
67.	ŁĘGI – Gmina Połczyn Zdrój, powiat świdwiński	58
68.	ŁĘKNICA – Gmina Barwice, powiat szczecinecki	59
69.	MARCELIN – Gmina Szczecinek, powiat szczecinecki	60
70.	MIERZYN – Gmina Karlino, powiat białogardzki	60
71.	MIERZYNEK – Gmina Karlino, powiat białogardzki	60
72.	MIĘKOWO – Gmina Szczecinek, powiat szczecinecki	61
73.	MIŁOBĄDŹ – Gmina Biały Bór, powiat szczecinecki	61
74.	MODRZEWIEC – Gmina Rąbino, powiat świdwiński	62
75.	MOŁTOWO – Gmina Gościno, powiat kołobrzeski	63
76.	MYŚLINO – Gmina Gościno, powiat kołobrzeski	64
77.	NASUTOWO – Gmina Białogard, powiat białogardzki	64
78.	NAWINO – Gmina Białogard, powiat białogardzki	65
79.	NIELEP – Gmina Rąbino, powiat świdwiński	66
80.	NOSIBĄDY – Gmina Grzmiąca, powiat szczecinecki	67
81.	NOSOWO – Gmina Biesiekierz, powiat koszaliński	68
82.	NOWE BIELICE – Gmina Biesiekierz, powiat koszaliński	69
83.	NOWE LUDZICKO – Gmina Połczyn Zdrój, powiat świdwiński	69
84.	OGARTOWO – Gmina Połczyn Zdrój, powiat świdwiński	70
85.	OKOLE – Gmina Borne-Sulinowo, powiat szczecinecki	70
86.	OMULNA – Gmina Szczecinek, powiat szczecinecki	71
87.	OSICZYN – Gmina Borne-Sulinowo, powiat szczecinecki	71
88.	OSTRE BARDO – Gmina Połczyn Zdrój, powiat świdwiński	71
89.	OSTROWĄSY – Gmina Barwice, powiat szczecinecki	72
90.	PARCHLINO – Gmina Barwice, powiat szczecinecki	73
91.	PARNOWO – Gmina Biesiekierz, powiat koszaliński	74
92.	PARSEJKO – Gmina Szczecinek, powiat szczecinecki	74
93.	PARSOWO – Gmina Biesiekierz, powiat koszaliński	75
94.	PASZĘCIN – Gmina Rąbino, powiat świdwiński	76
95.	PIOTROWICE – Gmina Dygowo, powiat kołobrzeski	77
96.	PŁAWĘCINO – Gmina Gościno, powiat kołobrzeski	77
97.	POBŁOCIE WIELKIE – Gmina Karlino, powiat białogardzki	78
98.	POCZERNINO – Gmina Karlino, powiat białogardzki	78
99.	PODWILCZE – Gmina Białogard, powiat białogardzki	79
100.	POŁCZYN ZDRÓJ – Gmina Połczyn Zdrój, powiat świdwiński	80
101.	POPIELEWKO – Gmina Połczyn Zdrój, powiat świdwiński	82
102.	PRZYBKÓWKO – Gmina Barwice, powiat szczecinecki	83

103.	PRZYDARGIŃ – Gmina Bobolice, powiat koszaliński	83
104.	PUSTARY – Gmina Dygowo, powiat kołobrzegi	83
105.	RADACZ – Gmina Borne Sulinowo, powiat szczecinecki	84
106.	RARWINO – Gmina Białogard, powiat białogardzki	84
107.	RĄBINKO – Gmina Rąbino, powiat świdwiński	85
108.	RĄBINO – Gmina Rąbino, powiat świdwiński	86
109.	ROBUŃ – Gmina Gościno, powiat kołobrzegi	88
110.	RÓŻANY – Gmina Bobolice, powiat koszaliński	88
111.	RYCHOWO – Gmina Białogard, powiat białogardzki	88
112.	RYCHÓWKO – Gmina Białogard, powiat białogardzki	89
113.	RYMAŃ – Gmina Rymań, powiat kołobrzegi	90
114.	RZESZNIKOWO – Gmina Rymań, powiat kołobrzegi	91
115.	RZĘCINO – Gmina Rąbino, powiat świdwiński	92
116.	SINCE – Gmina Białogard, powiat białogardzki	92
117.	SKOCZÓW – Gmina Dygowo, powiat kołobrzegi	94
118.	SKOTNIKI – Gmina Szczecinek, powiat szczecinecki	95
119.	SŁOWIANKI – Gmina Połczyn, powiat świdwiński	95
120.	SMECINO – Gmina Tychowo, pow. białogardzki	96
121.	STANOMINO – Gmina Białogard, powiat białogardzki	96
122.	STARE DĘBNO – Gmina Tychowo, powiat białogardzki	98
123.	STARE LUDZICKO – Gmina Rąbino, powiat świdwiński	98
124.	STARE RESKO – Gmina Połczyn Zdrój, powiat świdwiński	100
125.	STARY CHWALIM – Gmina Barwice, powiat szczecinecki	101
126.	SUCHA – Gmina Grzmiąca, powiat szczecinecki	101
127.	ŚWIĄTKI – Gmina Szczecinek, powiat szczecinecki	101
128.	ŚWIDWIN – Gmina Świdwin, powiat świdwiński	102
129.	ŚWIEMINO – Gmina Biesiekierz, powiat koszaliński	102
130.	ŚWIERSZCZEWO – Gmina Biały Bór, powiat szczecinecki	103
131.	ŚWIERZNICA – Gmina Rąbino, powiat świdwiński	104
132.	TARNINA – Gmina Szczecinek, powiat szczecinecki	105
133.	TRZCIANA – Gmina Sławoborze, powiat świdwiński	106
134.	TRZCINNO – Gmina Szczecinek, powiat szczecinecki	106
135.	TRZEBIECHOWO – Gmina Szczecinek, powiat szczecinecki	106
136.	TRZEBIEC – Gmina Tychowo, powiat białogardzki	107
137.	TRZEBIEŃ – Gmina Bobolice, powiat koszaliński	107
138.	TRZYNIK – Gmina Siemysł, powiat kołobrzegi	107
139.	TUROWO – Gmina Szczecinek, powiat szczecinecki	108
140.	TYCHOWO – Gmina Tychowo, powiat białogardzki	108
141.	TYCHÓWKO – Gmina Połczyn Zdrój, powiat świdwiński	109
142.	UNIEMINO – Gmina Borne Sulinowo, powiat szczecinecki	110
143.	URADZ – Gmina Barwice, powiat szczecinecki	110
144.	WARDYŃ DOLNY – Gmina Połczyn Zdrój, powiat świdwiński	111
145.	WARNINO – Gmina Biesiekierz, powiat koszaliński	112
146.	WARTKOWO – Gmina Gościno, powiat kołobrzegi	113
147.	WIERZBKA DOLNA – Gmina Gościno, powiat kołobrzegi	113
148.	WILCZE ŁASKI – Gmina Szczecinek, powiat szczecinecki	114
149.	WILCZOGÓRA – Gmina Bobolice, powiat koszaliński	114
150.	WŁOŚCIBÓRZ – Gmina Dygowo, powiat kołobrzegi	114
151.	WOJĘCINO – Gmina Bobolice, pow. Koszaliński	115
152.	WSZEMIERZYCE – Gmina Siemysł, powiat kołobrzegi	115
153.	ZAGÓRZE – Gmina Białogard, powiat białogardzki	116
154.	ŻDŻAR – Gmina Barwice, powiat szczecinecki	116
155.	ŻYTELKOWO – Gmina Białogard, powiat białogardzki	117

Mapa	118
Gminy w internecie	120

Związek Miast i Gmin Dorzecza Parsęty

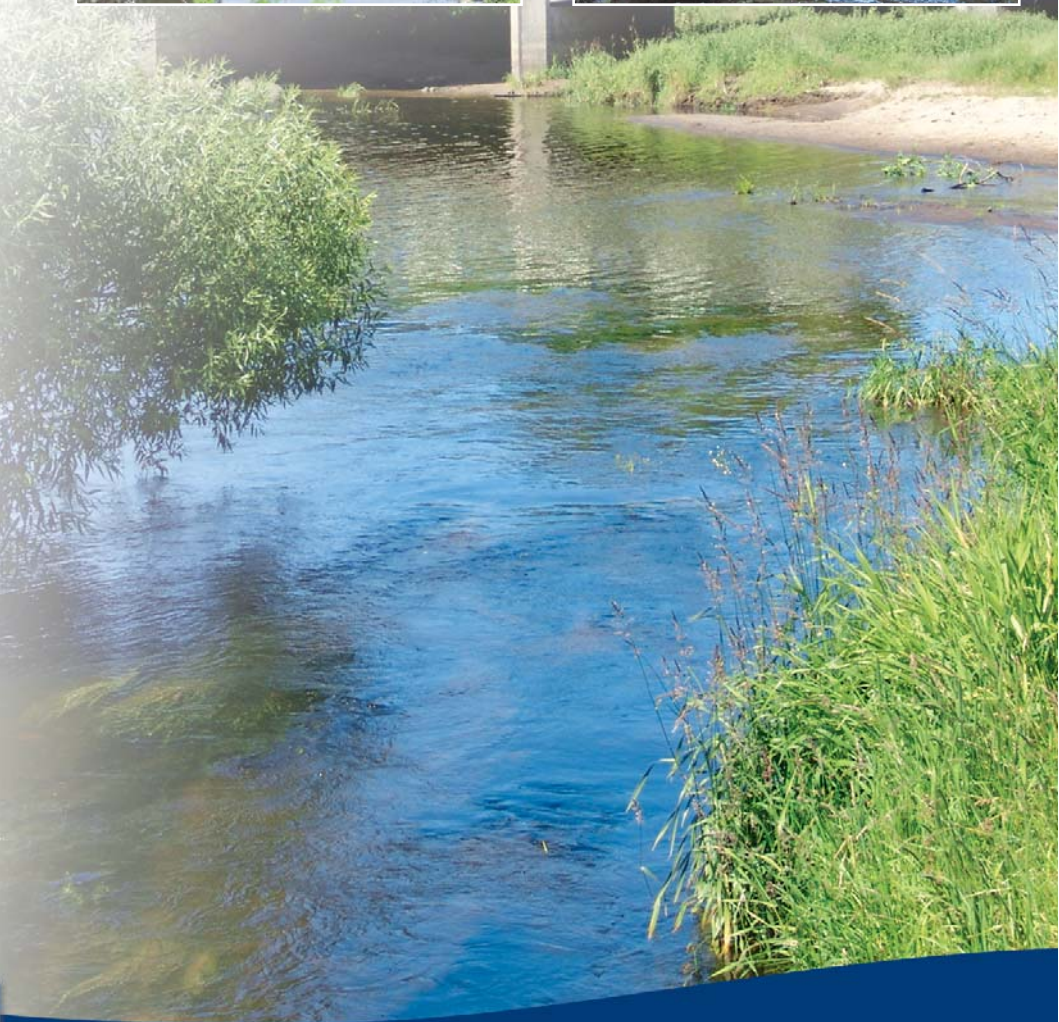
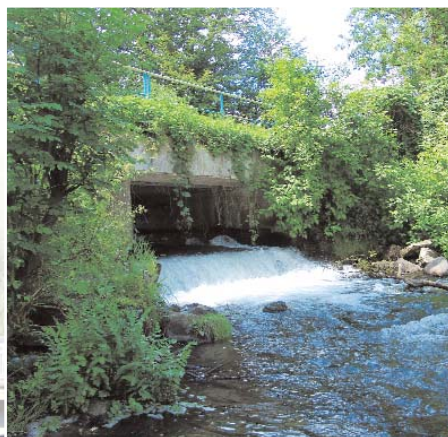
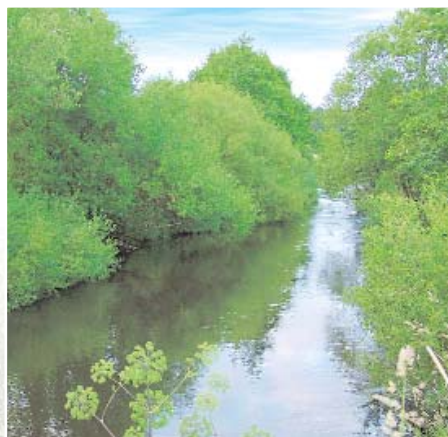

Związek Miast i Gmin Dorzecza Parsęty zrzesza 23 gminy, w tym 4 miejskie, 6 miejsko-wiejskich i 13 wiejskich. Głównym celem Związku jest wspólne rozwiązywanie problemów związanych z ochroną środowiska, propagowanie edukacji ekologicznej, a także promocja regionu. Obszar działania Związku liczy 4 200 km kwadratowych i zamieszkały jest przez ponad 264 tys. mieszkańców. Krajobraz dorzecza Parsęty został ukształtowany przez lodowiec, efektem czego są liczne pozostałości w postaci oczek wytopiskowych, torfowisk oraz głazów narzutowych, z których największy (trzeci w Europie) znajduje się na cmentarzu w Tychowie. Dorzecze Parsęty charakteryzuje się wyjątkowym klimatem, co w połączeniu z występowaniem licznych źródeł wód mineralnych oraz borowiny spowodowało powstanie na tym terenie dwóch uzdrowisk: w Półczynie Zdroju i Kołobrzegu.

Związek Miast i Gmin Dorzecza Parsęty
ul. Koszalińska 96A, 78-230 Karlino
tel. (+48 94) 311 72 47
fax (+ 48 94) 311 71 16
e-mail: zmigdp@parseta.org.pl
www.parseta.org.pl • www.parseta.pl

Wstęp

Przez setki lat rolnictwo odgrywało wielkie znaczenie w życiu gospodarczym Pomorza, stanowiło podstawowe źródło utrzymania dla większości mieszkańców. Dominująca część wsi swój rodowód wywodzi z wieków średnich i stanowiła uposażenie powstających kościołów, klasztorów bądź lenno miejscowej, pomorskiej szlachty lub szlachty przybyłej z terenu dzisiejszych Niemiec. Do przedstawicieli rodzimej szlachty /różne są opinie/ zaliczane są takie rody jak: Świątosze, Karnicowie, Wussekenowie, Boninowie, Sycewowie /Zitzewitz/, Kleszcze /Kleist/, Podkomorzowie /Puttkamer/, Naciemiędzyce /Natzmer/, Panowie z Oparzna – von Wupersnow, Kamykowie, Borkowie – potomkowie ostatniego kołobrzeskiego kasztelana. Do rodzin rycerskich o niemieckim rodowodzie zaliczyć należy: von Behrów, von Ebersteinów, von Wachholtzów, von Wedlów, von Ostenów, von Hindenburgów, von Köllerów, von Düringów, von Heydebrecków, von Bevenhuse-nów, von Blanckenburgów, von Rugenwoldów, von Manteufflów i wiele innych mniej znanych.

Pierwsi rycerze niemieccy, którzy przynieśli ze sobą prawo lenne, zaczynają się pojawiać na terenie dorzecza Parsęty dopiero w latach 70-tych XII w. Jednak obcy aż po wiek XIII stanowili rzadkość. Prawdziwy przełom w procesach osadniczych nastąpił w II poł. XIII w., gdy nastąpił gwałtowny napływ kolonistów niemieckich za sprawą biskupa kamieńskiego Hermanna von Gleichen. Możliwe to było w wyniku przeludnienia wsi niemieckiej, występowania nadwyżki ludności i jej skłonności do poszukiwania nowego miejsca zamieszkania, co się wiązało z szeregiem ulg i zwolnień, jakie zyskiwali osadnicy. Osadnicy przynosili ze sobą prawo niemieckie, które z czasem zatracало swój etniczny charakter i stało się obowiązującym dla wszystkich mieszkańców miast i wsi. Poza biskupem działalność lokacyjną podejmowały klasztory, głównie białobocki.

Przewodnik po parkach, dworach, pałacach i zamkach w dorzeczu Parsęty ma za cel przybliżyć zainteresowanym piękno terenów rozposcierających się nad dziką rzeką Pomorza Środkowego, które na przestrzeni wieków – tak jak całe Pomorze – przechodziły bogate koleje losów. Zmiany polityczne i społeczne, jakie nastąpiły w wyniku II wojny światowej, doprowadziły do tego, że pozostały dwory, pałace bez swoich twórców. Jako mienie poniemieckie, obce ciało, traktowane były bez szczególnej troski. Szereg obiektów uległo kompletnemu zniszczeniu.

Ten stan rzeczy zmienił się radykalnie po 1990 r. Wiele obiektów znalazło prywatnych nabywców, którzy z troską o najdrobniejsze szczegóły dokonują odbudowy obiektów europejskiej kultury.

Znajdują one nowe przeznaczenie często jako hotele, prywatne rezydencje, siedziby fundacji. Stają się - tak jak w przeszłości - zaczynem dla wielu pozytywnych zmian na wsi pomorskiej. Szczególnie troski wymagają dawne dwory użytkowane obecnie na potrzeby mieszkalne przez wspólnoty mieszkaniowe. Brak środków finansowych, wyższe koszty utrzymania nie sprzyjają odtworzeniu i utrzymaniu choćby zewnętrznej formy dawnej siedziby ziemiańskiej.

W gorszej sytuacji pozostają dawne parki, często o bardzo bogatej szacie roślinnej i z licznymi pomnikami przyrody. Brak środków finansowych po stronie samorządów, które najczęściej stały się właścicielami parków, uniemożliwia ich odbudowę i właściwą pielęgnację. Szkoda, bo w wielu przypadkach mogłyby posłużyć jako miejsce dla wypoczynku i poznania przyrody.

Przewodnik zawiera opisy 155 dworów, parków, pałaców i zamków położonych na terenie gmin członków Związku Miast i Gmin Dorzecza Parsęty, ułożonych alfabetycznie wg polskich urzędowych nazw miejscowości z podaniem nazwy gminy i powiatu. Przy każdej opisanej miejscowości podano jej nazwę niemiecką wg stanu zarejestrowanego w treści mapy topograficznej w skali 1:25 000. W ramach kwerendy po polskich zbiorach archiwalnych starano się ustalić historię opisanych obiektów, nazwisk właścicieli, architektów czy też budowniczych. Wykonano krótkie opisy obiektów, podkreślając szczególne ich walory oraz stan obecny, tj. na miesiąc maj 2005 r. Większość obiektów architektonicznych opatrzona została zdjęciami. Przy wykonaniu przewodnika bardzo pomocne było opracowanie wykonane przez Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze „Inwentaryzacja Turystyczno-Krajoznawcza woj. koszalińskiego”.

Całość opracowania uzupełnia mapa krajoznawcza obrazująca lokalizację opisanych obiektów. Przewodnik po parkach, pałacach, dworach i zamkach w dorzeczu Parsęty obok innych tematycznych przewodników wykonanych na zlecenie Związku Miast i Gmin Dorzecza Parsęty stanowi ciekawe kompendium wiedzy dla interesujących się przeszłością Pomorza, a szczególnie jego części środkowej.

Andrzej Świrko

Batyń - niemiecka nazwa Battin

Gmina Rąbino, powiat świdwiński

Ruiny pałacu założonego na planie prostokąta. Budynek pierwotnie z ryzalitami na osi fasady i elewacji ogrodowej. Piętrowy, przykryty dachem czterospadowym z wystającymi ponad dach ryzalitami.

Od strony fasady ryzalit trzykondygnacyjny, zwieńczony ażurową balustradą. Okna zamknięte odcinkowo i prostokątnie. Pałac nawiązywał do rozwiązań neoklasycystycznych, ale też do tzw. stylu „arkadowego”. Wybudowano go najprawdopodobniej w II poł. XIX wieku dla rodziny Rosemann z Berlina.

Na początku XX wieku dokonano modernizacji budynku. Po wojnie funkcjonowała w nim szkoła podstawowa. Obecnie w stanie ruiny. Pałac zlokalizowany był w północno-zachodniej części wsi w kompleksie zabudowań gospodarczych.

Od północy i zachodu ruiny pałacu otoczone są XIX-wiecznym parkiem o charakterze krajobrazowym. Przez park przebiega droga.

Batyń to stara wieś, której rodowód sięga czasów średniowiecza. Pierwsze wzmianki pisane pochodzą z 1412 roku i dotyczą opisu zniszczeń, jakich się dopuścili Krzyżacy ze Świdwina. Wieś była lennem starego rodu pomorskiego von Podewils, który przybył na te tereny z ziemi kołobrzeskiej 22 maja 1362 roku. Batyń należała do nich aż do I poł. XIX wieku. W 1628 roku wieś pozostawała w rękach Anselma von Podewils, w 1756 roku właścicielem wsi był członek rodu – Edward von Podewils. Jego następcą był syn Ludwig Christian. Od 1776 roku właścicielem majątku był generał Friedrich Wilhelm von Podewils, a następnie jego żona Ehlenora Carolina z domu Wolsky.

W tym czasie we wsi istniała duża owczarnia, sześć gospodarstw zagrodowych i gospoda. W 1843 roku majątek przeszedł na własność Otto Bogisława von Kleist, który nabył majątek za kwotę 16 120 talarów. We wsi mieszkało wówczas 214 mieszkańców. W 1853 roku C.J. Heyse nabył majątek za sumę 12 700 talarów od Antonette Friedrike von Kleist.

W tym czasie wiele majątków szlacheckich zmieniało właścicieli, gdyż mieszczenie uzyskali prawo nabywania ziemi.

W 1867 roku w skład majątku Batyń wchodziły również dwa folwarki Carlsruh (obecnie Zbytki) i Klein Damerow (Dąbrówka) położone na północny wschód od wsi. Łącznie wieś z majątkiem oraz folwarkami zamieszkiwały 582 osoby.

W 1892 roku właścicielem dawnych dóbr rycerskich – Batynia i dwóch folwarków (ok. 1094 ha) został Hosemann, który zlecił wybudowanie neoklasycystycznego pałacu. Majątek posiadał już wówczas maszynę parową oraz należała do niego mleczarnia. W 1914 roku właścicielem został Erich Hosemann, a powierzchnia

majątku zmniejszyła się do 793 ha. Do lat 1931-32 majątek należał do rodów Hosemann i Ponatz, którym jako osobom pochodzenia żydowskiego odebrano go i dokonano parcelacji. Podzielono go na 55 gospodarstw. Z tego okresu pochodzą liczne zagrody o jednolitej architekturze, rozciągające się wzdłuż drogi prowadzącej do dawnego ewangelickiego kościoła.

Bądk – niemiecka nazwa Rothenfiess

Gmina Barwice, powiat szczecinecki

2

Układ przestrzenny zatarty. Park zaniedbany. Ślady po parterowym dworze z końca XIX w. Park krajobrazowy z końca XIX w., o pow. 2 ha.

Bądk to dawny XVIII-wieczny folwark należący pierwotnie do miasta Barwice.

Biała Góra – niemiecka nazwa Ballenberg

Gmina Rąbino, powiat świdwiński

3

Z pierwotnego założenia pałacowo-parkowego zachował się do dzisiaj park naturalistyczny, będący pierwotnie częścią lasu otaczającego wieś, wzbogacony o sztucznie wprowadzone gatunki drzew – buki, jesiony, dęby i klony.

Pierwotny układ i wyposażenie zatarte. Powierzchnia parku wynosi około 3 ha. Założono go w II połowie XIX wieku. Według XIX – wiecznych przekazów kartograficznych nieistniejący obecnie dwór ulokowany był między parkiem a podwórkiem, zwrócony szczytem do drogi wiejskiej.

Biała Góra to dawna wieś rycerska, o której pierwsze wzmianki pochodzą z 1523 roku i wskazują, że była lennem rodu von Zosenow. Jej pierwszym właścicielem był Natzme von Zosenow, wymieniony we wzmiance jako ten, na którym ciążył obowiązek służby wojennej. W 1569 r. wzmiankowani jako właściciele byli Andreas i Jacob von Zosenow. W 1694 roku rodzina von Zosenow sprzedała majątek Maxowi von Wolde. Następnie przeszedł na własność jego syna Lorenza Jürgena, po którym dobra odziedziczyła wdowa Hedwig Elizabeth de domo von Kameke, a następnie Caspar Edmund von Sydow, jej drugi mąż. W 1750 roku majątek z powodu złego gospodarowania został wystawiony na licytację. Kupił go Primisław Ulricha von Kleist. Jego powierzchnia w 1756 r. wynosiła 3 i 1/8 łana. Ówczesna wieś

składała się z folwarku, owczarni, 5 dużych gospodarstw, zagrodnika, kuźni – łącznie 9 domów.

W 1774 roku, jako właściciel został odnotowany Joachim Rüdiger von Kleist. Na początku XIX wieku wieś przeszła w drodze koligacji w posiadanie rodziny von Borcke, by ponownie wrócić do von Kleistów. W 1853 roku właścicielem majątku rycerskiego była rodzina mieszczańska Schmeling, która następnie odsprzedała go Hermannowi Schmieden. Rodzina Schmieden pozostała właścicielem majątku do końca II wojny światowej.

W okresie międzywojennym nastąpiła częściowa parcelacja majątku. Świadczą o tym śródwioskowe wybudowania, na które składają się jednakowe domy mieszkalne wraz z zabudowaniami.

Białogard – niemiecka nazwa Belgard

Gmina Białogard, pow.białogardzki

4

Zamek – pozostałości budowli obronnej, podziemia, partie murów piwnic wyznaczających rzut poziomy dawnego zamku zamykającego się w prostokącie o wymiarach 11,5 x 20,5 m. Mury wzniesione są z kamienia i cegły. Pierwotny zamek był budowlą wolnostojącą, otoczoną wałem obronnym. W latach 1315–1321 stanowił siedzibę księcia zachodniopomorskiego Warcisława IV. Zamek na przestrzeni wieków był wielokrotnie przebudowywany, ostatecznie rozebrany w latach 90-tych XX w. Średniowieczny zamek wzniesiono na miejscu wczesnośredniowiecznego słowiańskiego grodziska założonego w VII w.

Białowąs – niemiecka nazwa Balfanz

5

Gmina Barwice, powiat szczeciński

Pałac neogotycki z I poł. XIX w. na planie prostokąta z dwoma zryzalitowanymi, prostokątnymi skrzydłami. Widoczny taras wraz z ryzalitem (wejście). Ostrołukowe okna oraz lizeny. Wnętrza eklektyczne. Pow. użytkowa 2270 m².

Wokół pałacu park założony w I poł. XIX w., o cechach eklektyzmu romantycznego. Pow. 6,5 ha; 30 gatunków drzew.

W pobliżu kościoła dawna kaplica grobowa z 1689 r., konstrukcja szachulcowa. Została ufundowana przez Kazimierza von Glasenapp. Wokół lipy drobnolistne o obw. od 300 cm do 410 cm (7 sztuk) oraz dęby szypułkowe: 420 cm i 450 cm.

Budynki gospodarcze, dobrze zachowane, z kamienia i cegły (koniec XIX i pocz. XX w.) Szczególnie godny uwagi jest szachulcowy dom ogrodnika z końca XIX w. oraz ceglany dom zarządcy z XIX w.

Białowąs – wieś średniowieczna, wielodrożnica, lenno rodów von Vodig oraz von Glasenapp. Ostatnim właścicielem majątku rycerskiego Balfanz był Friedrich Wilhelm Graf von Rittberg. Twórcą obecnego układu przestrzennego zespołu pałacowo-parkowego był R. Haase, do którego majątek należał w okresie budowy pałacu wraz z zabudowaniami gospodarczymi.

Biały Zdrój – niemiecka nazwa Balsdrey Gmina Sławoborze, powiat świdwiński

6

Dwór z IV ćwierćwiecza XIX w., przykład skromnej pomorskiej architektury dworskiej. Wzniesiony na planie prostokąta z płytkim, poprzedzonym gankiem ryzalitem na osi elewacji frontowej. Budynek parterowy, z piętrowym ryzalitem przykryty dachem dwuspadowym. Ganek poprzedzony schodami. Stolarka drzwiowa i okienna w większości XIX-wieczna, dach kryty dachówką zakładkową. Elewacja budynku dekorowana gzymsem parapetowym profilowanym i zwieńczone drobno profilowanym gzymsem koronującym. Ryzalit zwieńczony trójkątnym oprofilowanym naczółkiem. Okna w profilowanych opaskach, w fasadzie z odcinkowym gzymsem nadokiennym i płycinami z dekoracją geometryczną. Budynki gospodarcze w stanie ruiny.

Biernów – niemiecka nazwa Quisbernow, Gmina Rąbino, powiat świdwiński

7

Istniejący pierwotnie *dwór*, o bliżej nieokreślonej formie nie zachował się do obecnych czasów, uległ rozbiórce. Również spośród licznych budynków gospodarczych i inwentarskich zachowały się cztery bardzo zmienione, rozlokowane po obu stronach drogi wewnętrznej. Wszystkie pochodzą z przełomu XIX i XX wieku. Park podworski, początek XIX wieku, naturalistyczny. Powierzchnia – 2 ha. Rozplanowany po północno-wschodniej stronie podwórza folwarcznego, z fragmentami ceglanego ogrodzenia od zachodu.

Biernów – historia pisana osady sięga roku 1493 i określa się ją jako wieś o metryce średniowiecznej, lenno rodu von Manteuffel. W 1493 roku odnotowano istnienie kościoła w Biernowie, którego fundatorem był Johann von Zosenow. W I poł. XVIII wieku majątek rycerski składał się z dwóch folwarków i był ponownie własnością Manteuffłów. W 1728 roku dołączono do Biernowa dobrą w Buślarach. W 1773 roku Heinrich Christoph von Manteuffel sprzedał część posiadłości za 1000 talarów Antonowi von Krock. Na pocz. XIX wieku majątek wchodził w skład dóbr rodu von Zosenow, ale już w latach 30-tych XIX wieku jako właściciele wymieniali się rodzinę Schmieden, a od 1838 roku rodzinę Gotschlak i od 1861 roku - Malue. W 1892 roku majątek Biernów zajmował 842 ha, w tym 519 ha pól. Z tego czasu pochodzi założenie parkowo-pałacowe wraz z zabudowaniami folwarcznymi. W latach 20-tych XX wieku majątek uległ zniszczeniu i liczył już tylko 575 hektarów.

Biesiekierz – niemiecka nazwa Bizieker 8

Gmina Biesiekierz, powiat koszaliński

Na prawo od drogi krajowej Szczecin-Gdańsk położony jest zespół pałacowo-parkowy pochodzący z przełomu XIX i XX w., składający się z pałacu zbudowanego w 1907 r. w stylu eklektycznym z elementami secesji. Pałac składa się z: dwukondygnacyjnego korpusu głównego z pseudoryzalitem w osi elewacji, zwieńczonym wystawką zakończoną trójsпадowym dachem pokrytym, tak jak na całości, dachówką oraz ze skrzydła bocznego. Na skrzyżowaniu korpusu głównego i skrzydła wieża na planie kwadratu z hełmem dzwonowym. We wnętrzu ciekawa klatka schodowa, bogato zdobiona motywami geometrycznymi oraz salon z dwoma neogotyckimi kominkami. Pałac otoczony jest parkiem krajobrazowym założonym 100 lat wcześniej niż wybudowany pałac. Zachowały się skupiska starego drzewostanu.

Wieża Biesiekierz od XIV w. stanowiła część majątku kołobrzесьkiego rodu Holkenów, których główna siedziba mieściła się w pobliskim Nosowie. W 2/3 należała do rodu von Kranksporn i prawdopodobnie rodu von Kameke. Aż po XIX w. wieża zmieniała wielokrotnie właścicieli. Przez pewien czas należała w części do innego znanego rodu pomorskiego von Heidebreck z linii parsowskiej. Pod koniec XVIII w. jedynym właścicielem została rodzina von Kameke. To w okresie ich władania powstał cały zespół pałacowo-parkowy. Ostatnim właścicielem majątku był Edward graf von Hertzberg.

Boboliczki - niemiecka nazwa Neu Bublitz

Gmina Bobolice, powiat koszaliński

9

Dwór z końca XIX w. zbudowany przez rodzinę von Gerschow, która była właścicielem niewielkiego majątku ziemskiego, wydzielonego z dóbr ziemskich Gozdu. Dwór powstał razem z parkiem i założeniem gospodarczym, które zostało rozbudowane na pocz. XX w. przez nowego właściciela, Christiana Zäh. Dwór zbudowany z cegły, ściany działowe o konstrukcji szachulcowej wypełnione gliną. Do bryły budynku przylega prostokątny ganek na osi fasady i pięcioboczny ryzalit na osi elewacji ogrodowej zakończony trójkątnym szczytem. Dach dwuspadowy. Elewacja bez wystroju. Z dawnego założenia przetrwał park z przełomu XIX i XX w., naturalistyczny o pow. 2 ha.

Bolkowo – niemiecka nazwa Bolkow

Gmina Połczyn Zdrój, powiat świdwiński

10

Bolkowo to dawny majątek rycerski. Pierwszym znanym właścicielem był Filip Ferdynand von Wolde (XVIII w.). W II poł. XIX w. majątek przeszedł na własność rodziny von Woedtke, w ich władaniu pozostał do marca 1945 r.

Z pierwotnego założenia dworsko-parkowego zachował się w dobrym stanie dawny dwór z końca XIX w. Obecnie użytkowany na potrzeby szkoły podstawowej.

Jest to budynek wybudowany na planie prostokąta z licznymi ryzalitami i wykuszami. Kompozycja oraz opracowanie bryły obiektu nie nawiązuje do żadnego stylu historycznego, tworząc architekturę chaotyczną i niezbyt udaną.

Charakterystyczną cechą układu wewnątrz jest umieszczenie w przyziemiu dworu dużej sali reprezentacyjnej z wielobocznym ryzalitem od strony ogrodu oraz ułożenie pomieszczeń gospodarczych w piwnicach budynku. Autorzy projektu i wykonawcy nieznani. Budynek wzniesiony dla rodziny Woedtke.

Dwór jest usytuowany w pobliżu drogi Białogard – Wałcz. Dojście do dworu poprzedzone podjazdem. Po stronie południowej i zachodniej dworu rozciąga się 1,7 ha park krajo-
brazowy ze stawem. Park został założony w II poł. XIX w.

Borzęcino – niemiecka nazwa Borntin

Gmina Barwice, powiat szczeciński

11

Dom zarządcy, budynek bezstylowy, z końca XIX w., parterowy, dach dwuspadowy z naczółkami, wystawka na osi fasady. Gzyms wieńczący – ząbkowany. W pobliżu park z poł. XIX w., naturalistyczny, o pow. 5 ha, drzewostan mieszany. Inne budynki: gorzelnia ceglana z końca XIX w., dwór spalony w 1946 r. Całość zaniedbana.

Borzecino to średniowieczna wieś, lenno rodu von Zastrow (od XVI do XVIII w.). Ostatnim właścicielem była rodzina Snethlage

Bożniewice - niemiecka nazwa Hufenberg

Gmina Bobolice, powiat koszaliński

12

Zespół dworsko-parkowy. Dwór wzniesiony w dwóch etapach. Założony w II poł. XVIII w., z tego okresu pochodzą dwie sklepione kolebkowo piwnice. W poł. XIX w. na fundamentach starego budynku o konstrukcji szachulcowej, z zachowaniem piwnic, wzniesiono nowy dom z cegły.

Jest to obiekt parterowy, przykryty dachem naczółkowym z piętrowym ryzalitem i szeregiem lukarni w połaci dachu. Na osi elewacji ogrodowej prostokątny portyk poprzedzony schodami. Elewacja zdobiona gzymsami: nadokiennym, kordonowym, podokapowym. Ryzalit i lukarny zwieńczone trójkątnymi tympanonami. Budynek stanowi własność osoby prywatnej i poddany został pracom remontowym z zachowaniem szczególnej staranności nad przywróceniem pierwotnego wyglądu. Dzieje dworu wiążą się z historią miejscowości Hufenberg, która jako założenie folwarczne powstała w XVIII w. Folwark należał do domeny państwowej w Bobolicach. Kolebkowe sklepienia piwnic dworu wskazują, że musiał powstać nie później niż przed 1800 r., czyli w roku, w którym folwark kupiła rodzina von Wenden, obecna w tych okolicach już od XVII w. W ich rękach majątek Bożniewice przebywał do początku XX w. Obecnie istniejące zabudowania zostały wzniesione zapewne przez rodzinę von Wenden. Świadczą o tym inicjały „CvW 1905” znajdujące się na jednym z budynków gospodarczych. Dwór powstał w poł. XIX w., gdy właścicielem majątku był Carl von Wenden, a przebudowany został na siedzibę właściciela na pocz. XX w.

W bezpośrednim sąsiedztwie dworu znajduje się oficyna, dom administratora folwarku. Zbudowany na pocz. XX w., ceglany, w narożniku 8-boczna wieża z hełmem cebulastym. Obecnie odrestaurowana. Obiekt prywatny.

Na północny-zachód od dworu rozciąga się 4,5 ha park z poł. XIX w., krajobrazowy, z drzewostanem głównie rodzimym.

Brusno – niemiecka nazwa Brutzen

Gmina Połczyn Zdrój, powiat świdwiński

13

Brusno – dawny majątek rycerski, którego właścicielem w XIX w. była rodzina von Hagen. W XX w. właścicielem był Hans Hübner, osoba spoza ówczesnej szlachty pomorskiej.

Zachowany do dnia dzisiejszego XIX w. zespół dworsko-parkowy został założony przez rodzinę von Hagen. Dwór wybudowano w 1811 r. na planie prostokąta w stylu późnoklasycystycznym; posiada starannie opracowany wystrój elewacji, w którym szczególną uwagę zwracają: wyszukane proporcje, klasycystyczna kompozycji z ryzalitami na osi dłuższych elewacji oraz starannie opracowane i wykonane detale architektoniczne. Jest to budowla parterowa z zamieszkałym poddaszem (sypialnie) oraz podpiwniczona (pomieszczenia gospodarcze). Całość przykryta dachem mansardowym. Obiekt należy uznać za ciekawy i charakterystyczny dla pewnego typu siedzib ziemiańskich na Pomorzu, pomimo że stan techniczny jest nie najlepszy, a rozbiórka istniejącego pierwotnie ganku i wprowadzenie eternitu zamiast dachówek zubożyły jego wygląd.

Dwór jest położony w otoczeniu 8-hektarowego parku o charakterze krajobrazowo-leśnym z mocno już zatartym układem przestrzennym z okresu jego założenia.

Buczki – niemiecka nazwa Schönfelde

Gmina Tychowo, powiat białogardzki

14

Były folwark założony prawdopodobnie w I poł. XIX w., należący pierwotnie do majątku w Pobądziu. Od XX w., samodzielny majątek. W aktach z 1928 r. jako właściciel funkcjonuje Otto Fink.

Z pierwotnie istniejącego założenia dworsko-parkowego, zachował się dwór, dawny dom zarządcy pochodzący z końca XIX w., budynek wzniesiony na rzucie prostokąta dwukondygnacyjny, przykryty dachem dwuspadowym. Obiekt raczej nieciekawym. Zabudowania gospodarcze ceglano-kamienne mocno zniszczone. Do dawnego dworu /obecnie budynek mieszkalny/ prowadzi zabytkowa aleja klonowa o długości 1,5 km, przechodząca przy podjeździe w lipową. Za budynkiem mały ogród otoczony szpalerem świerków. Skromny park z drzewostanem rodzimym pochodzi z k. XIX w.

Budzistowo - niemiecka nazwa Altstadt

Gmina Kołobrzeg, powiat kołobrzeski

15

Pałac z lat 70-tych XIX w., styl: historyzm z elementami angielskiego neogotyku i renesansu. Budynek na planie prostokąta z dwukondygnacyjnymi, odrębnie zadaszonymi, trójkątnymi szczytami. Oś środkowa podkreśla ryzalit zwieńczony neogotyckim szczytem ze sterczynami, poprzedzony balkonowym portykiem z

kolumnami. Elewacja tylna również bogato rozczłonkowana. Dach dwuspadowy.

Pałac wybudowany został dla kołobrzesckiej domeny, po II wojnie mieściły się tu biura PGR-u. Obecnie stanowi własność prywatną, został w 2005 r. odremontowany z przeznaczeniem na hotel.

Pałac usytuowany jest w sposób klasyczny, poprzedza go dziedziniec gospodarczy, zabudowany budynkami dawnego majątku ziemskiego (chlewnie, stodoły, itp.), przez środek którego wiedzie droga łącząca pałac z drogą wiejską, z tyłu pałacu park z pocz. XX w., krajobrazowy, z drzewostanem mieszanym, przylegający do rzeki Parsęty.

Pałac II, tzw. „myśliwski” – nr 18 (Budzistowo), usytuowany na zachód w stosunku do wcześniej opisanego pałacu, wybudowany w latach 70-tych XIX w., styl: historyzm z elementami neorenesansu i baroku. Budynek wzniesiony na planie prostokąta z pseudoryzalitem na osi podłużnej elewacji i dostawionym ryzalitem elewacji ogrodowej.

Pałac, półtorakondygnacyjny z mansardowym dachem z lukarnami na osi okien. Pseudoryzalit zwieńczony belwederem z ozdobną kratą, ozdobiony na osi herbowym tondem. Pole herbu należące do rodu Maagerów zdobi sztukaterskie godło z 3 sylwetkami chartów. Elewacja budynku bogato zdobiona. Z tyłu za pałacem płynie rzeka Parsęta, pomiędzy nią a pałacem rozciąga się mały park krajobrazowy z XX w. z drzewostanem rodzimym. Całość stanowi obecnie własność osoby prywatnej. Budynek został starannie odnowiony.

Wieś Budzistowo jest starą słowiańską osadą, która powstała przy grodzie, który dał początek Kołobrzegowi. O bogatej przeszłości świadczy bardzo dobrze zachowany kościółek mariacki pochodzący z 1284 r. Jest to obiekt wczesnogotycki, jednonawowy. Najstarszy kościół na terenie dorzecza Parsęty i całego Pomorza Środkowego.

Bugno – niemiecka nazwa Neustettin Gmina Szczecinek, powiat szczecinecki

16

Dwór neoklasycystyczny z II poł. XIX w., na planie prostokąta z gankiem na osi fasady. Podpiwniczony, parterowy, z piętrową wystawką w dachu, na osi fasady. Przykryty dachem dwuspadowym. Pierwotnie budynek służył na potrzeby administracji leśnej. Po północnej stronie dworu rozciąga się park krajobrazowy z II poł. XIX w. o pow. 2,5 ha.

Bukówko – niemiecka nazwa Neu Bukow Gmina Tychowo, powiat białogardzki

17

Dawny zespół pałacowo-parkowy, z I poł. XIX w., pałac neoklasycystyczny wybudowany w 1873 r. na rzucie prostokąta, z ryzalitami w elewacjach frontowej i ogrodowej. Od szczytu weranda. Korpus dwukondygnacyjny, dach czterospadowy. Skrzydła parterowe z mieszkalnymi poddaszami, przykryte dachami dwuspadowymi. Powierzchnia użytkowa budynku 930 m kw. Elewacja zdobiona: gzymsami, płycinowym fryzem, pseudoryzalitami i pilastrami.

Wokół pałacu rozciąga się 15,5 ha park krajobrazowy o cechach naturalistycznych z elementami romantycznymi /staw z wyspą/, przechodzący w las liściasty. Zabudowania gospodarcze wzdłuż dziedzińca rozciągającego się przed frontem pałacu, budynki ceglano-kamienne, bezstylowe. We wsi kościół z XVI w., późnogotycki.

Chwalimki – niemiecka nazwa Neuvalm Gmina Barwice, powiat szczeciński

18

Dwór neoklasycystyczny z końca XIX w., murowany, parterowy z lizenowym ryzalitem oraz wystawką w dachu fasady. Ryzalit zwieńczony trójkątnym tympanonem. Pow. użytkowa 980 m². Budynek otoczony rozległym (pow. 8 ha), naturalistycznym parkiem z XIX w., który przechodzi w las mieszany.

Przed fasadą dworu dziedziniec gospodarczy, zabudowany budynkami z kamienia i cegły i zamknięty budynkiem bramnym o dachu łamanym. Wejście na teren parku wraz z dworem prowadzi przez bramę wykonaną z kutego żelaza z motywami esownic. Całość zespołu zachowała swój pierwotny wygląd z przełomu XIX i XX w. Obecnie stanowi własność osoby prywatnej.

Chwalimki to dawny majątek rycerski, należący w II poł. XVIII w. do rodziny von Zastrow. Ostatnimi właścicielami była rodzina von Digosch.

Cieszyn – niemiecka nazwa Tessin Gmina Biesiekierz, powiat koszaliński

19

Dwór z II poł. XIX w., pozbawiony cech stylowych, założony na rzucie prostokąta, z trójbocznym aneksem od strony zachodniej i prostokątną, dwukondygnacyjną wieżą od południowo-wschodniej. Pięterowy, z półkolistym, czterokolumnowym gankiem od frontu, tworzącym na piętrze otwarty balkon z piękną balustradą. Dach naczółkowy. Remont przeprowadzony w 1981 r. spowodował zatarcie elementów dekoracyjnych elewacji. Przed fasadą budynku zabudowania gospodarcze. Na północny-wschód od dworu rozciąga się park krajobrazowy z II poł. XIX w., o pow. 1,2 ha. Park przylega bezpośrednio do jeziora Parnowskiego, będącego rezerwatem ptactwa (łabądz niemy). W pewnym oddaleniu od dworu kościół gotycki z XIV w., przebudowany w XIX w. Czas budowy kościoła wskazuje na średniowieczny rodowód wsi Cieszyn. W dokumentach z tego okresu wymienia się Cieszyn jako wieś lenną należącą w połowie do rodu von Münchow i rodu von Heidebreck, w rękach których pozostawała do lat 40-tych XX w. (von Münchow), bądź do końca XIX w. (von Heidebreck). Do lat 1975/76 we wsi znajdował się pałac o konstrukcji ryglowej, rozebrany z uwagi na zły stan techniczny.

Cybulino - niemiecka nazwa Zeblin Gmina Bobolice, powiat koszaliński

20

Dwór klasycystyczny wzniesiony na pocz. XIX w., najprawdopodobniej na planie XVIII-wiecznej siedziby szlacheckiej, świadczy o tym zachowana piwnica sklepiona kolebkowo. Jest to obiekt murywany z kamienia i cegły, przykryty dachem dwuspadowym. Przy fasadzie i elewacji ogrodowej ryzality, elewacje pokryte boniowaniem. Obecnie trwają prace remontowe prowadzone przez nowego właściciela mające na celu dostosowanie dworu na potrzeby ekskluzywnego hotelu. Pierwotny XVII-wieczny dwór powstał na potrzeby ówczesnych właścicieli rodziny von Kleist.

Nowy, XIX-wieczny dwór wzniesiono w okresie, gdy właścicielami rycerskiego majątku Zeblin była rodzina von Hellerman. Ostatnimi właścicielami była rodzina Grüdler.

W bezpośrednim sąsiedztwie dworu zachowały się dwa budynki gospodarcze: kamienna obora oraz magazyn o konstrukcji ryglowej. Po stronie północnej i wschodniej dworu rozciąga się 3,5 ha założenie parkowe z XIX w. o cechach parku krajobrazowego. W parku, w jego części południowo-wschodniej kaplica grzebalna dawnych właścicieli, pochodząca z XVII w., o konstrukcji szachulcowej, na planie ośmioboku, przy ścianach empory, kopuła kryta gontem, obecnie remontowana.

Dargiń - niemiecka nazwa Dargen

Gmina Bobolice, powiat koszaliński

21

Dwór z poł. XIX w. przebudowany w 1970 r., klasycystyczny, założony na planie wydłużonego prostokąta, parterowy, przykryty dachem naczółkowym z wystawką na osi fasady. Wschodnia część fasady z oryginalnymi podziałami, z zachowaną stolarką okienną wraz z okiennicami, zachodnia przebudowana współcześnie. Elewacja dworu z częściowo zachowanymi zdobieniami. Niewykluczone, że istniejący dwór powstał na miejscu starszego dworu, może na to wskazywać 600-letnia historia wsi.

Dargiń został wspomniany w źródłach pisanych w 1363 r. pod nazwą Dane. Stanowił lenno znanych rodów pomorskich von Kleist i von Bonin, do których należał do końca XVIII w. Budowę istniejącego dworu należy wiązać z Joachimem Kalem von Wenden, który nabył majątek w 1800 r. Rodzina von Wenden pozostawała właścicielami majątku do końca II wojny światowej. Na istnienie starszego dworu wskazuje również park, którego założenie datuje się na XVIII w. Park krajobrazowy z elementami barokowej kompozycji. W jego południowo-zachodniej części znajduje się staw z wysepką. Drzewostan mieszany.

Dąbrowa Bialogardzka

– niemiecka nazwa Damerow

Gmina Rąbino, powiat świdwiński

22

Pałac z I poł. XIX wieku, rozbudowany w końcu XIX wieku i wyremontowany na początku XX wieku. Konstrukcja budynku mieszana: murowano-szachulcowa. Obiekt bezstylowy z elementami neogotyckimi. Najstarsza część pałacu – wschodnia, założona na planie litery „L” z dwoma ryzalitami od frontu i gankiem od ogrodu. Od zachodu przylega do niej druga część pałacu, zbudowana z nieotynkowanej cegły. Od zachodu ryzality, zarówno w części ogrodowej, jak i w fasadzie. Dach nad częścią wschodnią – mansardowy, nad częścią zachodnią – dwuspadowy. Elewacja skromna, ograniczająca się do opilastrowania ryzalitu na osi fasady i dekoracyjnego obramowania okna w ryzalicie. W części zachodniej pałacu widoczne gzymsy dzielące elewację. Gzyms podokapowy zdobiony ostrołukowymi arkadami. Otwory okienne posiadają profilowane obramowania. We wnętrzu godne

uwagi jedynie drewniane schody, o dekoracyjnych rozwiązaniach. Obecnie obiekt opustoszały, popadający w ruinę. Powierzchnia pałacu 500 m², a kubatura około 2000 m³. Pałac wpisany jest do rejestru zabytków pod numerem 1053.

Autorzy projektu i budowy są nieznani. Obiekt został wzniesiony dla rodziny von Hagen z Białogardu.

Park z XIX wieku w stylu naturalistycznym, przylegający do pałacu. Zajmuje powierzchnię 25 ha, i w pewnym momencie przechodzi w las liściasty, który ciągnie się na południe, wzdłuż potoku bez nazwy – dopływu Regi. Z pierwotnego wystroju parku zachowały się cztery niewielkie stawy oraz dwie zewnętrzne aleje: północna lipowa oraz wschodnia klonowa.

Dąbrowa Białogardzka – to wieś o metryce średniowiecznej, pierwsza wzmianka pochodzi z 1322 roku. Od XIV wieku do 1735 roku była lennem rodu von Ramel. Ostatni z właścicieli z rodu von Ramel, Erdmann Chrystian odsprzedał majątek Ludwigowi von Sydow, który zbył go na rzecz Caspara Heinricha von Stechow. W 1738 roku wieś nabył Anton Friedrich von Zosenow i pozostała ona w rękach tego rodu do roku 1838. Po tym okresie wieś przeszła w posiadanie rodu von Hagen z Białogardu, którego pierwszy przedstawiciel wybudował istniejący pałac i założył park. W połowie XIX wieku we wsi mieszkali 304 osoby. W 1892 roku majątek liczył 1327 ha, w tym 875 ha pól uprawnych. Na początku XX wieku.

Dobrociechy – niemiecka nazwa Dubbertech

Gmina Bobolice, powiat szczeciński

23

Istniejący dwór pochodzi z II poł XIX w. i powstał najprawdopodobniej w okresie, gdy ten rycerski majątek należał do rodziny Gode. Założony został na planie prostokąta z portykiem na osi fasady i niewielkim półkolistym ryzalitem przy elewacji ogrodowej. Dwukondygnacyjny, przykryty dachem naczółkowym. Nad wejściem jednoosiowy ryzalit wsparty na płycie balkonu. Całość psuje dach pokryty eternitem oraz usunięcie elementów dekoracyjnych w trakcie przeprowadzonych prac remontowych. Dwór obecnie zaadaptowano na potrzeby mieszkaniowe nowego właściciela, osoby prywatnej. Zabudowania gospodarcze występują w pewnym oddaleniu od dworu. Do najciekawszych obiektów należy budynek gorzelni z 1875 r. z inicjałami „GVH” (Gerd von Hagen).

Dwór położony jest na obszarze rozległego, ponad 11 – ha parku krajobrazowego, założonego w XIX w.

Majątek rycerski w Dobrociechach w XIX i XX w., należał do jednej z większych posiadłości ziemskich na terenie powiatu koszalińskiego. W 1928 r. liczył 1149 ha. Funkcjonowała gorzelnia, cegielnia oraz przędzalnia wełny.

Dobrowo – niemiecka nazwa Dubberow

Gmina Tychowo, powiat białogardzki

24

Dawny zespół pałacowo-parkowy z XIX w. z pałacem neogotyckim wzniesionym na XVI-wiecznych fundamentach. Jest to budowla z charakterystyczną 5-kondygnacyjną wieżą przykrytą ostrosłupowym hełmem. Wokół pałacu park z poł. XIX w., krajobrazowy, o pow. 1,5 ha. W pobliżu kościoła szachulcowy z przełomu XVIII i XIX w., salowy z wieżą na planie kwadratu z hełmem namiotowym. Wyposażenie barokowe. Częścią składową dawnych zabudowań gospodarczych jest zachowany młyn wodny na rzece Liśnicy. Murowany, z przełomu wieków XIX i XX.

Dobrowo to stare lenno rodu von Kleist, w rękach których znajdowało się aż do końca II wojny światowej.

Dołganów, Długanowo

– niemiecka nazwa Dolgenow

Gmina Rąbino, powiat świdwiński

Zespół pofolwarczny, złożony z części dworsko-parkowej, podwórze gospodarczego i koloni mieszkalnej.

Dwór z końca XIX wieku – wyburzony w latach 70-tych XX wieku; zachowała się jedynie dawna parterowa oficyna przylegająca do rezydencji oraz fragmenty piwnic z kamienia polnego. Nie istnieje również zabudowa dziedzina dworskiego, usytuowana w północnej części zespołu. Do dzisiejszych czasów przetrwał jedynie park podworski o częściowo zatartym układzie z licznymi ubytkami w drzewostanie oraz kamiennym ogrodzeniem od strony drogi.

Podwórze gospodarcze – o czytelnej, historycznej (pocz. XX w.) kompozycji przestrzennej, w formie regularnego prostokąta. Budynki kamiennie-ceglane wzniesione pod koniec XIX wieku zaniedbane. Najciekawszym budynkiem jest stary spichlerz.

Kolonia mieszkalna – to ciąg murowanych pięciu dwojaków wraz z budynkami gospodarczymi. Bez wartości zabytkowych, wzniesione na początku XX wieku.

Wieś Dołganów w dokumentach pisanych wymieniona po raz pierwszy w 1540 roku, w opisie posiadłości zakonu Joannitów. W części należała również do rodziny szlacheckiej o nieznanym nazwisku. W 1621 roku Dolgenow wraz z Kłodzinem oddana została w lenno Lorenzowi von Wachholz. W 1804 roku z całości majątku wydzielono folwark Dołganów, którego właścicielem był Christoph Radüge. Trzy lata później z posiadłości wydzielono 9 włók ziemi, którą otrzymał pruski oficer z rodziny von Braunschweig. Pod koniec XIX wieku majątek Dołganów (dawny folwark) był własnością Ludwiga Günthena (do majątku należało 974 ha ziemi). W latach dwudziestych XX wieku majątek ponownie zmienił właściciela. Został nim Ernst Schmeling, który był wcześniej zarządcą majątku w Kłodzinie i wygrał go w karty od Günthena. Nowy właściciel unowocześnił gospodarstwo – wybudował kamiennie-ceglane budynki gospodarcze, wodociąg w oparciu o własne ujęcie wody z 60-metrowej studni wyposażonej w pompę motorową. Majątek pozostał w rękach rodziny Schmeling do końca II wojny światowej. W latach 1946–47 wieś została zasiedlona osadnikami w ramach „Akcji Wisła” (przymusowe przesiedlenie mieszkańców z Bieszczad.

Dołgie - niemiecka nazwa Dolgan

Gmina Biały Bór, powiat szczecinecki

Dwór neoklasykistyczny powstał ok. 1800 roku, kiedy właścicielem 842-hektarowego majątku był Borysowski. Jest to budynek wybudowany na planie prostokąta, parterowy z ryzalitem na osi

fasady, nakryty dachem naczółkowym. Mocno przebudowaną bryłę budynku charakteryzuje dekoracyjnie przyozdobiony środkowy pseudoryzalit zwieńczony trójkątnym szczytem i ozdobiony małym gankiem z falistym szczytem.

W wyniku przeprowadzonych prac remontowych po 1945 r. zatarciu uległo wiele elementów dekoracyjnych elewacji oraz zlikwidowano wiele sztukaterii oraz oryginalną stolarkę okienną i drzwiową. Godnym uwagi jest położenie dworu nad wysokim brzegiem rynnowego jeziora Dołgie. Od strony wschodniej do dworu przylega park krajobrazowy z końca XIX w. o pow. 7,5 ha.

Drzonowo- niemiecka nazwa Drenow Gmina Kołobrzeg, powiat kołobrzeski

27

Dwór z II poł. XVIII w., wielokrotnie rozbudowywany i przebudowywany, mieszanina stylów: klasycyzmu, neogotyku i modernizmu. Wybudowany na planie wydłużonego prostokąta z werandą i pseudoryzalitem na osi fasady, parterowy z zamieszkałym poddaszem. Całość przykryta naczółkowym dachem. Dwór wybudowano dla rodziny von Schell w poł. XIX w., przebudowano wnętrze budynku. Dwór charakteryzuje się skromnym wystrojem elewacji ograniczonym do listowych opasek okiennych i terakotowego cokołu, glazurowanych na zielono płytek parapetowych. Prosty gzyms koronujący zachowany jedynie na froncie: przy szczycie pseudoryzalitu. Dwór usytuowany jest na skraju krajobrazowego parku i sadu, przy zakolu rzeki Błotnicy, poprzedzony budynkami gospodarczymi. Do parku prowadzi ładna aleja kasztanowców. Drzonowo posiada bogatą i długą historię. Wieś ta została założona nie później niż w XIV w. Pierwsze zapiski pochodzą z 1315 r. i określają ją jako lenno rodu von Manteuffel. Wielokrotnie zmieniała właścicieli; najbardziej dynamiczny okres jej rozwoju przypada na przełom XIX i XX wieku.

Gałowo – niemiecka nazwa Galow

Gmina Szczecinek, powiat szczecinecki

28

Istniejące założenie dworskie powstało w końcu XIX w. z dawnego majątku domeny państwowej. W 1928 r. właścicielem Gałowa, które stanowiło tylko część majątku domeny był Syring.

Zachowany do dnia dzisiejszego dwór neoklasycystyczny wybudowany został w II poł. XIX w. Pierwotnie składał się z dwóch skrzydeł. Obecnie pozostało tylko młodsze skrzydło, założone na planie prostokąta, z ryzalitem przy fasadzie, elewacji ogrodowej i elewacji północnej. Budynek jest parterowy z poddaszem, przykryty dwuspadowym dachem. Wejście główne szerokie, poprzedzone schodami. Część budynku wyłączona z użytkowania.

Po wschodniej stronie dworu rozciąga się 1,5 ha park naturalistyczny.

Wieś Gałowo założona została przez arian, uchodźców z Polski. Już w okresie średniowiecza we wsi funkcjonował majątek rycerski, należący pierwotnie do rodziny von Kleist; później von Puttkammer.

Gawroniec

29

– niemiecka nazwa Görsdorf, Gersdorf

Gmina Połczyn Zdrój, powiat świdwiński

Dawny zespół pałacowo-parkowy, pozostałość po majątku rycerskim, zapoczątkowanym przez ród von Borcke w XV w. Obecne założenie dworskie swoje początki wywodzi z XVIII w., kiedy to powstał pałac; następnie silnie przebudowywany w XIX i XX w. W wyniku przeprowadzonych remontów uzyskał swój obecny wygląd budowli klasycystycznej. Został wzniesiony na planie litery „L”, jako dwukondygnacyjna bryła z użytkowym poddaszem oraz ryzalitem 3-osiowym w części centralnej elewacji frontowej. Część pałacu przykryta wysokim dachem dwuspadowym pokrytym dachówką.

Częścią składową dawnego zespołu już również park o pow. 5 ha, założony w I poł. XIX w., w stylu krajobrazowym. W pobliżu na wzniesieniu klasycystyczny kościół św. Teresy, w kształcie rotundy, wzniesiony w 1828 r. z kamienia ciosanego. W podziemiach trumny ze szczątkami doczesnymi rodziny von Borcke. Stoi na miejscu kościoła wcześniejszego, wybudowanego z drewna i gliny.

Gawroniec to stara średniowieczna wieś o pierwotnej nazwie Jerstorff, wymienionej już w 1251 r. Nazwa wsi wywodzi się od imienia Jarosz z typowo kaszubskimi zmianami. Wieś, tak jak całe starostwo drahimskie, od połowy XIV w., należała do Rzeczypospolitej

Gąsków – niemiecka nazwa Ganzkow

Gmina Rąbino, powiat świdwiński

30

Dawny zespół dworsko-parkowo-folwarczny pochodzący z XIX wieku. Zachował się do dzisiejszych czasów w bardzo ograniczonym zakresie.

Dwór z II poł. XIX wieku posadowiony w południowej części dziedzica folwarcznego jest w stanie półruiny – zachowały się jedynie ściany obwodowe, bez stolarki z fragmentem konstrukcji dachowej. Był to budynek bezstylowy, parterowy o raczej skromnym wystroju.

Park dworski – o założeniu krajobrazowym i cechach naturalistycznych, z dwoma stawami i łączącym je strumieniem, jest obecnie zarośnięty. Powierzchnia parku ok. 5,5 ha. Z drobnych form architektonicznych w parku zachowała się szczegółowo dawna lodownia o kolebkowym sklepieniu.

Część gospodarcza zespołu składała się z koloni mieszkalnej pracowników folwarcznych (czworaki) oraz zabudowań gospodarczych i inwentarskich. Do dzisiejszych czasów zachowały się jedynie: obora, chlewnia oraz stodoła. Pozostałe wyburzono. Domy robotników folwarcznych w większości zachowane. Najciekawszym budynkiem jest dawna szkoła, którą wybudowano w latach 20-tych XX wieku.

Gąsków to dawna wieś rycerska o pierwotnej nazwie Ganzkow, która wywodzi się od słowa garnek. Świadczy to o słowiańskim rodowodzie wsi.

Wieś stanowiła lenno rodu von Manteuffel, który posiadał od poł. XV wieku posiadał znaczną część wschodnich terenów ziemi świdwińskiej.

W XVII i do I poł. XVIII wieku wieś należała do rodziny von Zartow. Na początku XVIII wieku część majątku kupił dr Tobias Bogisław Rüdert, a w 1736 roku pozostałą część nabył Friedrich von Dreger; następnie majątek należał do Marii von Glasenapp i jej spadkobierców: Christo Thyma i dr Bogusława Friedricha. W połowie XVIII wieku wyłącznym właścicielem majątku był Danio Barnwasser. W 1804 roku majątek kupiła za sumę 15 000 talarów pani von Borde, z domu von Kleist; w rękach tej rodziny majątek pozostawał do końca XIX wieku. Następnie należał do rodziny von Werder. Powierzchnia wynosiła około 700 ha. Na początku XX wieku majątek należał do Elzy von Schumann, a następnie do Ilse von Schumann – obie z domu Werder. O późniejszych właścicielach brak informacji.

Głodowa – niemiecka nazwa Goldbeck Gmina Bobolice, pow. koszaliński

31

Głodowa to średniowieczna wieś kościelna, o której pierwsze pisane wzmianki pochodzą z 1492 r. Po sekularyzacji dóbr kościelnych powstał folwark, a następnie majątek ziemski, który od XVI do XVII w. należał do rodu von Zavten, a w XVIII w. do von Wenden. W 1884 r. właścicielem rycerskiego majątku był Clarsen. Wówczas to wybudowano dwór, większość obiektów gospodarczych oraz założono park.

Pozostała część obiektów gospodarczych została wzniesiona w 1924 r. przez Gustawa Villnow, o czym świadczą inicjały „G.V.” i data 1924 umieszczona na oficynie przydworskiej.

Zachowany do obecnych czasów dwór jest dwukondygnacyjnym budynkiem przykrytym dachem naczółkowym. Pod względem architektonicznym jest raczej nieciekawym, gdyż większość elementów pierwotnego wystroju elewacji uległa zatarciu w trakcie przeprowadzonych współcześnie prac remontowych. Całość dodatkowo popsuła zamiana ceramicznego pokrycia dachowego na blachę ocynkowaną. Wycięto również większość drzew rosnących w pobliżu dworu.

Park naturalistyczny o pow. 2,7 ha, rozciąga się po północno-zachodniej stronie dworu. Został założony w II poł. XIX w. W pewnym oddaleniu od zespołu dworsko-parkowego znajduje się neoromański, kamienny, jednonawowy kościół z II poł. XIX w. W kościele chrzcielnica renesansowa z 1659 r.

Głodzino – niemiecka nazwa Glötzin

Gmina Rąbino, powiat świdwiński

32

Dzieje majątku w Głodzinie są związane z rodem von Podewils, a materialnym świadectwem tego związku jest zachowane założenie dworsko-parkowe sięgające XVIII wieku. Jest ono położone po północnej stronie wiejskiej drogi.

Przy zespole dworsko-parkowym znajduje się czworoboczne podwórze folwarczne oraz niewielki cmentarz (po wschodniej stronie wsi), którego istnienie odnotowano na mapie z 1891 roku.

Najstarszym elementem wsi Głodzino jest murowany dwór, którego korpus pochodzi z II poł. XVIII wieku, przebudowany na początku XIX i na początku XX wieku. Dwór reprezentuje typowy schemat niewielkiej siedziby szlacheckiej występującej na terenie Pomorza środkowego w ciągu II poł. XVIII wieku i I poł. wieku XIX.

Budynki gospodarcze położone są wokół podwórza folwarcznego. Zostały wybudowane na początku XX wieku. Budynki mieszkalne (tzw. czworaki) robotników folwarcznych datowane są na 1914 lub 1915 rok i oznaczone inicjałami „K.S”, czyli Kurta Scheiblera – właściciela majątku. We wsi można spotkać zagrody chłopskie, rozlokowane przy drogach po zachodniej stronie zespołu folwarcznego. Powstały w latach 1910-1930. Są murowane oraz murowano-drewniane. Godnym uwagi jest budynek dawnej karczmy (posesja nr 1) o konstrukcji murowanej i ryglowej.

Zespół dworsko-parkowy uległ na przestrzeni lat dekompozycji, w wyniku wyburzeń oraz chaotycznej modernizacji. Dwór ulokowano w osi alei lipowej. Jest to parterowy, murowany, dwubryłowy obiekt nakryty dachem naczółkowym i mansardowym, o zróżnicowanej architekturze, będącej efektem etapowej rozbudowy, która trwała od II poł. XVIII wieku do początku XX wieku.

Na połaci dachowej dwie szerokie lukarny czteroosiowe zwieńczone daszkami dwuspadowymi. Elewacja ogrodowa również z wy-

stawkami. Po stronie południowo-zachodniej przylega do pałacu piwnica, na której pierwotnie znajdowała się oranżeria. Po stronie południowo-wschodniej do pałacu prowadzi aleja lipowa. Widoczna jest również altana o konstrukcji drewnianej. Przylegający do pałacu park obejmuje teren o kształcie nieregularnym i posiada walory krajobrazowe. W środkowej części trzy stawy umieszczone w szeregu i otoczone drzewami. W części południowo-wschodniej widoczne ślady po dawnym sądzie i ogrodzie. W kierunku północno-wschodnim park przechodzi w kompleks leśny, teren staje się bardziej urozmaicony. Znajduje się tam głęboki wąwóz, na zboczu którego zachowały się elementy dawnego ujęcia wody.

Z dawnych zabudowań gospodarczych zachował się budynek spichlerza, magazyn pasz, fragmenty obory. Większość budynku uległa jednak zniszczeniu.

Wieś Głodzino stanowiła lenno rodu von Podewils, później była siedzibą rodów szlacheckich. Pierwszymi właścicielami z rodu Podewils, których znamy imiona byli Joachim i Christoph Podewils. Było to w roku 1645. W 1767 roku właścicielem majątku był generał – major Friedrich Wilhelm von Podewils, prawdopodobnie to on przyczynił się do wybudowania dworu, który przetrwał do dzisiejszych czasów. W 1773 roku przeprowadzono meliorację za pieniądze pochodzące z kasy króla pruskiego i dzięki temu możliwe było sprowadzenie i osadzenie w 1778 roku piętnastu rodzin pochodzących z Saksonii, Bawarii, Francji i Polski. Osadnicy z Polski nazywali się Bernd Strach i Johann Frank.

29 kwietnia 1780 roku Friedrich Wilhelm von Podewils sprzedał majątek Eleonorze Caroline z domu von Woisky. Dwa dni później majątek przeszedł na własność generała – majora Carla Erdmanna von Ritzenstein za sumę 18 245 talarów. W związku z tym, że nie przynosił on spodziewanych dochodów, został po śmierci Carla von Ritzensteina sprzedany niespełna po 10 latach za kwotę 16 825 złotych. Nowym właścicielem został Friedrich Gottlieb Anderson. W 1818 roku majątek kupił Daniel Ziemer, mieszczanin, przedstawiciel warstwy społecznej, która zyskała prawo nabywania nieruchomości ziemskich. Po jego śmierci w 1848 roku, rodzina sprzedała w 1856 roku dobra niejakiemu Klertnerowi. W XIX wieku do majątku Głodzino należały również wybudowania Cardienenhof oraz cegielnia. W 1867 roku majątek liczył 4161 mórg i mieszkało w nim 172 osoby w 27 budynkach.

Na przełomie XIX i XX wieku majątek wielokrotnie zmieniał właścicieli. Jednym z nich był Reinhkolo Utech. W 1914 roku właścicielem był Karl Scheibler. Majątek liczył wówczas 928 ha, w tym 420 ha lasów. Tuż przed wybuchem II wojny światowej wieś liczyła 176 mieszkańców, działała szkoła, restauracja i warsztat szewski. Po wojnie utworzono w Głodzinie spółdzielnię produkcyjną. Od 1956 roku użytkownikiem pałacu był Caritas, później ponownie spółdzielnia. Obecnie w pałacu znajdują się mieszkania byłych pracowników spółdzielni.

Gościno - niemiecka nazwa Gross Jestin

33

Gmina Gościno, pow. kołobrzeski

Średniowieczna wieś Gościno była pierwotnie własnością Rady Miejskiej miasta Kołobrzegu i została nadana miastu przez biskupa Johanna, jeszcze wcześniej należała do Nicolausa z Jestina. Wieś Gościno posiadała kilka folwarków, jednym z nich był folwark Gościno – dwór (Gross Jestin Gut), leżący obecnie w granicach wsi Gościno, przy drodze do Myśliń. Zachowane do dziś założenie dworsko-parkowe składa się z klasycystycznego dworu wzniesionego na planie bardzo wydłużonego prostokąta. Jest to obiekt parterowy, zbudowany na kamiennym fundamencie w konstrukcji ryglowej pierwotnie wypełnionej gliną i cegłą, otynkowany. Przykryty dachem naczółkowym. O proporcjach budynku świadczy to, że fasada jest 15-osiowa, a elewacje boczne 3-osiowe. Już po 2000 r. przeprowadzony został kapitalny remont budynku. Zachowano większość pierwotnych elementów. Wygląd psuje zastosowana współczesna stolarka. Budynki gospodarcze stojące wzdłuż dziedzińca częściowo zrujnowane.

Na terenie współczesnego Gościna zlokalizowany jest drugi dwór, zwany Gościno Żalno (Gross Jestin Friedhof), wybudowany na pocz. XX w. na planie prostokąta z półkolistym 3-osiowym ryzalitem od strony fasady i płytkim 3-osiowym ryzalitem w elewacji ogrodowej. Budynek dwukondygnacyjny, murowany. Ostatnio starannie odnowiony, przykryty dachem czterospadowym. Ryzalit od strony fasady dachem półkolistym, a od strony ogrodu zwieńczony szczytem i przykryty dachem dwuspadowym. Pierwotne pokrycie dachówkowe zamienione na blachodachówkę. Okna z PCV. Należy stwierdzić, że w wyniku tych prac budynek stracił swój dworski, reprezentacyjny charakter

Gruszewo – niemiecka nazwa Grüssow Gmina Białogard, powiat białogardzki

34

Park o charakterze krajobrazowym (naturalistyczny) o powierzchni 15 ha, założony w XIX wieku, prawdopodobnie po wybudowaniu pałacu w stylu angielskiego gotyku.

Pałac wkomponowano w układ istniejącego lasu bukowego. Wytyczono ciągi spacerowe i urządzono staw. Do pałacu wiodła od strony Białogardu aleja lipowa. Centralną część parku zajmował pałac (obecnie zwaly porośniętego gruzu), jeden z najciekawszych na terenie dorzecza Parsęty. Był to budynek dwukondygnacyjny z wieloboczną basztą, parterowym tarasem i tarasem na piętrze. Układ pomieszczeń amfiladowy. Pałac miał powierzchnię użytkową ok. 600 m², 30 izb mieszkalnych, 10 innych pomieszczeń oraz 22 piwnice. Obok pałacu znajdował się grobowiec byłych właścicieli.

Gruszewo to stare lenno rodziny Hechthausen, następnie od I poł. XVIII rodziny Münchow. W 1741 r. Fryderyk Wilhelm I nadał wieś rodzinie von Kameke, która odsprzedała go Fryderykowi Wilhelmowi von Grolman. W ciągu następnych lat majątek zmieniał wielokrotnie właścicieli. W zapisach pojawiają się nazwiska: von Massow od 1804 r., Krüger od 1823 r., Buggenhagen od 1849 r., von Werder od 1884. Od 1910 r. Jako właściciel figuruje Frau von Schaumann. Majątek liczył wówczas 899 ha, z tego 233 ha lasów. Ostatnią właścicielką majątku rycerskiego była Ilse von Schaumann z domu von Werder. Po wojnie przez krótki czas stacjonowali w majątku Rosjanie. Później utworzono tam PGR.

Gwiazdowo – niemiecka nazwa Sternhof Gmina Barwice, powiat szczeciński

35

Park krajobrazowy z II poł. XIX w., o pow. 1,8 ha, otaczający pierwotnie dwór z XIX w. o konstrukcji murowanej (parter) i szachulcowej (piętro), rozebrany w latach 80-tych XX w.

Gwiazdowo to dawny majątek rycerski, będący w okresie od XVI do XVII lennem rodziny von Wolde.

Jarkowo - niemiecka nazwa Jarchow Gmina Rymań, powiat kołobrzeski

36

Pałac neoklasycystyczny na rzucie prostokąta – korpus oraz dwa prostopadłe do niego dwukondygnacyjne skrzydła. Każda część przykryta dwuspadowym dachem.

Pałac charakteryzuje się bardzo tradycyjną bryłą i układem wnętrza, rodzaj dekoracji wskazuje, że mógł być wzniesiony ok.

1910 r. Z wyposażenia architektonicznego zachowały się: profilowane gzymsy podokienne, nadproża i opaski okienne, festony, obramienia okien (skrzydła boczne) złożone z girland i muszli. Wieś Jarkowo posiada średniowieczną metrykę, w 1208 r. książę Bogusław II podarował wieś klasztorowi w Białobokach. W 1467 r., w wyniku zamian w posiadanie wsi wszedł Jost Wacholt, przodek pomorskiego rodu von Wacholtz, który to ród był właścicielem Jarkowa aż po XIX wiek. Do 1945 r. majątek wielokrotnie zmieniał właścicieli. Pałac wzniesiono najprawdopodobniej w okresie, gdy właścicielem majątku był Julius Megel.

Jezierzyce – niemiecka nazwa Jeseritz Gmina Rąbino, powiat świdwiński

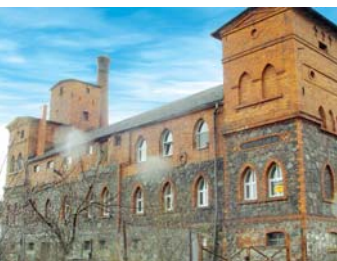
37

Całość zabudowy wsi tworzy pierwotny zespół folwarczny złożony z części dworsko-parkowej, podwórze gospodarczego i kolonii mieszkalnej.

Dwór ulokowany jest po północnej stronie podwórze. Jest to niewielka rezydencja, wzniesiona na początku XX wieku o neoklasyzystycznej formie architektonicznej. Budynek został wzniesiony na planie prostokąta. Widoczne ryzality: półkolisty przy fasadzie i prostokątny przy elewacji wschodniej i ogrodowej – północnej. Bryła budynku przykryta mansardowym dachem. Występowanie ryzalitów nawiązuje do XVIII-wiecznych założeń klasycystycznych. Natomiast masywne formy obiektu oraz wyposażenie wnętrza w kominki, sklepienia krzyżowe wskazują na styl zwany wtórnym neoklasyzmem. Nawiązanie do układu klasycznego widać w kompozycji salonu i klatki schodowej.

Elewacja budynku posiada skromny wystrój ograniczający się do

rytmu okien. We wnętrzu zachował się pierwotny wystrój biblioteki, w tym szafy, boazeria, parkiet i drewniany strop.

Park podworski o charakterze krajobrazowym o powierzchni 12,6 ha. Obiekt pod ochroną konserwatora zabytków (rejestr zabytków nr 995/1978 rok), położony po północnej stronie dworu.

Z podwórza gospodarczego zachowało się ogólne rozplanowanie przestrzenne, większość budynków gospodarczych uległa wyburzeniu. Jedyne interesujące obiekty, jakie się zachowały, to spichlerz oraz brama wjazdowa z ceglаныmi filarami.

Budynki mieszkalne pracowników folwarcznych zachowane szczątkowo; są to murowane czworaki datowane na lata 1909, 1912, 1919. Nad brzegiem jeziora ślady dawnego cmentarza. Jedyne widoczny zachowany element to zwarta kępa świerków.

Obecna wieś Jezierzycze to stara wieś z XVI wieku, będąca starym lennem rodu von Zosenow. Od połowy XVII wieku wieś należała do rodziny von Manteuffel, przy czym najczęściej występowało kilku współwłaścicieli. W 1735 roku wieś należała do płk. Caspara Heiricha von Stechow. W 1784 powróciła do rodziny Manteuffel i wówczas składała się z folwarku i jednej chłopskiej zagrody. W latach 1788-1809 współwłaścicielami Jezierzyc byli bracia Johan Friedrich Wilhelm i Christian Heinrich von Manteuffel (synowie poprzedniego właściciela kpt. Gerarda Ewolda von Manteuffel. Od 1809 roku majątek należy już tylko do Johana Friedricha, a po jego śmierci w 1837 roku dobra przejęła Leonтина Ulrika Clotilda von Treskow (z domu Manteuffel).

Juchowo – Juchower See

38

Gmina Borne-Sulinowo, powiat szczeciński

Duże założenie podworskie, złożone z pałacu, parku oraz zabudowań gospodarczych. Pałac rozpoczęto budować w XVIII w., a przebudowano w XIX w. W XVII w. majątek rycerski należał do rodu von Kleist, tej jego części, która wywodziła się z pobliskiego Radacza. Majątek pozostawał we władaniu rodu von Kleist od czasów średniowiecza aż po XVIII w. Od 1928 r. po koniec II wojny światowej właścicielem był doktor Georg Dennig. Do naszych czasów zachował się ogromny, ceglany, XVIII-wieczny pałac w formie ruiny. Kiedyś była to budowla składająca się z trzech skrzydeł. Najstarsza partia w całym zespole jest pochodząca z XVIII w. północno-wschodnia część pałacu. W XIX w. dawny pałac zburzono, a na jego miejscu wzniesiono nowe skrzydła główne i skrzydło boczne po stronie zachodniej. W końcu XIX wieku przebudowano drugie skrzydło boczne – po stronie wschodniej. W ten sposób powstało potężne założenie pałacowe w kształcie litery „E”. Praktycznie cały pałac, poza częścią wschodnią, posiada elewacje z lico-

wanej czerwonej cegły. Niszczący pałac znajduje się w otoczeniu 8,2 ha parku założonego w XVIII w. i przekształconego w poł. XIX w. Park jest zarosnięty, zaśmiecony, ale za to pełen ciekawych okazów starego drzewostanu. Równie interesujące są zabudowania gospodarcze. Na szczególne wyróżnienie zasługuje, pochodzący z XIX w., kamienny budynek dawnej gorzelni.

Kamasowo - niemiecka nazwa Kamissow Gmina Białogard, powiat białogardzki

39

Park krajobrazowy z II poł. XIX wieku, objęty ochroną konserwatorską. Ma kształt nieregularnego czworoboku, który od zachodu ogranicza aleja kasztanowców, a od wschodu aleja grabowa. Od południa park przechodzi w las, a granicę wyznaczają fragmenty murowanego ogrodzenia. W północnej części parku znajdował się dwór, a wokół niego trawiasta polana. W części centralnej parku zarośnięty staw.

Nieistniejący już od 30 lat (spłonął) neogotycki pałac wybudowano w XIX. Z istniejącej pierwotnie zabudowy zachowała się willa z 1894 roku – dom zarządcy oraz dawny browar z XIX wieku, obecnie użytkowany jako gorzelnia oraz wielofunkcyjny budynek gospodarczy.

Kamasowo to dawny majątek rycerski, który w 1628 roku podzielony został na dwie części, jedna należała dla Clausa Wopersnow, druga zaś dla rodziny Tessmar, którą później przejęła rodzinę Oppersmann. Od 1734 r. obie części majątku należały do rodu Wopersnow, który to w 1773 r. sprzedał go kapitanowi Antonowi von Kleist. Do 1945 r. jedynymi właścicielami majątku byli von Kleist

Kamica - niemiecka nazwa Kärmitz Gmina Gościno, powiat kołobrzeski

40

Pałac neoklasycystyczny z poł. XIX w., wzniesiony na planie prostokąta z widocznym ryzalitem w fasadzie i elewacji ogrodowej oraz przybudówką od strony północnej.

Budynek zbudowany jest na kamiennej podmurówce z cegły, otynkowany w kolorze białym i popielatym, boniowany. Całość przykryta spłaszczonym dachem czterospadowym. Widoczne liczne elementy dekoracyjne w elewacji budynku: opaski wokół otworów okiennych, frontoniki, gzymsy cokołowe i wieńczące, ornament ząbkowy. Pałac jest w dobrym stanie i pełni obecnie rolę budynku mieszkalnego. Częścią składową założenia są zabudowania gospodarcze zbudowane z cegły i kamienia, obecnie adaptowane w sposób bardzo ciekawy na rezydencję o charakterze rustykalnym. Do pałacu przylega park krajobrazowy o pow. 2 ha.

Kamica jest byłą leśniczówką miasta Kołobrzeg, a począwszy od lat 70-tych XIX w. należała jako posiadłość ziemska do Fryderyka Schröcka. W 1914 r. została sprzedana dla Hugo Wege.

Kamionka – niemiecka nazwa Steinburg

Gmina Grzmiąca, powiat szczecinecki

41

Z dawnego XIX-wiecznego założenia dworsko-parkowego do dzisiejszych czasów zachował się zniszczony park krajobrazowy z rodzimym drzewostanem, na który składają się buki i dęby. Osada, która teraz praktycznie nie istnieje (większość domów została wyburzona), należała pierwotnie do rodziny Glassenapp.

Karkowo - niemiecka nazwa Karkow

Gmina Gościno, powiat kołobrzeski

42

Bardzo ładnie zadbane pałac z 1901 r., murowany, na planie litery „H”, łączący w sobie cechy stylowe rezydencji barokowej oraz pałacyku myśliwskiego. Do bryły budynku przylegają dwa ryzality narożne, zarówno w elewacji frontowej jak i ogrodowej. Widoczna wieża narożna oraz wieżyczka. Wejście główne do budynku prowadzi poprzez ganek. Całość podpiwniczona, wymurowana z cegły na kamiennej podmurówce, otynkowana z opaskami okiennymi i boniowanymi narożnikami ryzalitów. Dachy mansardowe, nad wieżą sześciopłóciowy. Pałac wybudowany został dla Franza Henke. Obecnie stanowi prywatną własność i został przystosowany do zamieszkania. Wokół pałacu park krajobrazowy o pow. 1,6 ha.

Karkowo to dawna wieś kościelna będąca własnością kapituły katedralnej w Kołobrzegu. Zapiski te pochodzą z 1276 r. W początkach XV w. stanowiła własność rodziny von Karkow, następnie stanowiła lenno rodu von Blanckenburg. W II poł. XIX w. przeszła we władanie rodziny mieszczańskiej Brüstlein z Berlina. Ostatnim właścicielem przed 1945 r. był Franz Henke.

Karlino – niemiecka nazwa Körlin Gmina Karlino, powiat białogardzki

43

Przyziemia zamku biskupów kamieńskich zbudowanego w stylu gotyckim w końcu XIII w. Była to budowla wzniesiona na planie czworoboku o wymiarach 11 x 35 m. Zachowane fragmenty dawnego zamku składają się z czterech pomieszczeń, ciągnących się amfiladą o układzie jednotraktowym. Dwa pomieszczenia posiadają zachowane sklepienia gwieździsto-żebrowe, dwu- i jedno-przęsłowe, dwa pozostałe o sklepieniach odcinkowych. Ściany działowe posiadają zachowane otwory drzwiowe. W ocalałej ścianie między dużymi salami zachowało się przejście z fazowanym obramieniem i dwustronny kominiek gotycki, jeden z najstarszych na Pomorzu Zachodnim. W elewacji pn.-wsch. znajdują się ślady otworów okiennych oraz dwóch portali. W czasie wykopalisk odkryto również ślady murów obwodowych.

W XVI w. zamek został przebudowany przez książąt pomorskich, posiadał wówczas trzy skrzydła. Wygląd ówczesnego zamku można zobaczyć na mapie Lubinusa. Była to budowla renesansowa, której boczne skrzydła zwieńczone były szczytami. W wyniku wojny siedmioletniej zamek popadł w ruinę, uległ spaleniowi. Ruiny zamku aż do przyziemia zostały rozebrane, a nad nimi wzniesiono królewski browar. Obecnie obiekt popadł w ruinę i czeka naabywcę. Niewątpliwą jego zaletą jest jego położenie, w widłach dwóch rzek: Parsęty i Radwi.

Karścino - niemiecka nazwa Kerstin Gmina Karlino, powiat białogardzki

44

Karścino – dawna posiadłość, wieś kościelna kapituły kolegiackiej w Kołobrzegu oraz majątek rycerski rodu von Manteuffel. Od 1748 r. przeszła na własność rodu von der Goltz, którego pierwszy przedstawiciel był zięciem Georga von Manteuffel. Rodzina von der Goltz w 1764 r. sprzedała majątek rodzinie von Gaudecker pochodzącej z Prus Wschodnich. W rękach tej rodziny majątek pozostawał do końca II wojny światowej.

We wsi do czasów współczesnych zachowały się ruiny pałacu klasycystycznego z I poł. XIX w., z zachowanym kartuszem herbowym w tympanonie. Wokół pałacu park krajobrazowy z elementami romantycznymi, założony w XVIII w., zmodyfikowany w I poł. XIX w., o pow. 5,2 ha.

W pewnym oddaleniu od zespołu pałacowo-parkowego kościół z XVIII w., murowany.

Kępsko - niemiecka nazwa Mühlenkamp Gmina Bobolice, powiat koszaliński

45

Dwór neoklasycystyczny z II poł. XIX w., przebudowany w 1975 r. i 2005 r. Założony na planie prostokąta ze zryzalitowaną częścią centralną przy fasadzie i elewacji ogrodowej. Od wschodu taras. Budynek podpiwniczony, parterowy, z niskim pięterkiem i piętrowymi ryzalitami. Dach mansardowy, pokryty blachą dachówkopodobną.

Dom powstał na miejscu wcześniejszej siedziby rodziny von Lettow, o której wspomina niemiecki historyk Pomorza Brüggemann w XVIII w. Do rodu von Lettow Kępsko należało jeszcze w 1857 r., a później przeszło w ręce rodziny Moek., w której posiadaniu znajdował się w 1945 r.

Od strony północnej do dworu przylega park krajobrazowy, przechodzący w leśny. Datowany jest na II poł. XIX w.

Obecnie trwa remont budynku prowadzony przez właściciela – osobę prywatną, z przeznaczeniem na budynek mieszkalny.

Kikowo – niemiecka nazwa Kieckow

46

Gmina Tychowo, powiat białogardzki

Dawny zespół dworsko-parkowy z poł. XIX w., składający się z dworu wzniesionego na planie prostokąta, z gankiem usytuowanym przed ścianą frontową. Jest to budynek parterowy z mieszkalnym poddaszem, przykryty dachem mansardowym. Na wschód i północ od dworu park krajobrazowy z I poł. XIX w., o pow. 3 ha. Aleja lipowa łącząca dwór poprzez dziedziniec gospodarczy /budynek gospodarczy, ciekawy spichlerz z pocz. XXw./ z wiejską drogą. Całość ładnie utrzymana, trwają prace renowacyjne na terenie całego zespołu.

Majątek rycerski Kieckow to stare lenno rodu von Kleist, pozostające we władaniu rodu aż po koniec II wojny światowej. Ostatnim właścicielem majątku był Hans Jurgen von Kleist-Retzow, antynazista, protektor pastora Ditricha Bonhoffera.

Kłanino – niemiecka nazwa Clanin

Gmina Bobolice, powiat koszaliński

47

Zachowany w stanie dobry dwór w stylu neobarokowym, wybudowany został na pocz. XX w. Jest to budynek parterowy z piętrowymi ryzalitami od frontu i przy elewacji ogrodowej. Przykryty dachem mansardowym, z licznymi wystawkami. Dwór wzniesiony na potrzeby ówczesnych właścicieli von Hellermann, który to ród był właścicielem majątku rycerskiego w Kłaninie. Główna siedziba rodu znajdowała się w Karsinie. Majątek w Kłaninie było od XIX wieku dziedziczony przez najstarszych potomków męskich rodziny aż do 1945 r.

Wcześniej istniał tam majątek, który był starym lennem rodu von Ristow, a następnie von Bonin i von Münchow.

W wnętrzu dworu zachował się murowany z cegły kominek, obłożony fajansowymi płytkami z malowanymi scenkami z życia Chrystusa, które to płytki nawiązują do płytek z Delft. Stanowią one niezwykle rzadki i bardzo interesujący przykład nawiązywania do XVII-wiecznej tradycji zdobienia kominków na terenie Pomorza.

Dwór położony jest na niewielkim wzniesieniu terenu, przed fasadą gazon i dwa kasztanowce. Wokół założenia park krajobrazowy o pow. 2,9 ha z pięknym widokiem na pejzaż pól i lasów.

Kłodzino – niemiecka nazwa Klotzen Gmina Barwice, powiat szczecinecki

48

Pałac murowany z II poł. XIX w., na rzucie prostokąta z ryzalitem (dwukondygnacyjny) w narożniku fasady zwieńczony trójkątnym szczytem. Pow. pałacu wynosi 1150 m². Elewacja zdobiona uszakowatymi obramowaniami okien, pasami gzymsów obiegających cały budynek. Obecnie budynek mieszkalny.

Wejście do pałacu prowadzi przez drewniany ganek. Wokół park krajobrazowy o pow. 2,6 ha.

Kłodzino swój rodowód wywodzi ze średniowiecza. Od XV do XVIII w. było lennem rodu von Glassenapp. Innym ciekawszym zachowanym obiektem jest kościół neogotycki w formie ośmiobocznej kaplicy z 1848 r., zbudowany na miejscu XVI-wiecznego kościoła o konstrukcji szachulcowej.

Kłodzino – niemiecka nazwa Klötzin, Klötzen Gmina Rąbino, powiat świdwiński

49

Dwór z końca XIX wieku wzniesiony na planie kwadratu o prostej i zwartej bryle. Przykryty dachem czterospadowym. Układ wewnątrz dwutraktowy z hallem i klatką schodową w stylu neobarokowym. Wybudowany został dla ówczesnych właścicieli majątku – rodziny Ponath. Po II wojnie służył za mieszkanie dla pracowników PGR- u.

Obiekt posiada skromny wystrój architektoniczny ograniczający się do profilowanych opasek okiennych z uszakami i prostymi płycinami pomiędzy otworami okiennymi. W połaci dachu nad fasadą widnieje świetlik w kształcie wolego oka.

Dwór usytuowany jest w północno-wschodniej części wsi w obrębie zabudowań wchodzących w skład założenia podworskiego. Fasadą zwrócony jest w kierunku zachodnim w stronę dziedzińca gospodarczego. Od strony północno-wschodniej otoczony jest parkiem, który założono na pocz. XX wieku w stylu krajobrazowym (naturalistycznym). Do czasów współczesnych zachował się fragment muru ceglanoego. Wzdłuż drogi brukowanej kamieniem polnym, obsadzonej kasztanowcami prowadzącej do dworu, położone są przedwójne budynki inwentarskie i gospodarcze; stajnia koni wyjazdowych i roboczych, obora, chlewnia. Budynki o ścianach murowanych z kamienia polnego licowanego. Poddasza z cegły.

Nieistniejące już od lat 70-tych XX wieku stodoły wybudowane były jako obiekty o konstrukcji szkieletowo-drewnianej, oszalowane deskami.

Tuż obok podwórza gospodarczego zachował się cmentarz ewangelicki, pierwotnie wygradzony płotem z kutych żelaznych elementów na podmurówce z kamienia polnego. Do czasów współczesnych zachowały się w części krzyże żeliwne oraz groby w obstawach z żeliwnych płytów. Widoczny jest kamień nagrobny starosty powiatu białogardzko-świdwińskiego dr Waltera Brauna (lata 30-te XX wieku). W północnym narożniku cmentarza znajdował się kościół, pochodzący z 1588 roku. Do obecnych czasów zachowały się jedynie fundamenty kamienne wieży.

Kolonia mieszkalna pracowników folwarcznych składa się z kilkunastu murowanych budynków (dwojaki). Pochodzą one z 1922 roku. Architektonicznie nieciekawe, w dobrym stanie technicznym. Obecnie zamieszkanе przez byłych pracowników nieistniejącego już PGR-u.

Wież Kłodzino założona została w średniowieczu na prawie niemieckim. Pierwsze wzmianki pisane pochodzą z 1370 roku i dotyczą zapisu o przekazaniu wsi przez Markgrafa Otto małżonce Johana von Wedel ze Świdwina.

W 1479 roku wieś została zniszczona w trakcie wojny między Brandenburgią a Pomorzem. Od 1540 roku Kłodzino znalazło się w posiadaniu zakonu Joannitów ze Świdwina, którzy wydzielili wieś Henningowi Reich (1602 r.), a później Lorenzowi von Wachhol (1621 r.). Wieś od końca XVII wieku do połowy XIX wieku leżała na szlaku poczty konnej ze Świdwina do Kołobrzegu przez Karlino.

W I poł. XIX wieku w Kłodzinie funkcjonowały dwa majątki ziemskie: Kłodzino A – własność rodziny Weylandt i Kłodzino B – własność rodziny von Braunschweig. Ponowne połączenie dwóch majątków nastąpiło w 1884 roku, a właścicielem został Oskar Kremman. Wówczas to wybudowano dwór, założono park oraz część zabudowań gospodarczych. W poł. XIX wieku wieś liczyła 205 mieszkańców, w tym 5 chłopów - samodzielnych gospodarzy. Bezpośrednio po I wojnie światowej majątek Kłodzino zajmował 812 ha użytków rolnych.

W 1928 rok majątek przeszedł na własność Maxa Ponatha, później rodziny Dingerdisen.

W bezpośredniej bliskości wsi Kłodzino – na północ w odległości ok. 1200 m, w lesie przy drodze znajduje się pomnik przyrody – głaz narzutowy (granitognejs) o obwodzie 1,8 m i długości 6 m oraz szerokości 3,7 m. Na głazie wyryto napis „GBI – AKL 3.VI.1934”.

Kłoptowo – niemiecka nazwa Kłaptow Gmina Dygowo, powiat kołobrzeski

50

Pałac z 1911 r., eklektyczny, murowany, wieża 6-boczna, 4-kondygnacyjna. Hełm baniasty, kryty łupkiem. Bryła budynku rozczłonkowana. Dachy wysokie, dwuspadowe, kryte dachówką. W ścianie frontowej wykusz. Częścią składową założenia jest park naturalistyczny z końca XIX w., zajmujący powierzchnię 6 ha. Droga do części reprezentacyjnej założenia wiedzie przez dziedziniec gospodarczy zabudowany ciekawymi budynkami, do których zaliczyć należy neogotycką owczarnię z 1865 r. ze szczytami schodkowymi z krenelażem. Na terenie wsi położony jest kościół z XIII w., gotycko-romański, wielokrotnie przebudowywany, murowany z kamienia. Na dziedzińcu przykościelnym liczne drzewa pomnikowe.

Kołacz – niemiecka nazwa Kollatz

Gmina Połczyn Zdrój, powiat szczecinecki

51

Kołacz, jak wiele wsi na terenie nie tylko gminy Połczyn Zdrój, powstanie swoje wiąże z nazwiskiem znanego rodu pomorskiego von Manteuffel. Jest to bowiem stare lenno rodu, a współczesna wieś wywodzi swoją przeszłość od funkcjonującego już od XVII w. folwarku. Majątek Kołacz nie zmieniał właścicieli aż do marca 1945 r. Pozostałością po właścicielach jest zespół pałacowo-parkowy z pałacem wzniesionym na przełomie XVII i XVIII w. i przebudowanym w II poł. XIX w. W jej wyniku powstał obiekt bezstylowy z elementami neogotyckimi. Część główna – wieloosiowy korpus został wzniesiony na przełomie XVII i XVIII w. Z tego okresu zachowała się sień oraz ściany obwodowe. W trakcie XIX w. do korpusu głównego dostawiono przybudówkę oraz jedno skrzydło, ponadto przy fasadzie korpusu głównego dobudowano ryzalit wieloboczny na osi wejścia. Zmieniono też wystrój elewacji budynku głównego.

Pałac usytuowany jest w kompleksie zabudowań gospodarczych (częściowo zachowanych); dojazd do pałacu wiedzie wzdłuż alei lipowej. Za pałacem, po jego północnej stronie XIX-wieczny park naturalistyczny o pow. 2 ha.

Kotłowo – niemiecka nazwa Kotlow

Gmina Biesiekierz, powiat koszaliński

52

Dwór z końca XVIII lub pocz. XIX w., wzniesiony w kilku fazach, o bryle nieregularnej, złożonej z parterowego korpusu głównego na planie prostokąta i piętrowego aneksu na planie kwadratu. Korpus główny z piętrowym ryzalitem z trójkątnym zwieńczeniem, częściowo podpiwniczony, kryty wysokim dachem naczółkowy. Aneks dachem czterospadowym. Najstarszą częścią dworu jest korpus główny. Stolarka częściowo XIX-wieczna. W oknach werandy częściowo zachowane resztki szybek z wstawioną dekoracją. Przed dworem częściowo zachowane budynki gospodarcze. Na południe od zabudowań XVIII-wieczny park krajobrazowy o pow. 2 ha.

Kotłowo to stare lenno rodziny von Kameke, w rękach których przetrwał do pocz. XIX w., kiedy to przeszło na własność rodziny von Vilnnow. Ostatnim właścicielem był H. Haling.

Kozia Góra - niemiecka nazwa Cosesec

Gmina Karlino, powiat białogardzki

53

Kozia Góra to stary, średniowieczny majątek rycerski nadany przez księcia pomorskiego rodzinie von Podewils. Oddanie majątku w lenno nastąpiło nie później niż w XIV w. W rękach rodziny von Podewils lub członków z nią spokrewnionych przebywał do końca II wojny światowej.

Twórcą zachowanego założenia pałacowo-parkowego z przełomu XVIII i XIX w. był Heinrich Friederich von Podewils.

Częścią centralną założenia jest pałac zbudowany w stylu barokowym, wzniesiony na planie wydłużonego prostokąta. Pod koniec XIX w. został przebudowany w tak modnym w tym czasie stylu neogotyckim. Pojawiły się ozdobne krużganki, wieże i balkony. Najbogatsza jest elewacja południowa, tam też znajdują się rzeźby rycerzy oraz kartusze herbowe. O wielkości pałacu świadczy jego kubatura ponad 7800 m³. Pałac obecnie w stanie remontu, który ma doprowadzić do powstania ekskluzywnego hotelu.

Przed pałacem rozległe podwórze gospodarcze zabudowane XIX- i XX-wiecznymi budynkami w stanie ogólnie dobrym. Najciekawszym obiektem gospodarczym jest spichlerz murowano-szachulcowy pochodzący z XVIII w.

Z tyłu, za pałacem park krajobrazowy, założony w XVIII w. Rozciąga się po obu stronach rzeki Młynówki.

Kraśnik Koszaliński

54

– niemiecka nazwa Kratzig

Gmina Biesiekierz, powiat koszaliński

Pałac z poł. XIX w., przebudowany w XX w., neoklasycystyczny, wybudowany na planie prostokąta, dwukondygnacyjny z pseudoryzalitem na osi elewacji, zwieńczony trójkątnym zakończeniem. Dach czterospadowy, elewacja bogato ozdobiona. We wnętrzu pałacu zachował się plafon stiukowy, piece kaflowe i majolikowe. Od strony elewacji ogrodowej park krajobrazowy z XVIII/XIX w. o pow. 3 ha.

Zachowany zespół pałacowo-parkowy wybudowany został dla rodziny von Kameke, do której wieś, stanowiąca jej lenno, należała nieprzerwanie od poł. XVI w. aż po lata 40-te XX w.

Kragłe – niemiecka nazwa Bernardorf

55

Gmina Szczecinek, powiat szczeciński

Założenie dworsko-parkowe z przełomu XIX i XX w., z zachowanym do dzisiaj dworem bez wyraźnych cech stylowych. Jest to budynek na planie prostokąta, z półkolistym portykiem na osi fasady. Podpiwniczona, parterowa z częściowo mieszkalnym poddaszem, przykryta dachem naczółkowym. W połaci dachu wystawki, zarówno od strony fasady jak i strony ogrodowej. Dwór jest zaniedbany, uszkodzony dach, wnętrza częściowo zniszczone. Z dawnego założenia gospodarczego zachowały się dwa ceglane budynki gospodarcze z pocz. XX w.

Krępa - niemiecka nazwa Krampe

56

Gmina Bobolice, powiat koszaliński

Zachowane do dnia dzisiejszego założenie dworsko-pałacowe usytuowane jest w południowo-wschodniej części wsi i złożone jest z parku i kilku budynków gospodarczych. Zbudowane zostało w II poł. XIX w., rozbudowane na pocz. XX w. przez rodzinę von Versen, która była właścicielami majątku od XVIII w. aż do 1945 r. Pierwotnie w skład założenia wchodził i stanowił jego centralną część dwór neogotycki, rozebrany w latach 1970-1971. W dobrym stanie zachowała się murowana z cegły, neogotycka kaplica grobowa, usytuowana w głębi bukowego lasu. Pierwotnie założenie ogrodzone było kamienno-ceglanym murem, z którego zachowała się brama wjazdowa oraz baszta. Całość nawiązywała do śre-

dniowiecznych rozwiązań obronnych. W najlepszym stanie zachowała się wozownia z przełomu XIX i XX w., murowana z cegły w konstrukcji ryglowej, zwieńczona ośmioboczną wieżą; obecnie bardzo ładnie odrestaurowana i zaadaptowana na potrzeby mieszkaniowe.

Z innych budynków gospodarczych zachowała się gorzelnia oraz obora, częściowo o konstrukcji szachulcowej. Całość otoczona 6,6-hektarowym parkiem, obecnie zniszczonym. Pierwotnie w parku nad stawem istniała romantyczna grota z końca XIX w.

Krzecko - niemiecka nazwa Kreitzig Gmina Sławoborze, powiat świdwiński

Neobarokowy pałac, bardzo ładnie odrestaurowany w latach 90-tych XX w., użytkowany na potrzeby Domu Pomocy Społecznej. Wybudowany został w II poł. XIX w. Złożony jest z korpusu i bocznych skrzydeł.

Korpus prostokątny, od frontu taras poprzedzony schodami, od tyłu – płytki prostokątny ryzalit mieszczący klatkę schodową. Skrzydła od frontu lekko zryzalitowane, wysunięte w elewacji tylnej. Pałac jest całkowicie podpiwniczony, parterowy, z mieszkalnym poddaszem.

Wszystkie części budowli przykryte wysokimi dachami mansardowymi.

Cechy stylistyczne – rozczłonkowana bryła przykryta mansardowymi dachami, nawiązuje do tradycji barokowej; uproszczony płaski detal architektoniczny – wskazuje na lata dwudzieste XX wieku.

Fundatorem budowli był baron Rüdiger von Goltz – świadczą o tym m.in. inicjały „R.G.” umieszczone na balustradzie balkonu na fasadzie.

Pałac otoczony jest rozległym parkiem krajobrazowym z elementami romantycznymi. Założony został w I poł. XIX w. na powierzchni 6 ha.

Wieś Krzecko ma średniowieczny rodowód, pierwszy raz wymieniona została w źródłach pisanych w 1337 r., w 1602 r. we wsi wybudowano szachulcowy kościół – obecnie nie istnieje. W czasie wojny siedmioletniej Krzecko zostało zniszczone przez wojska rosyjskie. W 1830 r. właścicielem majątku rycerskiego Krzecko – Kreitzig (najstarsza nazwa Cretzig zanotowana w 1413 r. wskazuje na położenie na skraju wielkich lasów) został kawaler von der Goltz, starosta powiatu świdwińskiego.

Kusowo – niemiecka nazwa Kussow

Gmina Szczecinek, powiat szczeciński

58

Zespół dworsko-parkowy założony w XVIII w., kiedy to majątek rycerski Kusowo podzielony był między dwa rody: von Kleist i von Glasenapp. W XIX w. właścicielem całego majątku była rodzina von Blankenburg. W 1928 r. funkcjonowała resztówka majątku stanowiąca własność Willego Witmanna.

Zachowany do dzisiejszych czasów dwór, składał się z pierwotnie z dwóch skrzydeł. Starsze, pochodzące z XVIII w., z ryzalitem na osi fasady, jest obecnie w stanie kompletnej ruiny. Drugie skrzydło, młodsze, założone na planie prostokąta, podpiwniczony, parterowe, przykryte dachem dwuspadowym – w konstrukcji ryglowej. Zachowane skrzydło zostało dobudowane w XIX w. Budynek w złym stanie technicznym z zachowaną w dużym stopniu stolarzką otworową.

Od drogi wiejskiej do dworu prowadzi aleja lipowa obłożona wielkimi głazami narzutowymi, tworzącymi oryginalne ogrodzenie. Po stronie zachodniej dworu pozostałości parku, a po stronie południowo-wschodniej resztki ceglanej obory z XIX w.

Wieś Kusowo została założona w XVI w., jako folwark szlachecki, wchodzący w skład dóbr rodziny von Glasenapp

Laski – niemiecka nazwa Latzig

Gmina Białogard, powiat białogardzki

59

Park dworski z poł. XIX wieku, krajobrazowy o powierzchni 2 ha, założony na rzucie nieregularnego czworoboku. Wokół dworu (obecnie na jego fundamentach stoi budynek mieszkalny z 1965 r., z wbudowanymi elementami po byłym dworze) polana, częściowo zarośnięta. Dawny dwór częściowo zniszczony został w 1945 r. Był to obiekt parterowy z symetrycznie umieszczonym ryzalitem i wystawką od frontu, założony na rzucie prostokąta, przykryty dachem dwuspadowym. Okna w ryzalicie zamknięte były pełnymi łukami.

Dawny układ komunikacyjny zatarty. Dawne trzy stawy połączone strumieniem zarośnięte. Zabudowania gospodarcze i inwentarskie w znacznym stopniu zniszczone.

Laski to dawny majątek rycerski (z 1523 r.) rodu von Knuthe później (od 1575 r.) rodu von Podewils. W XVIII wieku istniały dwa majątki: jeden będący własnością Andreasa Joachima von Kleist, odsprzedany w 1730 r. Carlowi Christianowi von Brockhausen, a później niejakemu Graskrügerowi. Drugi majątek należał do kapitana von Podewils, później J. von Kameke, a od 1739 r. Friedricha on Dreger, następnie do rodziny

Messerschmidt. Rodzina Messerschmidt w 1758 r. przejęła oba majątki na własność. W latach 1773-1779 cały majątek znalazł się w rękach Otto Christopha von Schurffa. Później wśród kolejnych właścicieli pojawiały się nazwiska: Schröder, Schmieden. W XIX wieku majątek Laski zajmował się powierzchnię 805 ha, w tym 105 ha lasów, a w 1928 r. – 849 ha i lasów 250 ha. Ostatnią właścicielką majątku była Katharina Russel, córka Paula Schmiedena, która zmarła 3 marca 1945 r., kiedy do majątku weszła Armia Czerwona.

Laski Koszalińskie

60

– niemiecka nazwa Leatzig

Gmina Biesiekierz, powiat koszaliński

Zespół dworsko-parkowy, w którym tylko park objęty jest ochroną konserwatorską. Dwukondygnacyjny budynek dworu pochodzi z końca XVIII w. Jest murowany z cegły, otynkowany, dach kryty blachą ocynkowaną. Składa się z dwóch części korpusu oraz skrzydła. Pow. użytkowa 1000 m².

Zabytkowy park krajobrazowy o pow. 7,2 ha, otaczający dwór, założono na przełomie XVIII i XIX w. Do dworu przez dziedziniec gospodarczy prowadzi aleja, przy której rosną lipy drobnolistne.

Laski to wieś o starej metryce, była od dawien dawna lennem rodziny von Münchow i pozostawała w ich władaniu do lat 40-tych XX wieku.

Lepino - niemiecka nazwa Leppin

61

Gmina Sławoborze, powiat świdwiński

Ruiny pałacu barokowego z końca XVIII w., niegdyś budynek dwukondygnacyjny na rzucie prostokąta z płytkim ryzalitem w osi fasady, z małą przybudówką. Przykryty dachem mansardowym. Pałac powstał dla rodziny Blankenburg.

Założenie pałacowe znajduje się w części zachodniej wsi, prowadzi do niego aleja kasztanowców, przechodząca następnie w drogę przez środek podwórza i zakończona podjazdem przed fasadą pałacu. Za pałacem rozciąga się park krajobrazowy z końca XVIII w. o pow. 3 ha.

Lipie – niemiecka nazwa Arnhausen

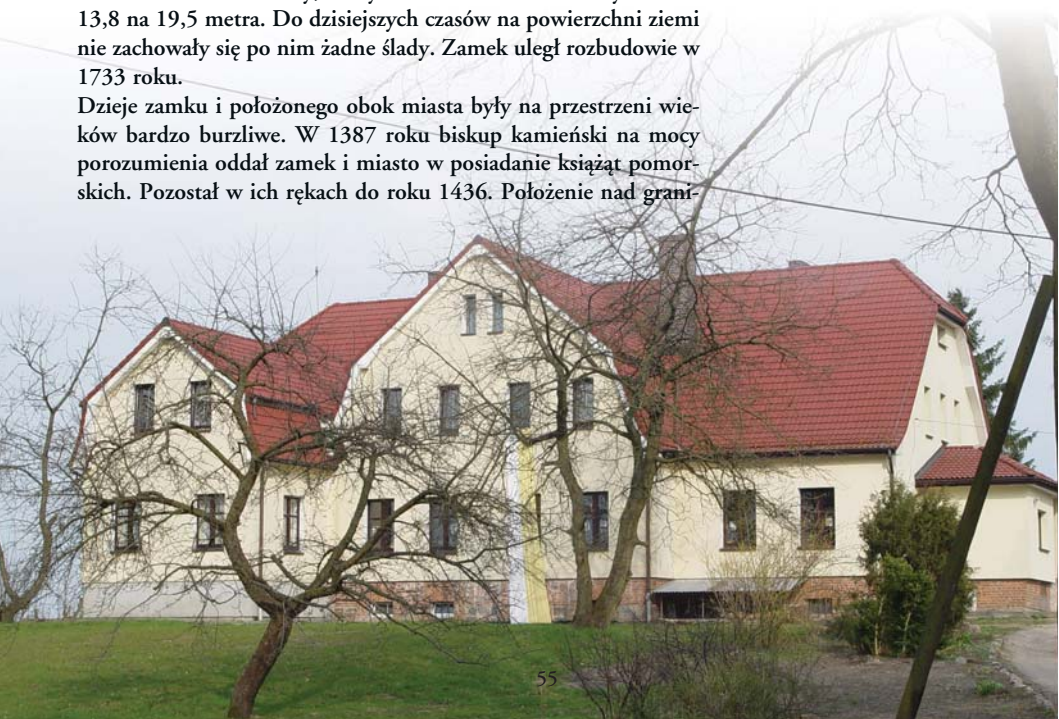
Gmina Rąbino, powiat świdwiński

62

Zamek biskupi znajdował się w północno-zachodniej części wiośki na wyniosłym cyplu, który powstał w wyniku rozcięcia przez wody rzeki Mogilicy płaskowyżu wysoczyzny morenowej. Miejsce to ma szczególne walory obronne, ponieważ położone jest prawie 25 m ponad dno rzeki. Już wcześniej w tym miejscu istniał gród wczesnośredniowieczny datowany na IX-XII wiek, otoczony wałem kamiennieo-ziemnym o wysokości 2,5 m. Opiswany zamek założony został przez biskupa kamieńskiego Hermana von Gleichen w miejscu zwanym Tharnhus. Możliwe to było dzięki porozumieniu jakie zostało zawarte w 1277 roku między księciem pomorskim Barnimem I a biskupem o sprzedaży części kasztelani kołobrzelskiej wraz z Lipiem i okolicą. Zamek powstał w latach 1276-1280. Był to prawdopodobnie dom mieszkalny zbliżony w proporcjach do obronnej wieży mieszkalnej. Zbudowany był z kamienia i cegły na rzucie prostokąta o wymiarach 9,3 m na 17, 5 m. Zamek miał za zadanie bronić ziemi biskupów kamieńskich przed najazdami Brandenburgii, ponieważ granica między Nową Marchią a dobrami kościelnymi przebiegała wówczas wzdłuż Mogilicy. W bezpośredniej bliskości od zamku istniała osada, która w 1287 roku uzyskała prawa miejskie i została lokowana na prawie lubeckim. Zamek na przestrzeni wieków, od XIV do XVI wieku podlegał rozbudowie.

Do wieży mieszkalnej, otoczonej prawdopodobnie murem, dobudowano mur obwodowy, który otaczał dziedziniec o wymiarach 13,8 na 19,5 metra. Do dzisiejszych czasów na powierzchni ziemi nie zachowały się po nim żadne ślady. Zamek uległ rozbudowie w 1733 roku.

Dzieje zamku i położonego obok miasta były na przestrzeni wieków bardzo burzliwe. W 1387 roku biskup kamieński na mocy porozumienia oddał zamek i miasto w posiadanie książąt pomorskich. Pozostał w ich rękach do roku 1436. Położenie nad grani-

cą powodowało, że zamek i miasto Lipie były wielokrotnie rabowane i niszczone. W I poł. XV wieku znalazły się w rękach rodziny von Leckow. W niszczeniu miasta i zamku mieli również swój udział Krzyżacy ze Świdwina, którzy w 1444 roku złupili obie osady.

W 1461 roku właścicielem zamku i miasta został Eggard von Manteuffel z Połczyna, który w 1479 roku otrzymał od księcia pomorskiego Bogusława X Lipie, jako dziedzictwo lenne z prawem wykonywania najwyższego sądownictwa. Przez okres 1521-1544 Lipie było rezydencją biskupa Erazma Manteuffla i przeżywało wtedy najlepsze lata swojego rozwoju. Nie ominął go jednak najazd Borków, w wyniku którego zamek ponownie zniszczono. W 1572 roku Lipie straciło prawa miejskie. Stało się tak na skutek konfliktu, jaki powstał pomiędzy mieszczanami Lipia a bratanikiem biskupa Kerstenem von Manteuffel. Utrata praw miejskich, kolejne wojny, w tym szczególnie 30-letnia, spowodowały upadek miasta i zamku. Ludność przeniosła się do Połczyna. Na przełomie XVII i XVIII wieku właścicielami tych ziem została rodzina von Zastrow. Część majątku pozostała jednak w rękach rodu von Manteuffel. Przez pewien krótki okres niewielka część dóbr należała do rodziny von Klitzing. Od 1786 roku cały majątek należał już tylko do Jürgena Heinricha von Zastrow. W 1802 roku jego syn Ernst Georg sprzedał majątek w Lipiu za kwotę 52 350 talarów Otto Bogisławowi von Kleist. Następnie w majątku wielokrotnie i na krótko zmieniali się właściciele. W 1847 roku dobra lipieńskie nabył Helmuth Friedrich Müller, który w 1862 roku odsprzedał część dóbr (folwark Parzęcin). W poł. XIX wieku Lipie, według Berghausa („Landbuch des Herzogtums Kascnubien”) składało się z alodialnego majątku rycerskiego, wsi z kościołem parafialnym i szkoły. Majątek składał się z trzech folwarków i młyna – łącznie liczył 5421 mórg ziemi i mieszkało w nim 732 mieszkańców. W 1892 roku właścicielem majątku był Guse, obszar wynosił 1038 ha. W 1905 roku należał do Adolfa von Wulfkrona, później do jego żony. W 1920 roku majątek, a najprawdopodobniej jego część nabył Friedrich Pretzella, a po jego śmierci Martma Pretzell. W 1939 roku wieś Lipie liczyła 736 mieszkańców, którzy mieszkali w 173 domach.

Z pierwotnego zespołu folwarcznego, który w XIX wieku składał się z podwórzka gospodarczego wraz z budynkami inwentarskimi i gospodarczymi oraz dworu wraz z parkiem, do dzisiejszych czasów dotrwał: dwór – obecnie plebania, budynek bezstyłowy z końca XIX wieku, 7-osiowy, z ryzalitami, nieciekawy; park – o powierzchni 6 ha, założony w II poł. XIX wieku o kompozycji krajobrazowej (naturalistycznej).

Najciekawszym obiektem we wsi pod względem architektonicznym jest gotycki kościół pw. Matki Boskiej Częstochowskiej z XV wieku. Murowany z kamienia, oszkarpowany. Objęty ochroną konserwatorską. Zachowane pierwotne wyposażenie kościoła.

Godne uwagi są niektóre domy mieszkalne, z końca XIX i pocz. XX wieku, szczególnie te o konstrukcji szachulcowej.

Lubiechowo

- niemiecka nazwa Lübbchow

Gmina Karlino, powiat białogardzki

Lubiechowo – dawny majątek rycerski, stare lenno rodu von Ramel. Świadczy o tym m.in. kościół z kryptą grzebalną ufundowany przez ród von Ramel.

Okazały zespół pałacowo-parkowy wzniosł mieszczanin Rudolf Schröder. Tytuł szlachecki uzyskał w 1861 r.

Pałac neoklasyzystyczny powstał w 1835 r., usytuowany jest pomiędzy parkiem a dziedzińcem gospodarczym. Wzniesiony został na planie kwadratu z ośmiobocznymi wieżami w narożnikach. Jest to budowla dwukondygnacyjna, z centralnym jednokondygnacyjnym belwederem w partii dachu. Wieże trójkondygnacyjne. Wejście do budynku prowadziło przez paradne kamienne schody. Od strony parku znajdują się pozostałości parterowego ryzalitu zwieńczonego trójkątnym naczółkiem. Pałac jest opuszczony, popada w ruinę; stanowi własność osoby prywatnej.

Tuż za pałacem rozpościera się 11-hektarowy park z poł. XIX w. Wzorem dla założycieli parku był styl angielski.

63

Lubkowie

- niemiecka nazwa Johannisberg

Gmina Gościno, powiat kołobrzeski

Dwór bez cech stylowych, wybudowany w II poł. XIX w., silnie przebudowany po 1945 r., zatrićcił w znacznym stopniu swój pierwotny wygląd. Brak parku.

Lubkowie to dawny XVIII-wieczny folwark będący własnością Rady Miejskiej w Kołobrzegu. Od lat 70-tych XIX wieku należał do rodziny Hindenberg, która to wybudowała obecny dwór, oni też byli właścicielami majątku do końca II wojny światowej.

64

Lubogoszcz

- niemiecka nazwa Läbgust

Gmina Grzmiąca, powiat szczecinecki

Pierwotnie istniejący eklektyczny pałac z II poł. XIX wieku, został rozebrany. Zachowały się jedynie pozostałości części ściany frontowej. Otaczający park ma charakter naturalistyczny, zajmuje powierzchnię 5,5 ha.

Lubogoszcz od XVIII w. wchodziła w skład lenna rodu von Glasenapp i pozostawała w jego rękach (lub ludzi z nim skolidujących) do 1945 r. W pobliżu założenia pałacowo-parkowego znajduje się neogotycki kościół z II poł. XIX w. oraz aleja bukowa wiodąca w stronę pałacu, złożona z 15 drzew o obw. 300-325 cm.

65

Luboradza

66

– niemiecka nazwa Lübrassen

Gmina Barwice, powiat szczecinecki

Osada malowniczo położona nad jeziorem Koprzywno, wśród bukowych lasów porastających zbocza porożcinanej wąwozami doliny. Założona została w XIX w., z tym, że istniejące założenie dworskie powstało na pocz. XX w., gdy właścicielem majątku był major von Ditzfurth–Lübrassen. Obecny dwór pozbawiony jest określonych cech stylowych. Jest to budowla parterowa z mieszkalnym poddaszem, przykryta dachem mansardowym. Elewacja frontowa z pseudoryzalitem w części centralnej, poprzedzona jest tarasem. Pow. użytkowa dworu (obecnie ośrodek wczasowy) 821 m². Wokół pałacu park krajobrazowy o pow. 2 ha.

Łegi – niemiecka nazwa Langen

67

Gmina Połczyn Zdrój, powiat świdwiński

Zespół dworsko-parkowy z II poł. XIX w., pozostałość po dawnym majątku rycerskim, w skład którego pierwotnie wchodziły cztery folwarki. Pierwotnie posiadał trzech właścicieli. Jedną część majątku stanowiła współwłasność rodów von Krockow i von Podewils, a druga była starym lennem rodziny von Manteuffel, która w 1770 r. sprzedała majątek rodzinie von Podewils. W II poł. XIX w. właścicielem majątku został Stank, a w 1928 r. Gerhard von Hagen. W rękach rodziny von Hagen. W rękach rodziny von

Hagen majątek dotrwał do marca 1945 r. Istniejący dwór powstał najprawdopodobniej między 1825 a 1850 r., z inicjatywy rodziny von Podewils w miejscu XVII-wiecznego dworu. Jest to budynek wzniesiony na planie prostokąta z ryzalitem i werandą. Charakteryzuje się złożonością form stylowych. Elementem klasycystycznym jest ganek kolumnowy, profilowane opaski okien i mansardowy dach. Natomiast okna w elewacjach bocznych w stylu „Rundbogenstil”, charakterystycznym dla poł. XIX w. Obecnie budynek stanowi własność potomków ostatnich właścicieli, państwa von Hagen. Prowadzone są prace remontowe, mające na celu wierne odtworzenie dworu z okresu jego powstania. W dworze można przenocować, prowadzony jest pensjonat. Po wschodniej i południowej stronie dworu rozciąga się park krajobrazowy z mocno przetrzebionym drzewostanem.

W parku znajduje się kaplica neogotycka, murowana z kamienia, obecnie w ruinie.

Łęknica – niemiecka nazwa Lucknitz Gmina Barwice, pow.szczeciński

68

W północno-zachodniej części wsi, przy drodze do Tychowa ulokowane jest rozległe założenie podworskie składające się z dworu, parku i zabudowań gospodarczych oraz inwentarskich, stojące przy wydłużonym dziedzińcu.

Dwór pochodzi z II poł. XIX w., rozbudowany i przebudowywany w XX w. Obecnie styl dworu można określić jako eklektyzm z motywami neorenesansu. Wzniesiony został na planie prostokąta, podpiwniczony, parterowy z częściowo mieszkalnym poddaszem, przykryty dwuspadowym dachem. Na osi fasady pseudoryzalit zakończony trójkątnym tympanonem. Główne wejście wiedzie poprzez niewielki ryzalit, którego narożniki oraz samo wejście ujmują pilastry. Elewacja podzielona wąskimi gzymsami oraz półkoliście zamkniętymi oknami. Okna w piwnicach zamknięte łukami odcinkowymi. Pow. użytkowa 1240 m². Dwór wybudowano z cegły na kamiennym fundamencie. Przykrycie dachu wykonano z dachówki zakładkowej.

We wnętrzu dworu z pierwotnego wyposażenia zachował się kominek. Po stronie północnej dworu rozciąga się 2,3-hektarowy park naturalistyczny.

Zabudowania gospodarcze, które się zachowały to: spichlerz z 1889 r., stodoła, obora, owczarnia; wszystkie zbudowane z cegły i kamienia.

Marcelin – niemiecka nazwa Horngut Gmina Szczecinek, powiat szczecinecki

69

Zespół dworsko-parkowy Horngut powstał w XIX w.; właścicielem majątku w końcu XIX stulecia był Weidemann, który najprawdopodobniej wybudował, zachowany do dzisiaj, dwór i zabudowania gospodarcze. Dwór został wzniesiony na pocz. XX w. Jest to budynek bezstylowy, założony na planie prostokąta, podpiwniczony, parterowy, przykryty dachem dwuspadowym. Na osi fasady szerokie wejście główne, zamknięte łukiem odcinkowym oraz ozdobione motywami ludowymi. Dwór wzniesiony dla ówczesnych właścicieli majątku – rodziny von Knuth.

Po stronie południowej dworu rozciąga się park krajobrazowy, a właściwie jego pozostałości.

Mierzyn - niemiecka nazwa Alt Marin Gmina Karlino, powiat białogardzki

70

Dawny zespół pałacowo-parkowy z II poł. XIX w., założony przez ówczesnego właściciela majątku rycerskiego Friedricha Scheünemanna. Do naszych czasów dotrwał park pałacowy, naturalistyczny, o pow. 4 ha. Istniejący pałac został rozebrany w 1970 r.

Z dawnego zespołu pozostały w części budynku gospodarcze. Najlepiej zachowany, bez zmian w pierwotnym wyglądzie jest dom zarządcy wybudowany z kamienia i cegły.

Mierzyniek

71

- niemiecka nazwa Neu Marin

Gmina Karlino, powiat białogardzki

Mierzyniek pierwotnie wchodził w skład majątku rycerskiego w Mierzynie, którego właścicielem był Friedrich Scheünemann. W 1822 r. podzielił majątek między dwóch synów, z których jeden pobudował w Mierzynku dwór na swoje potrzeby. Jest to budowa w stylu eklektycznym, składająca się z trzech części. Najstarsza jest parterowy budynek o konstrukcji ryglowej. Do niego dobudowano w II poł. XIX w. dwukondygnacyjną bryłę przykrytą dwuspadowym dachem. Trzecia część dobudowana została na pocz. XX w. do drugiej ściany szczytowej budynku ryglowego. Trójkondygnacyjna dobudówka swoją wielkością przytłacza całość wcześniejszego rozwiązania.

Tradycyjnie dwór otoczony jest roślinnością, tworzącą park o pow. 4,3 ha w stylu eklektycznym o regularnym układzie.

Miękowo

72

– niemiecka nazwa Mänchowahof
Gmina Szczecinek, powiat szczecinecki

Zespół dworsko-parkowy z końca XIX w., założony przez Willy Knutha. Bezstylowy dwór założony na rzucie prostokąta z przybudówką i drewnianą werandą, podpiwniczony, parterowy, przykryty dachem mansardowym.

Po stronie południowej rozciąga się park naturalistyczny z XIX w.

Miłobądz - niemiecka nazwa Karlshof

73

Gmina Biały Bór, powiat szczecinecki

Dwór neoklasycystyczny, wybudowany na pocz. XX w., murowany, parterowy z mieszkalnym poddaszem (sypialnie). Bryła dworu przykryta dachem dwuspadowym z wypiętrzoną facjatą pośrodku fasady i tylnej elewacji. Facjata stanowi przedłużenie pseudoryzalitu, przez który wiedzie główne wejście do dworu. W wyniku przeprowadzonego remontu po 1945 r. zmieniono układ okien, zlikwidowano gzymsy międzykondygnacyjne oraz rozebrano ganki. Zmieniono nakrycie dachu. Łupek bądź też dachówkę zamieniono na eternit. Całość nieciekawa, klasycystyczny przykład jak można zepsuć wygląd dworu poprzez przeprowadzenie nieprzemyślanego remontu. Z pierwotnego założenia zachował się budynek murowany owczarni przy bramie wjazdowej oraz niewielki park z zamulonym i zarośniętym stawem pośrodku. W drzewostanie przeważają okazy liściaste, sporadycznie iglaste.

Miłobądz to dawny folwark wydzielony w II poł. XIX w. z majątku Świerszczewo. W 1922 r. majątek liczył 256 ha, a właścicielem był Frietz Rübenhagen.

Modrzewiec

– niemiecka nazwa Heyde, Heide
Gmina Rąbino, powiat świdwiński

Pałac neobarokowy, wzniesiony najprawdopodobniej w II poł. XIX wieku dla rodziny Pretzel. Założony na planie prostokąta, widoczny prostokątny ryzalit od strony fasady. Budynek dwukondygnacyjny plus mieszkalne poddasze, murowany, z otynkowanej cegły, na kamiennej podmurówce. Z neobarokowego wystroju zachował się wystrój partii dachowej i piętra ryzalitu przy fasadzie. Wystrój elewacji przyziemia uległ likwidacji. Wnętrza reprezentują układ typowy dla XVIII-wiecznych rozwiązań pomorskich siedzib szlacheckich. Dach budynku mansardowy, przykryty dachówką – karpówką. Dwór był kilkakrotnie remontowany, w latach 70-tych przeprowadzono generalny remont. Niestety likwidacji uległ pierwotny wystrój elewacji. Zachował się jedynie kształt i obramowanie okien na mansardzie oraz wystrój górnej kondygnacji ryzalitu przy fasadzie. Na wystrój ten składają się jońskie kolumny wspierające belkowanie zwieńczone gzymsem podkapowym. Współczesne zmiany dokonane w wystroju elewacji bardzo zubożyły architekturę pałacu. Budynek obecnie użytkowany jest jako Dom Pomocy Społecznej.

Do pałacu od strony zachodniej przylega park krajobrazowy o powierzchni 6 ha, wtopiony w pejzaż, stanowiący fragment tzw. „połony Lipie”.

Pierwotny układ komunikacyjny zmieniony. Wybudowano szereg nowych obiektów (garaże), często w miejscach po starej inwentarskiej bądź gospodarczej zabudowie. Założenie pałacowo-parkowe objęte jest ochroną konserwatorską.

Obecna wieś Modrzewiec to dawna część majątku Lipie, stąd też jej losy związane były z historią miasta, wsi i zamku Lipie. Przez kilka wieków była własnością rodu von Manteuffel, później rodu von Zastrow. Modrzewiec swoje początki zawdzięcza hodowli owiec. Swoją niemiecką nazwę „Heide” wywodzi od wolnej zagrody chłopskiej, która funkcjonowała obok majątku Modrzewiec. Na przełomie XVIII i XIX wieku Modrzewiec stał się posiadłością samodzielną, a z uwagi na wielkość nadano mu status dóbr rycerskich. Wśród właścicieli spotkać można majora von Wallentin i jego syna (gospodarzył do 1852 r.), niejakiego Zeitzta, który po 3 latach sprzedał majątek Hugonowi Pretzell. Rodzina Pretzell posiadała majątek do 1939 r. Wielkość majątku – 425 ha i przez wszystkie lata nie ulegała większym zmianom.

Mołotowo

- niemiecka nazwa Moltow

Gmina Gościno, powiat kołobrzeski

Pałac neoklasycystyczny wybudowany na początku XX w., na planie prostokąta, z płytkimi ryzalitami w części środkowej wszystkich elewacji, dwukondygnacyjny, otynkowany, przykryty dachem płaskim z kopułą i świetlikami nad klatką schodową. Wejście główne wraz z reprezentacyjnymi schodami ozdobione portykiem wspartym na czterech kolumnach w porządku doryckim. Cała bryła budynku zwieńczona płaską attyką, dekorowaną pilastrami, liczne gzymsy i pilastry dekorujące ryzality w elewacjach bocznych. Obiekt w dobrym stanie technicznym, przekształcony na budynek mieszkalny. Przed pałacem wzdłuż prostokątnego dziedzińca zabudowania gospodarcze, w tym XIX-wieczny spichlerz.

Na południe od pałacu rozciąga się 6 ha park krajobrazowy założony w XIX w.

Mołotowo pierwotnie wchodziło w uposażenie kapituły katedry w Kołobrzegu, następnie aż do XVIII w. stanowiło lenno rodu von Blanckenburg. Przez okres 24 lat należało do rodu von Bonn. Od 1798 r. aż po koniec II wojny światowej wraz z majątkiem w pobliskim Poblöciu Małym należało i stało się siedzibą rodu von Braunschweig wywodzącego się z Kołobrzegu.

Myślino - niemiecka nazwa Moltow Gmina Gościno, powiat kołobrzeski

76

Pałac w stylu neoklasycystycznym wybudowany w II poł. XIX w., na potrzeby rodziny von Gelsdorff wywodzącej się z centralnych Niemiec. Jest to budynek wybudowany na planie prostokąta, dwukondygnacyjny, zwieńczony dachem czteropłaciowym kryty dachówką karpiówką. Zbudowany z cegły, otynkowany. Część środkowa fasady i elewacji ogrodowej zaakcentowana portykiem wspartym na filarach, od ogrodu zwieńczona frontonem. Ponad portykiem fasady balustrada balkonu. Pałac obecnie jest nieużytkowany, niszczeje. We wnętrzu zachowała się boazeria w części pomieszczeń parteru oraz kominek.

Na południe od pałacu rozpościera się 1 ha park krajobrazowy, za-rosnięty.

Historia wsi liczy sobie ponad 680 lat, została wymieniona w dokumencie z 1323 r. określającym uposażenie kościoła w Gościnie. Przez następne cztery wieki była lennem rodu von Blanckenburg. W 1768 r. właściciel dóbr myślińskich został Franciszek Wolf ze Szczecina. Od 1859 r. Myślino przeszło we władanie rodziny von Gelsdorff i było w jej posiadaniu do końca II wojny światowej.

Nasutowo – niemiecka nazwa Natztow Gmina Białogard, powiat białogardzki

77

Park romantyczny z II poł. XIX wieku, o powierzchni 1,2 ha, w tym 0,5 ha wody (staw ze sztuczną wyspą). Park ma formę dwóch fos otoczonych nasypami. Fosa zewnętrzna ma kształt litery „U”, a fosa wewnętrzna posiada kształt koła otaczającego wyspę. Nad zewnętrzną fosą położony jest dwór mający charakter willi pochodzącej z lat 30-tych XX wieku.

Nasutowo – to stare lenno rodu Wopersnow, odsprzedane wraz z Kamasowem rodzinie von Kleist. W 1910 r. jako właściciel figuruje Joachim von Kleist. Majątek liczył wówczas 561 ha, w tym 139 ha lasów. Nasutowo pozostało w rękach rodu von Kleist do końca II wojny światowej.

Nawino – niemiecka nazwa Nassin Gmina Białogard, powiat białogardzki

78

Dwór wzniesiony w 1848 roku, prawdopodobnie dla rodziny von Lühе. W 1908 r. przebudowano go nadając mu dzisiejszy wygląd. Obie daty wyryte są na kamieniach podmurówki w jednym z narożników domu. W trakcie rozbudowy wzniesiono ryzalit oraz nieistniejącą obecnie werandę ogrodową, przebudowano poddasze, przełożono dach. Budynek zbudowany jest na rzucie prostokąta z gankiem na osi elewacji frontowej i płytkim ryzalitem w elewacji wschodniej. Korpus jednokondygnacyjny z mieszkalnym poddaszem. W środkowej części budynku. Ryzalit dwukondygnacyjny. Przed gankiem schody i półkolista rampa. Powierzchnia użytkowa ok. 900 m².

Do dworu przylega bezpośrednio park naturalistyczny z pocz. XX wieku, założony przez rodzinę Wilde.

Nawino – to dawny majątek rycerski, stanowiący pierwotnie dobra rodu Hechthausen. W XVIII wieku majątek staje się własnością rodu von Münchow, a później von Ückermann. Od 1817 roku właścicielami została rodzina von Lühе i von Sydow. W XX wieku, pod koniec II wojny światowej majątek znalazł się we władaniu rodziny Wilde.

Powierzchnia majątku wynosiła 1910 r. (właściciel leutnant Konrad Wilde) 454 ha, w tym 76 ha lasów. Po wojnie długi czas majątek zajmowała Armia Czerwona. Później został przejęty przez nieistniejący obecnie PGR Czarnowęsy.

Nielep – niemiecka nazwa Nielep Gmina Rąbino, powiat świdwiński

79

Z pierwotnego założenia dworsko-parkowego zachował się tylko park z XIX wieku. Obiekt objęty ochroną konserwatorską, o regularnym (trapezoidalnym) rozplanowaniu i naturalistycznej formie. Widoczna aleja z kasztanowcami, prowadząca pierwotnie do dworu. Powierzchnia parku – 2 ha.

O nieistniejącym dworze niewiele wiadomo. Został wzniesiony tak jak część zabudowań gospodarczych w latach 90-tych XIX wieku. W okresie, gdy właścicielami majątku był E. Seyer tuż obok dworu istniała oficyna, która tak jak dwór przestała istnieć po 1945 r.

Z innych obiektów z tego okresu zachował się kościół neoromański z ciosanego kamienia polnego oraz domy mieszkalne z końca XIX wieku, często konstrukcji szachulcowej.

Nielep to jedna z najstarszych wsi na ziemi świdwińskiej. Swoją nazwę wywodzi od słowiańskiego „nie – leba”, czyli „blisko rzeki”, tj. Regi. W 1349 r. margrabia Ludwиг oddał wieś Nielep rycerzowi Hasso von Wedel w lenno. W 1389 r. właścicielami majątku zostali bracia Wopersnow, którzy to, jak odnotowano w kronice, sprzedali 7 włók ziemi Bractwu „Bożego Ciała” ze Świdwina. Od 1349 r. druga część wsi znalazła się w posiadaniu wójta krzyżackiego ze Świdwina, później prawa do niej nabył zakon Joannitów, który był właścicielem do 1808 r. do czasu sekularyzacji. Po tym czasie majątek został przejęty przez pruski skarb państwa. Od 1402 r. wieś Nielep znalazła się w granicach państwa krzyżackiego, a w roku 1444 odnotowany został najazd załogi polskiej z zamku w Starym Drawsku. W 1545 r. urząd sołtysa z władzą sądowniczą i 4 włókami ziemi objął Augustin Ponad (Ponath), który zapoczątkował długoletnie tej rodziny. Trwająca w XVII wieku wojna trzydziestoletnia, doprowadziła do wyludnienia wsi. W 1736 r. wieś Nielep w 1/3 należała do miasta Świdwin, a w 2/3 do klasztoru Joannitów. We wsi był sołtys, 10 chłopów i jeden wolny, który nabył ziemię od miasta. Ziemia ta posłużyła do założenia folwarku, którego właścicielami byli kolejno: Krieger od 1823 r., Schrohl od 1844 r., Kuss od 1853 r., a następnie rodzina Seyer, która władała majątkiem do końca II wojny światowej. W 1825 r. wieś liczyła 282 mieszkańców, a w 1939 r. – 544 i 135 gospodarstw domowych.

Najbardziej intensywny rozwój majątku nastąpił pod koniec XIX wieku. Powstał wtedy zespół dworsko-parkowy wraz z zabudowaniami inwentarskimi i gospodarczymi (w tym gorzelnia i cegielnia). W 1892 r. według danych statystycznych majątek liczył 857 ha ziemi i należał do przeciętnych pod względem wielkości na Pomorzu. Ostatnim niemieckim właścicielem majątku był Paul Seyer. We wsi funkcjonowało również 160 ha gospodarstwo Heinza Kettnera oraz 22 zakłady przemysłowe i rzemieślnicze.

Nosibądy - niemiecka nazwa Naseband

Gmina Grzmiąca, powiat szczecinecki

80

Klasycyistyczny pałac z przełomu XVIII i XIX w. został zbudowany na planie prostokąta – korpus główny, do którego przylega oficyna. Obecnie w stanie ruiny, pozostały ruiny zewnętrzne z fragmentami niegdyś bogato zdobionej elewacji. Wnętrza pałacu były bogato zdobione, występowały dekoracje malarskie ścian i sufitów.

Pałac opuszczony, na podstawie jego rozmiarów i zachowanych fragmentów można ocenić, że należał do jednych z ciekawszych obiektów na terenie Pomorza Środkowego. W lepszym stanie zachował się ponad 5,5 ha park naturalistyczny.

W pobliżu założenia pałacowo-parkowego zlokalizowany jest kościół z I poł. XVI w., przebudowany w 1775 r. i XIX wieku. Murowany z kamienia i cegły z wieżą o konstrukcji szachulcowej, wyposażenie barokowe. Jeden z ładniejszych kościołów z tego okresu w dorzeczu Parsęty.

Nosibądy do 1687 r. należały do rodziny von Glassenapp, potem przeszły w posiadanie Joachima von Kleist i jego następców. W 1735 r. majątek stał się własnością rodu von Bonin. Ostatnim właścicielem przed 1945 r. był Hans von Zastrow.

Nosowo - niemiecka nazwa Nassow

Gmina Biesiekierz, powiat koszaliński

81

Pałac z 1850 r., neorenesansowy, założony na planie prostokąta z trzema pseudoryzalitami oraz 2 kwadratowymi wieżami mieszkalnymi i ośmioboczną wieżą, mieszczącą klatkę schodową. Nad wejściem balkon. Partia główna budynku kryta dachem dwuspadowym z wystawkami i lukarnami. Ryzality boczne kryte dachem czterosпадowym z attyką pełną. Ryzalit środkowy dachem czterosпадowym ściętym, z tarasem, wieże mieszkalne dachami namiotowymi. Wszystkie dachy kryte blachą. Budynek pałacu o bogatej dekoracji architektonicznej. Bogactwo gzymsów, lizeny, fryzy, kartusze; wszystkie te detale nadają pałacowi szczególny wygląd i czynią go jednym z ładniejszych obiektów pałacowych w całym dorzeczu Parsęty.

Pałac położony jest w otoczeniu 22-hektarowego, krajobrazowego parku angielskiego z końca XVIII w. Pięknie utrzymany park, dobry stan techniczny pałacu, czyni z zespołu ciekawy obiekt turystyczny o wymiarze ponadregionalnym.

Najstarsze pisane wzmianki o Nosowie sięgają XIV w. i wspominają, że pierwszymi właścicielami Nosowa była patrycjuszowska rodzina Holkenów z Kołobrzegu, w Nosowie mieściła się główna siedziba rodu. Po jego wygaśnięciu majątek przeszedł na własność rodziny von Münchow i pozostawał w ich władaniu do 2 poł. XIX w.

W okresie od 2 poł. XVIII do 1 poł. XIX w. prawa do części Nosowa posiadał ród von Heydebreck. Pałac został wzniesiony prawdopodobnie w okresie władania barona von Sprenger. Do 1945 r. właścicielami Nosowa były rodziny von Heydebreck i von Sprenger.

Nowe Bielice

82

- niemiecka nazwa Neu Belz

Gmina Biesiekierz, powiat koszaliński

Pałac z XVIII w., przebudowany w 1863 r., rozbudowany w XIX i XX w. w stylu klasycystycznym. Budynek rozmieszczony na planie prostokąta z ryzalitami bocznymi, z portykiem od frontu (obecnie zabudowanym) i półkolistym gankiem kolumnowym w elewacji ogrodowej (również zabudowany). Podpiwniczony, dwukondygnacyjny kryty dachem dwuspadowym. Ryzality pokryte zaś dachem trójsпадowym z wolimi oczami. Pałac został wzniesiony dla ówczesnych właścicieli – rodziny von Schmeling, wielokrotnie przebudowywany. W latach 1958-1960 pałac odrestaurowano, adaptując na potrzeby Domu Opieki Społecznej. Pałac otacza 3-hektarowy park krajobrazowy założony na przełomie XVIII i XIX w.

Nowe Bielice o bardzo starej metryce, sięgającej XIII w. Było to prawdopodobnie lenno rodziny von Beranhufen lub Bevernhufen. Następnie w II poł. XV w. wieś przeszła w ręce rodziny von Schelling, których uważa się za twórców założenia. Do 1945 r. majątek wielokrotnie, wzorem innych, zmieniał właścicieli, by w latach 30-tych XX w. zostać rozparcelowanym.

Nowe Ludzicko

83

- niemiecka nazwa Neu Lutzig

Gmina Połczyn Zdrój, powiat świdwiński

Założenie pałacowo-parkowe Nowe Ludzicko jest pozostałością po dawnym majątku rycerskim, który powstał w XIX w. po wydzieleniu go z majątku Stare Ludzicka. Pierwszym właścicielami Starego Ludzicka były rodziny von Wachholz oraz von Zastrow. Pałac z II poł. XIX w., wybudowany w stylu neobarokowym przez Brunsę, którego własnością pozostawał do końca XIX w. Jest to budowla dwukondygnacyjna z czterokondygnacyjną wieżą przyległą do bryły budynku od strony północnej. Widoczne trójosiowe ryzality na osi dłuższych elewacji. Dach dwuspadowy, naczółkowy.

Pałac położony jest na wysokiej skarpie w otoczeniu parku krajobrazowego (2,7 ha).

Ogartowo – niemiecka nazwa Jagertow Gmina Połczyn Zdrój, powiat świdwiński

84

Pierwotna nazwa wsi brzmiała Gawerow i istniał na jej terenie majątek rycerski. Potwierdzają to dokumenty pisane z przełomu XV i XVI w. Pierwszym znanym właścicielem majątku była rodzina von Manteuffel, Wieś stanowiła wówczas (tj. w XVI w.) lenno rodu. W 1925 r. pojawiło się nowe nazwisko – Karol Birkenfeld, jako ówczesnego właściciela majątku Jagertow – następna nazwa obecnej wsi Ogartowo.

Pozostałością po dawnym majątku rycerskim jest zespół dworsko-parkowy z I poł. XIX w. Dwór położony na skraju parku krajobrazowego, w stylu klasycystycznym, na rzucie prostokąta, jako masywna, parterowa budowla, przykryta dachem naczółkowym. Widoczny na osi fasady ryzalit zwieńczony trójkątnym tympanonem. Zachowały się ślady bogatej dekoracji na ścianach elewacji. Budynek w chwili obecnej w stanie postępującej ruiny, a szkoda, bo można zaliczyć dwór w Ogartowie do potencjalnie jednych z najładniejszych w dorzeczu Parsęty. Również otaczający dwór park jest zaniedbany.

Okole – niemiecka nazwa Wuckel Gmina Borne-Sulinowo, powiat szczeciński

85

Założenie podworskie złożone z dworu, parku i zabudowań gospodarczych istniało już w XVIII w., kiedy to właścicielami majątku był ród von Münchow. W XIX w. majątek przeszedł w inne ręce. W 1928 r. jako właściciela odnotowana Carla Stangen. Obecnie zachowany dwór został uratowany przed zniszczeniem przez nowych, prywatnych właścicieli. Wybudowany został w 1892 r. dla rodziny von Franecis. o czy świadczy data na chorągiewce umieszczonej na dachu budynku. Jest to budowla w stylu neoklasycystycznym wzniesiona na planie prostokąta ze zryzalitowanymi partiami szczytowymi, podpiwniczona, parterowa w części centralnej i piętrowa w częściach bocznych. Każda z trzech części dworu przykryta osobnym dachem dwuspadowym. Elewacje dworu mają skromną ale dobrze opracowaną dekorację. We wnętrzach zachowały się sztukaterie.

Po stronie wschodniej i południowej dworu zachował się XIX-wieczny park krajobrazowy.

Budynki gospodarcze w większości uległy rozbiórce.

Omulna – niemiecka nazwa Neuhoft Gmina Szczecinek, powiat szczeciński

86

W XIX w. w Omulnej powstała domena państwowa, czyli majątek ziemski, którego właścicielem było Państwo Pruskie. Równolegle zostały wybudowane zabudowania folwarczne wraz z dworem, który był siedzibą administratora majątku.

Ceglany, niszczący dwór został wybudowany w II poł. XIX w. Budynek bez wyraźnych cech stylowych, na planie prostokąta z ryzalitem na osi fasady i osi ogrodowej. Podpiwniczony, parterowy, przykryty dachem dwuspadowym. Przed pałacem rozległy dziedziniec gospodarczy zabudowany budynkami inwentarskimi z kamienia i cegły. Po stronie południowej dworu rozciąga się park krajobrazowy z II poł. XIX w., o pow. 1,2 ha.

Osiczyn – niemiecka nazwa Neuhoft Gmina Borne Sulino, powiat szczeciński

87

Neoklasykstyyczny dwór z 1921 r., wzniesiony na planie prostokąta, podpiwniczony, jednokondygnacyjny, przykryty dachem dwuspadowym z naczółkami. Nad wejściem wystawka zakończona trójkątnie. Otwory okienne bogato zdobione (uszaki i klucze w zwieńczeniu). Drzwi wejściowe obramowane zdobieniami o motywach roślinnych. Budynek w części odrestaurowany (przez jednego z dwóch prywatnych właścicieli) z poszanowaniem dawnego wyglądu. Z pierwotnie istniejącego parku zachowało się kilka egzemplarzy młodszego drzewostanu.

Ostre Bardo – niemiecka nazwa Wusterbarth Gmina Połczyn Zdrój, powiat świdwiński

88

Pozostałości średniowiecznego zamku /w postaci wieży mieszkalnej/ zaznaczone w środku wsi w postaci wyniosłego nasypu usytuowanego na podmokłym terenie. Zamek miał zostać zbudowany na potrzeby rodu von Wolde, który w wyniku nadań przybył na Pomorze z Rugii. Miało to miejsce około 1332 r.

Ostrowąsy – niemiecka nazwa Wusterhanse Gmina Barwice, powiat szczecinecki

89

Z dużego założenia dworskiego do dzisiejszych czasów zachował się park krajobrazowy pochodzący z przełomu XVIII i XIX w., zajmujący powierzchnię 10 ha..

Dwór pochodzący z XVIII w., barokowy, o konstrukcji szachulcowej – rozebrany. Zachowały się dwie obory oraz spichlerz z II poł. XIX w., zaadaptowany na potrzeby biurowo- mieszkaniowe obecnego właściciela majątku. W pobliżu kościoła szachulcowy, ładnie utrzymany, pochodzący z XVI/XVII w. z wyposażeniem barokowym.

Ostrowąsy – wieś lenna rodu von Zastrow, we władaniu których pozostawała od czasów średniowiecza aż po II poł. XIX w., oni też byli twórcami założenia parkowo-dworskiego, które dotrwało do dzisiejszych czasów. Swój wpływ na rozwój Ostrowąsów mieli ostatni niemieccy właściciele, rodzina von Heydebreck. To za ich czasów powstało większość budynków inwentarskich i gospodarczych.

Parchlino – niemiecka nazwa Parchlin

Gmina Barwice, powiat szczecinecki

90

Zespół dworsko-parkowy z końca XIX w., dobrze zachowany. Dwór z pocz. XX w., modernistyczny, murowany, parterowy z mieszkalnym poddaszem, przykryty mansardowym dachem. Liczne ryzality w elewacji budynku, ganek, wykusz i piętrowa weranda; budynek zachowany w bardzo dobrym stanie. Szczególnego uroku dodaje 4-kolumnowy portyk z wnęką, przez którą wiedzie główne wejście do dworu.

Z pierwotnego parku naturalistycznego o pow. 2 ha zachowały się kępy starszego drzewostanu.. Obiekt niedostępny, teren prywatny.

Parchlino to dawny folwark rodziny von Glassenapp, we władaniu której pozostawał od XVIII w, aż po XIX w. Ostatnim właścicielem była rodzina von Heydebreck, która nie tylko, jak w przypadku Parchlina, stała się w XIX w. właścicielami znacznej części dóbr rodziny von Glassenapp.

Parnowo – niemiecka nazwa Parnow Gmina Biesiekierz, powiat koszaliński

91

Dwór z II poł. XIX w., klasycystyczny, wybudowany na rzucie wydłużonego prostokąta, z wieżą na rzucie kwadratu. Bryła nieregularna, co wskazuje na etapową rozbudowę obiektu. Elewacja frontowa z pseudoryzalitem i tarasem na osi poprzecznej. Ryzalit zwieńczony trójkątnym naczółkiem. Korpus dworu dwukondygnacyjny, wieża czterokondygnacyjna. Elewacja pierwotnie dekorowana była, wykonanym w tynku, boniowaniem oraz malowana na białło. Obecnie otynkowana jest szarym tynkiem cementowym. Dwór wybudowano dla rodziny von Heidebreck, we władaniu której Parnowo znajdowało się od 1419 r. przez pozostałe 500 lat. Ostatnim właścicielem niemieckim był Albrecht von Kameke. O średniowiecznym rodowodzie Parnowa świadczy również kościół gotycki, jednonawowy, zbudowany w XV w., przebudowany w XIX w. z barokowym wyposażeniem. Dwór otoczony jest XIX-wiecznym parkiem krajobrazowym o pow. 8 ha.

Parsęcko - niemiecka nazwa Persanzig Gmina Szczecinek, powiat szczecinecki

92

Założenie dworsko-pałacowe położone na zachód od drogi wiejskiej Parsęcko – Radomyśl, do którego prowadzi droga wyłożona kamiennym brukiem. Majątek ziemski w Parsęcku powstał w XVIII w., pod koniec XIX w. uległ rozdrobnieniu na trzy osobno funkcjonujące gospodarstwa; każde z osobną zabudową.

Zachowany do dzisiaj dwór jest w stanie ruiny. Pierwotnie był to budynek w stylu neoklasycystycznym, na planie prostokąta ze zryzalitowanymi, bocznymi osiami przy fasadzie. Dwór jest parterowy, z piętrowymi ryzalitami z poddaszem. Przykryty dachem dwuspadowym.

Po północno-zachodniej części dworu park krajobrazowy z drzewostanem rodzimym.

Parsowo – niemiecka nazwa Parsow

Gmina Biesiekierz, powiat koszaliński

93

Pałac założony pierwotnie na planie prostokąta (korpus główny – rok budowy 1782), z dobudowanymi od południa na rzucie prostokąta aneksami (1910 r.), a od strony północnej na rzucie zbliżonym do kwadratu, z półkolistym ryzalitem na osi fasady i prostokątnym w elewacji ogrodowej (1860 r.) oraz prostokątną przybudówką w elewacji południowej. Pałac został wzniesiony dla rodziny von Gerlach i powstawał w trzech etapach. Budowę zainicjował Ludwig August von Gerlach. Znani są również budownicy ostatniego, trzeciego etapu: miejscowi architekci Heide-
neich i Michel.

We władaniu rodziny von Gerlach pałac pozostawał do końca II wojny światowej. Po 1945 r. przechodził burzliwe dzieje - pobyt wojsk sowieckich, biura PGR-u i dewastacja. Pod koniec lat 70-tych XX w. stał się własnością PRiTV. Obecnie mieści się w nim Dom Opieki Społecznej. O wielkości pałacu świadczy jego kubatura – 12 939 m³.

Elewacja budynku z licznymi zdobieniami: boniowane ściany, gzymsy wieńczące profilowane, kartusze herbowe z herbem rodziny von Gerlach, profilowane ościeża otworów drzwiowych. Całość dobrze utrzymana, widoczna troska o wierne odtworzenie stanu budynku z okresu jego powstania. We wnętrzach pałacu zachowane elementy pierwotnego wyposażenia: boazerie (hol i sala ogrodowa), sztukaterie o różnych motywach: stylizowanego słońca, liści akantu, muszli (hol, sale na parterze). W sali koncertowej pseudokasetonowy strop, w sali ogrodowej i sali na piętrze kominki. Od zachodu i północy do pałacu przylega 13-hektarowy park kra-

jobrazowy założony na przełomie XVIII i XIX w., przechodzący w las mieszany.

Park w Parsowie należy do jednych z najbardziej godnych odwiedzenia, tym bardziej iż, jest właściwie utrzymany i pielęgnowany. Dysponuje też stosowną infrastrukturą (ławki). Na terenie parku, w bezpośrednim otoczeniu parku neogotycki kościół, jednonawowy, wybudowany w latach 1880-1881, kryty łupkiem, z wyposażeniem gotyckim i barokowym. Całość założenia pałacowo-parkowego oddzielona murem ceglany od zabudowań gospodarczych. Wieś Parsowo stanowiła w XII w. nadanie klasztorne, a następnie przeszło w posiadanie rodu rycerskiego von Parsow. W XIV w. była główną, obok Świemina i Warmina posiadłością rodu von Parsow. Po jego wygaśnięciu cały majątek przeszedł w ręce rodziny von Heidebreck z Parnowa. W 1772 r. cały majątek złożony ze wsi Parsowo, Warnino, Świemino stał się własnością rodziny von Gerlach, którzy to wybudowali zespół pałacowo-parkowy w Parsowie. Wsie Parsowo i Świemino pozostawały we władaniu rodziny von Gerlach aż po ich kres, czyli do marca 1945 r.

Paszęcin– niemiecka nazwa Passentin

94

Gmina Rąbino, powiat świdwiński

Dwór z końca XIX wieku wzniesiony na planie zbliżonym do litery „H”. Budynek składa się z trzech części: głównej, centralnej jednokondygnacyjnej i dwóch skrzydeł ryzalitami. Skrzydła dwukondygnacyjne. Elewacja budowli bez wystroju. Układ wnętrza dwutraktowy. Do elewacji południowej przylega niewielka przybudówka z tarasem. Zróżnicowana bryła budynku nawiązuje do powszechnie stosowanych w XVIII-wiecznych rozwiązań. Przeprowadzony w 1975 r. generalny remont doprowadził do zszeregowania budynku. Zlikwidowane zostały wszystkie elementy dekoracyjne elewacji. Z elementów małej architektury zachował się częściowo masywny mur kamienny z krenelażem.

Park krajobrazowy o powierzchni 1,7 ha rozciąga się na zachód od dworu, ma kształt litery „L”, pod opieką konserwatorską. W parku znajdowała się szklarnia oraz basen wodny. Oba obiekty uległy zniszczeniu.

Zabudowania inwentarskie i gospodarcze oraz domy robotników folwarcznych częściowo już nie istnieją, bądź uległy przeobrażeniu.

Historia obecnej wsi Paszęcin jest krótka i zaczyna się w 1862 r., gdy to z części swojego majątku Lipie Helmuth Friedrich Müller wyłaczył część ziem i sprzedał. Nabywcą był radca dworu Nicolai. W rodzinie Nicolai Paszęcin pozostał do końca II wojny światowej. Majątek liczył w 1892 r. 405 ha powierzchni. Uprawiano zboża i rośliny pastewne. Po wojnie funkcjonował w ramach PGR Rąbino. Obecnie ziemia w rękach prywatnych. Dwór zamieniono na mieszkanie.

Piotrowice - niemiecka nazwa Peterfitz 95

Gmina Dygowo, powiat kołobrzeski

Dwór z II poł. XIX w., mocno zmieniony w trakcie prac remontowych przeprowadzonych po 1945 r. Jest to budynek wzniesiony na planie prostokąta, podpiwniczony, przykryty niskim dwuspadowym dachem. Przy ścianie szczytowej ganek o konstrukcji szachulcowej, powstały na miejscu ryzalitu. Wyposażenie architektoniczne; gzymsy podokienne i kordonowe. Dwór otoczony parkiem krajobrazowym, założonym w II poł. XIX w.

Piotrowice to średniowieczna wieś wzmiankowana po raz pierwszy w 1319 r. Wówczas to Hibertus Glasenapp sprzedał wieś dla dziekana kołobrzeskiej kapituły kolegiackiej Ludwika de Wida. W późniejszych latach majątek Piotrowice miał wspólnych właścicieli razem z Kłopotowem. Ostatnim niemieckim właścicielem był Fritz von Sydow.

Pławęcino 96

- niemiecka nazwa Planenthin

Gmina Gościno, powiat kołobrzeski

Na zachód od zabudowań wiejskich położony jest dwór wybudowany na pocz. XX w. Jest to budynek bezstyłowy, założony na planie dwóch prostokątów przecinających się pod kątem prostym. Murowany z cegły, jednokondygnacyjny, otynkowany, przykryty dachem dwuspadowym. Obiekt raczej nieciekawý, wiele elementów dekoracyjnych elewacji uległo zatarciu. Zmiana funkcji doprowadziła do zmiany pierwotnych podziałów wnętrza. Na południe od dworu park krajobrazowy o pow. 1,5 ha.

Pierwsze wzmianki o Pławęcinie pochodzą z 1323 r. i zawierają informacje o uposażeniu kościoła w Gościnie. W skład tego uposażenia wchodziła również i wieś Pławęcino. Następnie należała do rodu von Blankenburg i stan ten trwał do pocz. XVIII w. Przez pewien okres należała do rodu von Bonin i von Kameke.

W II poł. XIX w. stała się własnością zmieniających się kolejno rodów mieszczańskich. Taki stan rzeczy był charakterystyczny w owym czasie dla wielu majątków ziemskich, gdyż popadająca w problemy finansowe szlachta zaczęła wyzybywać się ziemi.

Pobłocie Wielkie

97

- niemiecka nazwa Publut, Groß Poblth
Gmina Karlino, powiat białogardzki

Pobłocie Wielki – Poblut, stare lenno rodu Damitz, wymienione po raz pierwszy już w XVI w., od XVII w. w posiadaniu rodziny von Blankenburg. Przez cały XIX i XX w. majątek wielokrotnie zmieniał właścicieli, ostatnim był Fritz Weske.

Po dawnych właścicielach pozostał dwór z I poł XIX w., przebudowany w XX w. w stylu neoklasycystycznym. Jest to budynek parterowy z piętrowym ryzalitem, przykryty dachem dwuspadowym. W elewacjach dworu brak detalu stylowego z wyjątkiem trójkątnych tympanonów nad ryzalitami i płaskich pilastrów na tympanonie frontowym. Tuż za dworem park w stylu krajobrazowym o pow. 2,7 ha.

Poczernino - niemiecka nazwa Putzernin

98

Gmina Karlino, powiat białogardzki

Zespół dworsko-parkowy złożony z dworu zbudowanego w 1909 r. w stylu neoklasycystycznym oraz parku krajobrazowego. Dwór założony na planie prostokąta z ryzalitem wejściowym. Dwukondygnacyjny, na wysokim kamiennym fundamencie. Elementy dekoracyjne elewacji to głównie profilowane gzymsy kordonowe. Otwory okienne i drzwiowe otoczone opaskami profilowanymi. Park przylegający do dworu został założony w stylu krajobrazowym na pow. 3,5 ha. Bardzo ładna aleja lipowa łącząca dwór z drogą wojewódzką Kołobrzeg – Piła.

Podwilcze – niemiecka nazwa Podewils

Gmina Białogard, powiat białogardzki

99

Pałac negotycki z 1895 r., wybudowany na miejscu dworu, złożony jest z korpusu i skrzydła od północy. Fasada zwrócona na wschód. Korpus na rzucie prostokąta, z ryzalitem na osi elewacji frontowej i z małą wieżyczką w narożniku południowo-wschodnim oraz parterową werandą od południa. Budynek dwukondygnacyjny, przykryty dwuspadowym dachem. Skrzydło na rzucie prostokąta, częściowo wtopione w korpus, z półokrągłą wicią od północy, dwukondygnacyjne z częściowo mieszkalnym poddaszem, przykryte osobnym dwuspadowym dachem. Ryzalit frontowy korpusu dwukondygnacyjny, poprzedzony schodami z otwartym balkonem na piętrze. Wieża trójkondygnacyjna, zwieńczona sześciopłaciowym dachem ostrosłupowym. Elewacja frontowa 11-osiowa. Otwory prostokątne i zamknięte ostrosłupowo, w dachu małe, trójkątne okienka. Układ pomieszczeń w korpusie dwutraktowy. W skrzydle układ wewnątrz nieregularny, z klatką schodową w wieży. Według tradycji korpus pałacu miał zostać pobudowany na średniowiecznych fundamentach i pochodzić z XVIII wieku. Obecny kształt budowli (dobudowa skrzydła, wieży i opracowanie wszystkich elewacji pałacu) pochodzi z 1895 r., świadczy o tym chorągiewka na maszcie wieży. Autorzy projektu i budowniczowie nieznani. Pałac obecnie zaniedbany, w rękach prywatnych.

Wokół pałacu rozciąga się park krajobrazowy o cechach romantycznych (stawy, wzgórza widokowe, alejka grabowa). Najstarsza część parku pochodzi z II poł. XIX wieku, otaczał on nieistniejący obecnie dwór (w miejscu obecnego pałacu). Przy granicy zachodniej lasu bukowego istniał cmentarz rodowy, a w pobliżu drogi wiejskiej obok bramy wjazdowej (bardzo ciekawa) ślady lodowni. Tuż obok zespołu pałacowo-parkowego znajduje się kościół z XV wieku, przebudowany na początku XX wieku. Wyposażenie kościoła z przełomu XIX i XX wieku.

Wieś Podwilcze to stara osada rycerska i kościelna, na planie owalnicy, założona w średniowieczu. Stare lenno rodu von Podewils. Pierwsza wzmianka pisana pochodzi z 1362 r. Do XVIII wieku wieś należała do rodu von Podewils. W 1890 r. właścicielem Podwilcza został Max von Hevald, założyciel parku i twórca pałacu w wersji obecnej. Po jego śmierci (15.06.1908 r.) majątek został sprzedany, nabył go Gustaw von Holtzendorff. W rękach tej rodziny majątek znajdował się do końca II wojny światowej.

Połczyn Zdrój

100

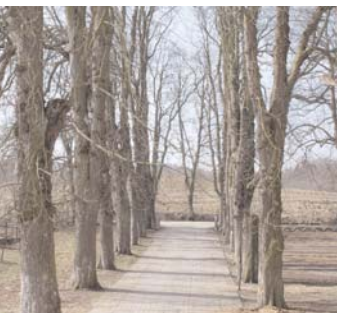
– niemiecka nazwa Bad Polzin

Gmina Połczyn Zdrój, powiat świdwiński

Zamek pierwotnie książęcy wybudowany na polecenie księcia pomorskiego Bogusława IV w końcu XIII w. Za zadanie miał bronić ziem książęcych przed najazdem brandenburskich Askańczyków. Na początku XIV w. książę Wacław IV oddaje Połczyn w lenno rycerzowi Hasso von Wedel, taki stan trwa do końca wieku. Najprawdopodobniej w 1389 r. dobra połczyńskie wraz z zamkiem otrzymuje w lenno rodzina von Manteuffel. Od XV w. do XVII w. Połczyn wraz z zamkiem jest prywatną własnością rodów: Manteuffel, Glasenapp i Zezenow. W 1515 r. Kurt Manteuffel buduje skrzydło południowe zamku na fundamentach i w obrębie wieży strażniczej. W 1654 r. Asmus von Manteuffe sprzedaje swoją część miasta na rzecz Jakuba von Krockow. Z inicjatywy Generała Antoniego von Krockow dokonana została w latach 1770-1772, przebudowa i rozbudowa zamku. W XIX w. mieszczenie połczyńscy odkupują zamek z rąk prywatnych i umieszczają w nim urząd pocztowy. Przez cały XIX w., aż po 1971 r., zamek pełnił rolę budynku mieszkalnego. W latach 1975-1983 przeprowadzono generalny remont zamku z przeznaczeniem na potrzeby Biblioteki Publicznej. Liczne pożary, remonty, zmiany funkcji doprowadziły, że zatarciu uległ pierwotny wygląd. Najstarsze zachowane elementy dzisiejszego zamku pochodzą z XV w. /kamienne mury w piwni-

cach zachodniego skrzydła/, kiedy to zamek miał charakter murowanej wieży strażniczej. Druga faza budowy zamku przypada na XVI w., powstaje południowe skrzydło na fundamentach wieży, dobudowane zostaje skrzydło północne, wzniesione zostają mury obwodowe. W latach 1770-1772 dokonano generalnej przebudowy zamku, podwyższeniu uległy budowle zamkowe. Zamek zatracił swą pierwotną funkcję obronną. Stał się rezydencją barokową, kształtem zbliżoną do litery L o dwóch kondygnacjach, przykrytych dachem ceramicznym-dwuspadowym, z bramą wjazdową od strony miasta. Kolejne przebudowy doprowadziły do zatarcia pozostałości zamkowo-pałacowych. Dopiero generalny remont w XX w. doprowadził do przywrócenia chociaż tylko w części i w uproszczonej formie barokowego XVIII-wiecznego wystroju.

Popielewko – niemiecka nazwa Klein Poplow Gmina Połczyn Zdrój, powiat świdwiński 101

Stary folwark założony w XVIII w., wchodzący pierwotnie w skład majątku rycerskiego w Ogartowie, należącego do rodziny von Manteuffel. W 1884 r., jako właściciel wymienia się rodzinę Woeller, która najprawdopodobniej wybudowała obecnie istniejący dwór. Jest to budynek bezstylowy. Składa się ze skrzydła głównego, parterowego z półpiętrzem (sypialnie), przykrytego dachem płaskim, dwuspadowym oraz dwóch szczytowych skrzydeł bocznych – piętrowych skrzydeł bocznych – piętrowych zwieńczonych trójkątnymi tympanonami. Elewacja praktycznie bez zdobień. Dwór w Popielewku w założeniu swoim miał nawiązywać do XVIII-wiecznych przykładów siedzib szlacheckich z terenu Pomorza.

Dwór znajduje się na terenie 4-hektarowego parku krajobrazowego z II poł. XIX w. Prowadzi do niego aleja starych kasztanowców. Przez park przepływa w głębokim parowie strumyk. W granicach parku znajdują się również pozostałości cmentarza rodowego (za pałacem i strumieniem).

Przybkowo

102

– niemiecka nazwa Neu Priebkow

Gmina Barwice, powiat szczecinecki

Z dawnego XIX-wiecznego założenia dworsko-parkowego zachował się park dworski o pow. 1 ha, mocno zniszczony.

Rodowód osady sięga XVIII w., kiedy to funkcjonował w niej folwark rodziny von Glassenapp.

Przydargiń

103

Gmina Bobolice, powiat koszaliński

Dwór zbudowany na pocz. XX w. przez ówczesnego właściciela majątku – Goede, do którego należał również majątek w Różanach. Przebudowany w latach 70-tych XX w., kiedy to zmieniono układ okien oraz układ wnętrza. W 1991 r. wymieniono pokrycie dachu z dachówki na blachę cynkową. Oba remonty pozbawiły budynek pierwotnego wystroju. O jego funkcji jako dworu świadczy dziś tylko jego usytuowanie i bryła. Częścią integralną założenia dworsko-parkowego jest park krajobrazowy z końca XIX w. o pow. 12 ha.

Pustary – niemiecka nazwa Pustar

104

Gmina Dygowo pow. kołobrzeski

Dawny zespół dworsko-parkowy z przełomu XIX i XX w., składający się z dworu neoklasycystycznego wybudowanego na planie wydłużonego prostokąta z ryzalitem dwukondygnacyjnym w części środkowej elewacji frontowej. Dach dwuspadowy pokrywa jednokondygnacyjną bryłę budynku. Wokół dworu mocno przetrzebiony park krajobrazowy z końca XIX w. o pow. 2 ha. Częścią składową parku jest aleja kasztanowców łącząca dwór z drogą publiczną i przebiegająca przez dziedziniec gospodarczy.

Radacz– niemiecka nazwa Raddatz

105

Gmina Borne Sulinowo, powiat szczecinecki

Radacz to gniazdo rodowe jeden z linii rodu von Kleist. W ich władaniu wieś i majątek rycerski znajdowały się od średniowiecza aż po wiek XIX. Istniejący zespół pałacowo-parkowy został wzniesiony w XIX w., na miejscu wcześniejszego – powstałego z inicjatywy rodu von Kleist. Oni też byli fundatorami, pochodzącego z 1746 r., kościoła szachulcowego, położonego w pobliżu pałacu. Pałac (dzisiaj już tylko ruiny), wzniesiony został w II poł. XIX w. na rzucie prostokąta z narożnym ryzalitem przy fasadzie i wieloboczna basztą oraz werandą. Budynek podpiwniczony, dwukondygnacyjny, przykryty dachem pulpitowym. Obiekt był bardzo bogato zdobiony licznymi gzymsami i pilastrami. Otwory okienne ujęte profilowanymi opaskami. Pomimo złego stanu budynku, zachowane fragmenty pozwalają docenić kunszt jego wykonania oraz wielkość założenia.

W lepszym stanie zachował się park krajobrazowy z końca XIX w. o pow. 3 ha.

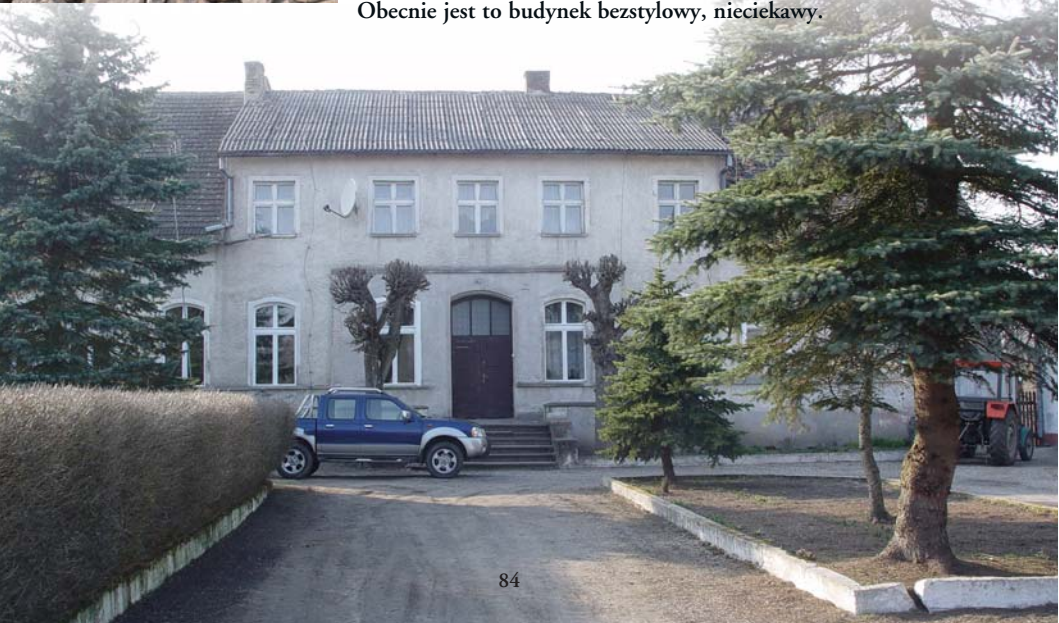

Rarwino – niemiecka nazwa Rarfin

106

Gmina Białogard, powiat białogardzki

Dwór z II poł. XIX wieku, pierwotnie składający się z korpusu i dwóch bocznych oficyn, które pełniły najprawdopodobniej rolę zabudowań gospodarczych. Taki układ został zaznaczony na mapie z 1889 r. Niestety, w wyniku przebudowy jaka miała miejsce w latach 60-tych XX wieku, pierwotny wygląd uległ zatarciu. Obecnie jest to budynek bezstylowy, nieciekawy.

Park krajobrazowy z końca XIX wieku, o powierzchni 4 ha, znajduje się w bezpośrednim sąsiedztwie dworu, bardzo zniszczony. Zabudowania gospodarcze i inwentarskie zniszczone, po młynie wodnym zachowało się jedynie ślady fundamentów.

Rarwino to wieś o metryce średniowiecznej, na planie owalnicy. Pierwsze wzmianki pochodzą z 1380 r. Nazwa wsi wywodzi się od nazwiska rycerza Gustlavusa de Rarvyn. Jest to najstarsza posiadłość rodu von Flemming. W 1419 r. należała do rodziny von Podewils. W 1729 r. Grzegorz Henryk von Podewils sprzedał majątek generałowi Janowi Fryderykowi von Platen. W I poł. XIX wieku majątek przeszedł w ręce rodziny Guse, która zachowała nad nim własność do końca II wojny światowej.

Rąbinko – niemiecka nazwa Klein Rambin Gmina Rąbino, powiat świdwiński

107

Dwór bądź też pałac (brak danych) istniał już przed 1891 rokiem, tuż za nieistniejącą gorzelnią. Ustawiony szczytami na linii północ-południe. Na początku XX wieku, w miejscu rozebranego dworu/pałacu wybudowano nowy. Uległ on jednak pod koniec II wojny światowej spaleni, a ostatni właściciele popełnili samobójstwo. Wygląd dworu nieznan. Z byłego zespołu dworsko-parkowego do dzisiejszych czasów dotrwał mocno zniszczony park krajobrazowy (naturalistyczny) z XIX i XX wieku.

Zabudowania inwentarskie, gospodarcze i kolonia mieszkalna pracowników folwarcznych - bez wartości kulturowych. Jedynie chałupa nr 12, z uwagi na swoją konstrukcję szachulcową, jest godna uwagi. Planuje się objęcie jej opieką konserwatorską (tak jak wcześniej parku), głównie z uwagi na zanik takich chałup w krajobrazie gminy i powiatu.

Losy rycerskiej (z uwagi na formę własności) wsi Rąbinko sięgają 1412 r., kiedy to wymieniona została jako wieś lenna rodu von Podewils. W tym samym roku została zniszczona przez najazd rycerzy z ziemi wałeckiej. W 1783 r. ostatni z właścicieli z rodu von Podewils, Ludwig Christian, sprzedał wieś Carlowi Ernstowi von der Groben. Przez pewien czas majątek należał do wdowy po majorze von Sydow.

Przez cały XIX wiek, majątek wielokrotnie zmieniał właścicieli. Od 1803 r. – von Pauly, potem Johann Georg von Leper, od 1855 r. – Lonis Ferdinand von Falkenstein, a od 1861 r. Kapitan NESTE. W latach 90-tych XIX wieku majątek nabyła rodzina Seydlitz – Kurzbach. Majątek liczył wtedy 768 ha. W 1912 r. Rąbinko kupił Albert Hoffmann i w rękach jego rodziny pozostał do końca II wojny światowej. Po wojnie przez dwa lata stacjonowali Rosjanie. Później utworzono tam PGR.

Rąbino – niemiecka nazwa Gross Rambin Gmina Rąbino, powiat świdwiński

108

Pałac – okres budowy szacowany na początek XX w. Założony na rzucie nieregularnego wieloboku. Wzniesiony na zlecenie rodziny Tiede. Składa się z trzech części: zasadniczej, do której wejście poprzedzone jest portykiem z nadbudowaną wieloboczną wieżyczką, ze zryzaltowanego skrzydła bocznego ustawionego prostopadłe do budynku głównego oraz niskiej, parterowej oficyny przylegającej do skrzydła bocznego. Zewnętrzny wystrój skromny. Z elementów dekoracyjnych występują faliste linie zwieńczenia tympanonów, półkolumny przy ryzalicie oraz balustrady wieńczące wieżę przy elewacji wschodniej. We wnętrzu budynku obecnie zajmowanego na potrzeby szkoły, zachowało się wiele elementów ozdobnych. Witraże w trzech oknach z pocz. XX w., a w sali balowej, później gimnastycznej bogata sztukateria sufitowa. Są to falety ozdobione muszlami podtrzymywanymi przez putta, wokół których wije się ornament roślinny.

W pobliżu pałacu znajduje się dwór z II poł. XIX w., starszy w stosunku do pałacu jako obiektu reprezentacyjnego. Budynek zbudowano na planie wydłużonego prostokąta. Od zachodu przylega oficyna. Dwór reprezentuje rozpowszechniony w tym okresie typ siedziby szlacheckiej o bardzo skromnym wystroju architektonicznym. Na osi fasady budynku zlokalizowany jest ryzalit zwieńczony wystawką w partii dachu. Okna w wystawce zwieńczone trójkątnym tympanonem. Na osi fasady ogrodowej podobna wystawka, a w przyziemiu drewniany ganek. Rozplanowanie pomieszczeń, korytarz biegnący przez całą długość budynku nawiązuje do

układów klasycystycznych. Dach dwuspadowy przykryty dachówką. W wystroju elewacji widoczne profilowane gzymsy z ząbkowym gzymsem podokapowym, boniowania oraz profilowane obramowania okien. Z obiektów towarzyszących zachowały się: zabudowania gospodarcze oraz niegdyś pałacowy garaż z mieszkaniem na poddaszu.

Na wschód od pałacu położony jest park o kompozycji krajobrazowej, założony w poł. XIX w., zajmujący powierzchnię 4 ha. W części zachodniej wygrodzony murem kamienno-ceglany.

W granicach wsi Rąbino położony jest drugi park – wiejski, nieurządzony, rozciągający się wzdłuż rzeki Mogilicy. Wpisany do rejestru zabytków, o pow. 5 ha.

Rąbino – obecnie wieś gminna, swoim rodowodem sięga XVIII w., kiedy wchodziła w skład tzw. ziemi Onnenbroch i stanowiła lenno rodu von Manteuffell. Od 1665 r. stało się lennem rodu von Podewils, kiedy to książę Fryderyk Wilhelm przekazał wieś Ewaldowi von Podewils. W 1739 r. od rodziny Podewils majątek przejęli wierzyciele, którzy następnie w 1752 r. sprzedali Felixowi Heinrichowi von Braunschweig. Jednak już w 1756 r. dobra ponownie wróciły do von Podewils (bracia Joachim Ernst i Christoph Bogisław), by następnie w 1801 r. zmienić ponownie właściciela na barona von Tschammer, który już w 1830 r. sprzedał Rąbino niejakiemu Guse. W ciągu 25 lat posiadania nowy właściciel dokonał znacznej rozbudowy majątku. W 1855 r. majątek pozostawał aż do 1945 r. W 1892 r. majątek obejmował 736 ha ziemi (w tym 525 ha gruntów ornych), istniała już gorzelnia i mleczarnia oraz hodowano znaczne ilości owiec z uwagi na bardzo duże zapotrzebowanie na wełnę.

Robuń - niemiecka nazwa Rabuhn Gmina Gościno, powiat kołobrzeski

109

Dwór z końca XIX w., bezstylowy, wzniesiony na planie prostokąta, podpiwniczony, parterowy z dwukondygnacyjnymi ryzalitami w narożnikach, przykryty dachem dwuspadowym. Budynek ozdobiony dekoracyjnymi opaskami na elewacji, płycinami ścian szczytowych ryzalitów, opaskami otworów okiennych zwieńczonych frontonikami zamkniętymi odcinkami koła. Dwór ze swoją powierzchnią użytkową ok. 300 m² należy do jednych z mniejszych. W bezpośrednim otoczeniu dworu park naturalistyczny o pow. 2 ha.

Jak większość wsi na tym terenie również i Robuń ma średnio-wieczną metrykę sięgającą 1276 r. Wieś była lennem rodziny von Damitz; odkupiona w 1725 r. przez Johanna von Westorp. Wiek XVII i XIX to stulecia kiedy majątek zmieniał wielokrotnie właścicieli. Stabilizacja gospodarcza, poprawa finansów w rolnictwie, dzięki wzrostowi zapotrzebowania na żywność w miastach (rewolucja przemysłowa); wszystko to spowodowało, że tak jak gdzie indziej, również w Robuniu wzniesiono dwór, pewnie w miejscu wcześniej już istniejącego. Działo się to wszystko w okresie gdy właścicielem majątku były rodziny von Gerlach i von Gaubecker. Wielkość dworu wskazuje, że służył za mieszkanie bardziej dla zarządcy dóbr niż dla właścicieli.

Różany – niemiecka nazwa Rosenhof Gmina Bobolice, powiat koszaliński

110

Dwór z końca XIX w., przebudowany w latach 70-tych XX w. Parterowy, zwieńczony dachem dwuspadowym. Nieciekawy.

Założenie folwarczne Rosenhof istniało już w XVIII w. i należało do majątku ziemskiego w Głodowej.

Dwór wybudowano w okresie, gdy właścicielem był Goede. Od 1928 r. do końca wojny, właścicielem była rodzina von Hagen. Do dworu przylega park naturalistyczny o pow. 2,4 ha., założony w II poł. XIX w., otoczony żywopłotem grabowym. Z budynków gospodarczych zachował się spichlerz murowany z 1924 r.

Dwór w Różanym ze swoim pierwotnym wyglądem, w otoczeniu utrzymanego niegdyś parku był typowym w XIX w. rozwiązaniem dworskim dla majątków ziemskich średniej wielkości, położonych na terenie Pomorza.

Rychowo – niemiecka nazwa Groß Reichow Gmina Białogard, powiat białogardzki

111

Na niewielkim wzgórzu o powierzchni 0,5 ha, porośniętym drzewostanem liściastym, znajdują się pojedyncze egzemplarze starodrzewu. Zachowały się również dwie aleje: grabowa i bukowa, a oprócz tego ruiny kościoła oraz fragmenty krzyży i płyt nagrob-

nych na cmentarzu.

Rychówko to kolejna wieś, która należała do rodu von Podewils i stanowiąca jego lenno od średniowiecza, aż po XVIII wiek. Od 1803 roku do końca II wojny światowej wieś należała do rodziny Ziemer.

Rychówko – niemiecka nazwa Klein Reichow

Gmina Białogard, powiat białogardzki

112

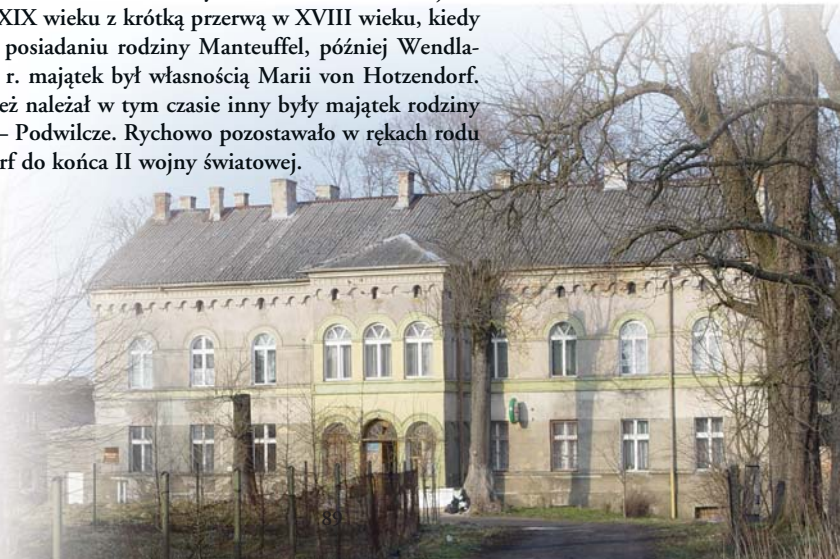
Pałac z końca XIX wieku, w stylu eklektycznym z elementami neorenesansowymi. Założony na planie prostokąta, z ryzalitem od frontu i dwoma pięciobocznymi wieżyczkami przy tylnej ścianie. Do szczytu budynku od strony południowo-zachodniej przylega murowana weranda, poprzedzona schodami. Pałac jest zwrócony fasadą na północny zachód. Jest to budynek dwukondygnacyjny z częściowo mieszkalnym poddaszem. Przykryty dwuspadowym dachem pokrytym eternitem. Elewacja frontowa 11-osiowa. Otwory prostokątne zamknięte łukiem pełnym. Powierzchnia użytkowa 800 m². Stolarka w większości pierwotna. Cokół budynku oddzielony profilowanym gzymsem. Elewacja z wyjątkiem ryzalitu boniowana. Elewacja rozcłonkowana poziomo profilowanymi gzymsami parapetowymi. W ryzalicie frontowym otwory przyziemia i piętra ujęte w potrójne arkady o gładkich pilastrach. Ściany poniżej okna i wnęk przyziemia w ryzalicie rozcłonkowano kwadratowymi płycinami. Wieżyczki elewacji ogrodowej bogato zdobione.

Część pomieszczeń we wschodniej części traktu frontowego zdobiona stiukowymi rozetami.

Na południowy zachód od pałacu rozciąga się na powierzchni 8,32 ha park krajobrazowy założony w II poł. XIX wieku.

Przed frontem pałacu zaniedbane budynki gospodarcze i inwentarskie. Założenie pałacowo-parkowe powstało na zlecenie rodziny von Hotzendorf.

Wieś Rychowo to stare lenno rodziny von Podewils, do której należało do poł. XIX wieku z krótką przerwą w XVIII wieku, kiedy znalazła się w posiadaniu rodziny Manteuffel, później Wendladów. W 1884 r. majątek był własnością Marii von Hotzendorf. Do niej również należał w tym czasie inny majątek rodziny von Podewils – Podwilcze. Rychowo pozostawało w rękach rodu von Hotzendorf do końca II wojny światowej.

Połczyn Zdrój

100

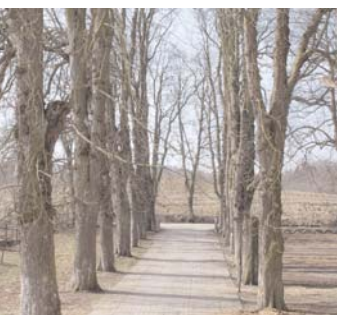
– niemiecka nazwa Bad Polzin

Gmina Połczyn Zdrój, powiat świdwiński

Zamek pierwotnie książęcy wybudowany na polecenie księcia pomorskiego Bogusława IV w końcu XIII w. Za zadanie miał bronić ziem książęcych przed najazdem brandenburskich Askańczyków. Na początku XIV w. książę Wacław IV oddaje Połczyn w lenno rycerzowi Hasso von Wedel, taki stan trwa do końca wieku. Najprawdopodobniej w 1389 r. dobra połczyńskie wraz z zamkiem otrzymuje w lenno rodzina von Manteuffel. Od XV w. do XVII w. Połczyn wraz z zamkiem jest prywatną własnością rodów: Manteuffel, Glasenapp i Zezenow. W 1515 r. Kurt Manteuffel buduje skrzydło południowe zamku na fundamentach i w obrębie wieży strażniczej. W 1654 r. Asmus von Manteuffe sprzedaje swoją część miasta na rzecz Jakuba von Krockow. Z inicjatywy Generała Antoniego von Krockow dokonana została w latach 1770-1772, przebudowa i rozbudowa zamku. W XIX w. mieszczenie połczyńscy odkupują zamek z rąk prywatnych i umieszczają w nim urząd pocztowy. Przez cały XIX w., aż po 1971 r., zamek pełnił rolę budynku mieszkalnego. W latach 1975-1983 przeprowadzono generalny remont zamku z przeznaczeniem na potrzeby Biblioteki Publicznej. Liczne pożary, remonty, zmiany funkcji doprowadziły, że zatarciu uległ pierwotny wygląd. Najstarsze zachowane elementy dzisiejszego zamku pochodzą z XV w. /kamienne mury w piwni-

cach zachodniego skrzydła/, kiedy to zamek miał charakter murowanej wieży strażniczej. Druga faza budowy zamku przypada na XVI w., powstaje południowe skrzydło na fundamentach wieży, dobudowane zostaje skrzydło północne, wzniesione zostają mury obwodowe. W latach 1770-1772 dokonano generalnej przebudowy zamku, podwyższeniu uległy budowle zamkowe. Zamek zatracił swą pierwotną funkcję obronną. Stał się rezydencją barokową, kształtem zbliżoną do litery L o dwóch kondygnacjach, przykrytych dachem ceramicznym-dwuspadowym, z bramą wjazdową od strony miasta. Kolejne przebudowy doprowadziły do zatarcia pozostałości zamkowo-pałacowych. Dopiero generalny remont w XX w. doprowadził do przywrócenia chociaż tylko w części i w uproszczonej formie barokowego XVIII-wiecznego wystroju.

Popielewko – niemiecka nazwa Klein Poplow Gmina Połczyn Zdrój, powiat świdwiński 101

Stary folwark założony w XVIII w., wchodzący pierwotnie w skład majątku rycerskiego w Ogartowie, należącego do rodziny von Manteuffel. W 1884 r., jako właściciel wymienia się rodzinę Woeller, która najprawdopodobniej wybudowała obecnie istniejący dwór. Jest to budynek bezstylowy. Składa się ze skrzydła głównego, parterowego z półpiętrzem (sypialnie), przykrytego dachem płaskim, dwuspadowym oraz dwóch zryzaltowanych skrzydeł bocznych – piętrowych skrzydeł bocznych – piętrowych zwieńczonych trójkątnymi tympanonami. Elewacja praktycznie bez zdobień. Dwór w Popielewku w założeniu swoim miał nawiązywać do XVIII-wiecznych przykładów siedzib szlacheckich z terenu Pomorza.

Dwór znajduje się na terenie 4-hektarowego parku krajobrazowego z II poł. XIX w. Prowadzi do niego aleja starych kasztanowców. Przez park przepływa w głębokim parowie strumyk. W granicach parku znajdują się również pozostałości cmentarz rodowego (za pałacem i strumieniem).

Przybkowo

102

– niemiecka nazwa Neu Priebkow

Gmina Barwice, powiat szczecinecki

Z dawnego XIX-wiecznego założenia dworsko-parkowego zachował się park dworski o pow. 1 ha, mocno zniszczony.

Rodowód osady sięga XVIII w., kiedy to funkcjonował w niej folwark rodziny von Glassenapp.

Przydargiń

103

Gmina Bobolice, powiat koszaliński

Dwór zbudowany na pocz. XX w. przez ówczesnego właściciela majątku – Goede, do którego należał również majątek w Różanach. Przebudowany w latach 70-tych XX w., kiedy to zmieniono układ okien oraz układ wnętrza. W 1991 r. wymieniono pokrycie dachu z dachówki na blachę cynkową. Oba remonty pozbawiły budynek pierwotnego wystroju. O jego funkcji jako dworu świadczy dziś tylko jego usytuowanie i bryła. Częścią integralną założenia dworsko-parkowego jest park krajobrazowy z końca XIX w. o pow. 12 ha.

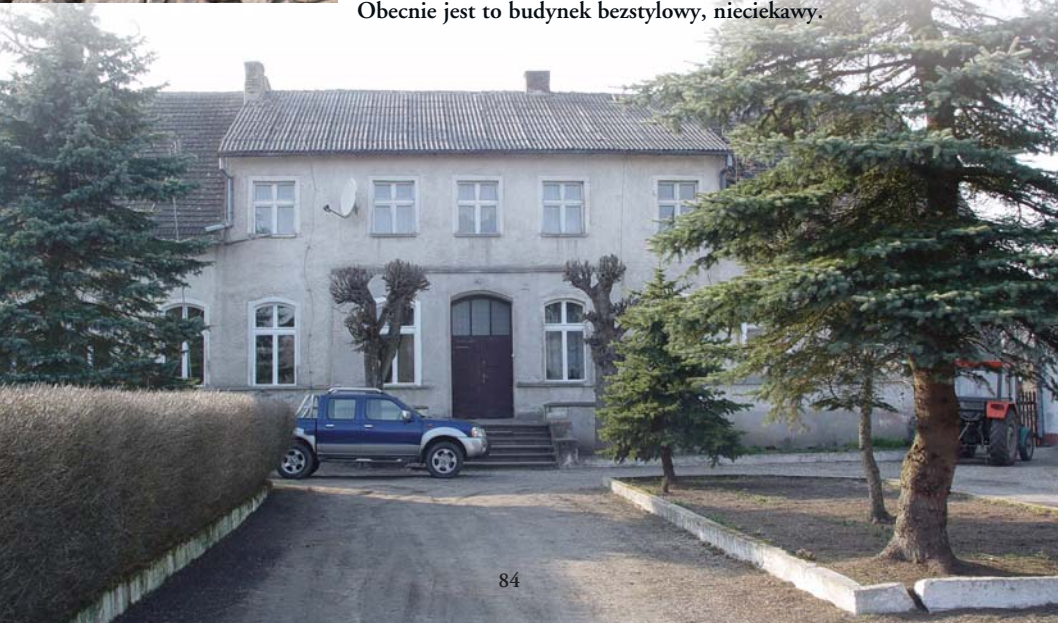
Pustary – niemiecka nazwa Pustar

104

Gmina Dygowo pow. kołobrzeski

Dawny zespół dworsko-parkowy z przełomu XIX i XX w., składający się z dworu neoklasycystycznego wybudowanego na planie wydłużonego prostokąta z ryzalitem dwukondygnacyjnym w części środkowej elewacji frontowej. Dach dwuspadowy pokrywa jednokondygnacyjną bryłę budynku. Wokół dworu mocno przetrzebiony park krajobrazowy z końca XIX w. o pow. 2 ha. Częścią składową parku jest aleja kasztanowców łącząca dwór z drogą publiczną i przebiegająca przez dziedziniec gospodarczy.

Radacz– niemiecka nazwa Raddatz Gmina Borne Sulinowo, powiat szczecinecki

105

Radacz to gniazdo rodowe jeden z linii rodu von Kleist. W ich władaniu wieś i majątek rycerski znajdowały się od średniowiecza aż po wiek XIX. Istniejący zespół pałacowo-parkowy został wzniesiony w XIX w., na miejscu wcześniejszego – powstałego z inicjatywy rodu von Kleist. Oni też byli fundatorami, pochodzącego z 1746 r., kościoła szachulcowego, położonego w pobliżu pałacu. Pałac (dzisiaj już tylko ruiny), wzniesiony został w II poł. XIX w. na rzucie prostokąta z narożnym ryzalitem przy fasadzie i wieloboczna basztą oraz werandą. Budynek podpiwniczony, dwukondygnacyjny, przykryty dachem pulpitowym. Obiekt był bardzo bogato zdobiony licznymi gzymsami i pilastrami. Otwory okienne ujęte profilowanymi opaskami. Pomimo złego stanu budynku, zachowane fragmenty pozwalają docenić kunszt jego wykonania oraz wielkość założenia.

W lepszym stanie zachował się park krajobrazowy z końca XIX w. o pow. 3 ha.

Rarwino – niemiecka nazwa Rarfin Gmina Białogard, powiat białogardzki

106

Dwór z II poł. XIX wieku, pierwotnie składający się z korpusu i dwóch bocznych oficyn, które pełniły najprawdopodobniej rolę zabudowań gospodarczych. Taki układ został zaznaczony na mapie z 1889 r. Niestety, w wyniku przebudowy jaka miała miejsce w latach 60-tych XX wieku, pierwotny wygląd uległ zatarciu. Obecnie jest to budynek bezstylowy, nieciekawy.

Park krajobrazowy z końca XIX wieku, o powierzchni 4 ha, znajduje się w bezpośrednim sąsiedztwie dworu, bardzo zniszczony. Zabudowania gospodarcze i inwentarskie zniszczone, po młynie wodnym zachowało się jedynie ślady fundamentów.

Rarwino to wieś o metryce średniowiecznej, na planie owalnicy. Pierwsze wzmianki pochodzą z 1380 r. Nazwa wsi wywodzi się od nazwiska rycerza Gustlavusa de Rarvyn. Jest to najstarsza posiadłość rodu von Flemming. W 1419 r. należała do rodziny von Podewils. W 1729 r. Grzegorz Henryk von Podewils sprzedał majątek generałowi Janowi Fryderykowi von Platen. W I poł. XIX wieku majątek przeszedł w ręce rodziny Guse, która zachowała nad nim własność do końca II wojny światowej.

Rąbinko – niemiecka nazwa Klein Rambin Gmina Rąbino, powiat świdwiński

107

Dwór bądź też pałac (brak danych) istniał już przed 1891 rokiem, tuż za nieistniejącą gorzelnią. Ustawiony szczytami na linii północ-południe. Na początku XX wieku, w miejscu rozebranego dworu/pałacu wybudowano nowy. Uległ on jednak pod koniec II wojny światowej spaleni, a ostatni właściciele popełnili samobójstwo. Wygląd dworu nieznan. Z byłego zespołu dworsko-parkowego do dzisiejszych czasów dotrwał mocno zniszczony park krajobrazowy (naturalistyczny) z XIX i XX wieku.

Zabudowania inwentarskie, gospodarcze i kolonia mieszkalna pracowników folwarcznych - bez wartości kulturowych. Jedynie chałupa nr 12, z uwagi na swoją konstrukcję szachulcową, jest godna uwagi. Planuje się objęcie jej opieką konserwatorską (tak jak wcześniej parku), głównie z uwagi na zanik takich chałup w krajobrazie gminy i powiatu.

Losy rycerskiej (z uwagi na formę własności) wsi Rąbinko sięgają 1412 r., kiedy to wymieniona została jako wieś lenna rodu von Podewils. W tym samym roku została zniszczona przez najazd rycerzy z ziemi wałeckiej. W 1783 r. ostatni z właścicieli z rodu von Podewils, Ludwig Christian, sprzedał wieś Carlowi Ernstowi von der Groben. Przez pewien czas majątek należał do wdowy po majorze von Sydow.

Przez cały XIX wiek, majątek wielokrotnie zmieniał właścicieli. Od 1803 r. – von Pauly, potem Johann Georg von Leper, od 1855 r. – Lonis Ferdinand von Falkenstein, a od 1861 r. Kapitan Nestle. W latach 90-tych XIX wieku majątek nabyła rodzina Seydlitz – Kurzbach. Majątek liczył wtedy 768 ha. W 1912 r. Rąbinko kupił Albert Hoffmann i w rękach jego rodziny pozostał do końca II wojny światowej. Po wojnie przez dwa lata stacjonowali Rosjanie. Później utworzono tam PGR.

Rąbino – niemiecka nazwa Gross Rambin Gmina Rąbino, powiat świdwiński

108

Pałac – okres budowy szacowany na początek XX w. Założony na rzucie nieregularnego wieloboku. Wzniesiony na zlecenie rodziny Tiede. Składa się z trzech części: zasadniczej, do której wejście poprzedzone jest portykiem z nadbudowaną wieloboczną wieżyczką, ze zryzaltowanego skrzydła bocznego ustawionego prostopadłe do budynku głównego oraz niskiej, parterowej oficyny przylegającej do skrzydła bocznego. Zewnętrzny wystrój skromny. Z elementów dekoracyjnych występują faliste linie zwieńczenia tympanonów, półkolumny przy ryzalicie oraz balustrady wieńczące wieżę przy elewacji wschodniej. We wnętrzu budynku obecnie zajmowanego na potrzeby szkoły, zachowało się wiele elementów ozdobnych. Witraże w trzech oknach z pocz. XX w., a w sali balowej, później gimnastycznej bogata sztukateria sufitowa. Są to falety ozdobione muszlami podtrzymywanymi przez putta, wokół których wije się ornament roślinny.

W pobliżu pałacu znajduje się dwór z II poł. XIX w., starszy w stosunku do pałacu jako obiektu reprezentacyjnego. Budynek zbudowano na planie wydłużonego prostokąta. Od zachodu przylega oficyna. Dwór reprezentuje rozpowszechniony w tym okresie typ siedziby szlacheckiej o bardzo skromnym wystroju architektonicznym. Na osi fasady budynku zlokalizowany jest ryzalit zwieńczony wystawką w partii dachu. Okna w wystawce zwieńczone trójkątnym tympanonem. Na osi fasady ogrodowej podobna wystawka, a w przyziemiu drewniany ganek. Rozplanowanie pomieszczeń, korytarz biegnący przez całą długość budynku nawiązuje do

układów klasycystycznych. Dach dwuspadowy przykryty dachówką. W wystroju elewacji widoczne profilowane gzymsy z ząbkowym gzymsem podokapowym, boniowania oraz profilowane obramowania okien. Z obiektów towarzyszących zachowały się: zabudowania gospodarcze oraz niegdyś pałacowy garaż z mieszkaniem na poddaszu.

Na wschód od pałacu położony jest park o kompozycji krajobrazowej, założony w poł. XIX w., zajmujący powierzchnię 4 ha. W części zachodniej wygrodzony murem kamienno-ceglany.

W granicach wsi Rąbino położony jest drugi park – wiejski, nieurządzony, rozciągający się wzdłuż rzeki Mogilicy. Wpisany do rejestru zabytków, o pow. 5 ha.

Rąbino – obecnie wieś gminna, swoim rodowodem sięga XVIII w., kiedy wchodziła w skład tzw. ziemi Onnenbroch i stanowiła lenno rodu von Manteuffell. Od 1665 r. stało się lennem rodu von Podewils, kiedy to książę Fryderyk Wilhelm przekazał wieś Ewaldowi von Podewils. W 1739 r. od rodziny Podewils majątek przejęli wierzyciele, którzy następnie w 1752 r. sprzedali Felixowi Heinrichowi von Braunschweig. Jednak już w 1756 r. dobra ponownie wróciły do von Podewils (bracia Joachim Ernst i Christoph Bogisław), by następnie w 1801 r. zmienić ponownie właściciela na barona von Tschammer, który już w 1830 r. sprzedał Rąbino niejakiemu Guse. W ciągu 25 lat posiadania nowy właściciel dokonał znacznej rozbudowy majątku. W 1855 r. majątek pozostawał aż do 1945 r. W 1892 r. majątek obejmował 736 ha ziemi (w tym 525 ha gruntów ornych), istniała już gorzelnia i mleczarnia oraz hodowano znaczne ilości owiec z uwagi na bardzo duże zapotrzebowanie na wełnę.

Robuń - niemiecka nazwa Rabuhn Gmina Gościno, powiat kołobrzeski

109

Dwór z końca XIX w., bezstylowy, wzniesiony na planie prostokąta, podpiwniczony, parterowy z dwukondygnacyjnymi ryzalitami w narożnikach, przykryty dachem dwuspadowym. Budynek ozdobiony dekoracyjnymi opaskami na elewacji, płycinami ścian szczytowych ryzalitów, opaskami otworów okiennych zwieńczonych frontonikami zamkniętymi odcinkami koła. Dwór ze swoją powierzchnią użytkową ok. 300 m² należy do jednych z mniejszych. W bezpośrednim otoczeniu dworu park naturalistyczny o pow. 2 ha.

Jak większość wsi na tym terenie również i Robuń ma średniowieczną metrykę sięgającą 1276 r. Wieś była lennem rodziny von Damitz; odkupiona w 1725 r. przez Johanna von Westorp. Wiek XVII i XIX to stulecia kiedy majątek zmieniał wielokrotnie właścicieli. Stabilizacja gospodarcza, poprawa finansów w rolnictwie, dzięki wzrostowi zapotrzebowania na żywność w miastach (rewolucja przemysłowa); wszystko to spowodowało, że tak jak gdzie indziej, również w Robuniu wzniesiono dwór, pewnie w miejscu wcześniej już istniejącego. Działo się to wszystko w okresie gdy właścicielem majątku były rodziny von Gerlach i von Gaubecker. Wielkość dworu wskazuje, że służył za mieszkanie bardziej dla zarządcy dóbr niż dla właścicieli.

Różany – niemiecka nazwa Rosenhof Gmina Bobolice, powiat koszaliński

110

Dwór z końca XIX w., przebudowany w latach 70-tych XX w. Parterowy, zwieńczony dachem dwuspadowym. Nieciekawy.

Założenie folwarczne Rosenhof istniało już w XVIII w. i należało do majątku ziemskiego w Głodowej.

Dwór wybudowano w okresie, gdy właścicielem był Goede. Od 1928 r. do końca wojny, właścicielem była rodzina von Hagen. Do dworu przylega park naturalistyczny o pow. 2,4 ha., założony w II poł. XIX w., otoczony żywopłotem grabowym. Z budynków gospodarczych zachował się spichlerz murowany z 1924 r.

Dwór w Różanym ze swoim pierwotnym wyglądem, w otoczeniu utrzymanego niegdyś parku był typowym w XIX w. rozwiązaniem dworskim dla majątków ziemskich średniej wielkości, położonych na terenie Pomorza.

Rychowo – niemiecka nazwa Groß Reichow Gmina Białogard, powiat białogardzki

111

Na niewielkim wzgórzu o powierzchni 0,5 ha, porośniętym drzewostanem liściastym, znajdują się pojedyncze egzemplarze starodrzewu. Zachowały się również dwie aleje: grabowa i bukowa, a oprócz tego ruiny kościoła oraz fragmenty krzyży i płyt nagrob-

nych na cmentarzu.

Rychówko to kolejna wieś, która należała do rodu von Podewils i stanowiąca jego lenno od średniowiecza, aż po XVIII wiek. Od 1803 roku do końca II wojny światowej wieś należała do rodziny Ziemer.

Rychówko – niemiecka nazwa Klein Reichow Gmina Białogard, powiat białogardzki

112

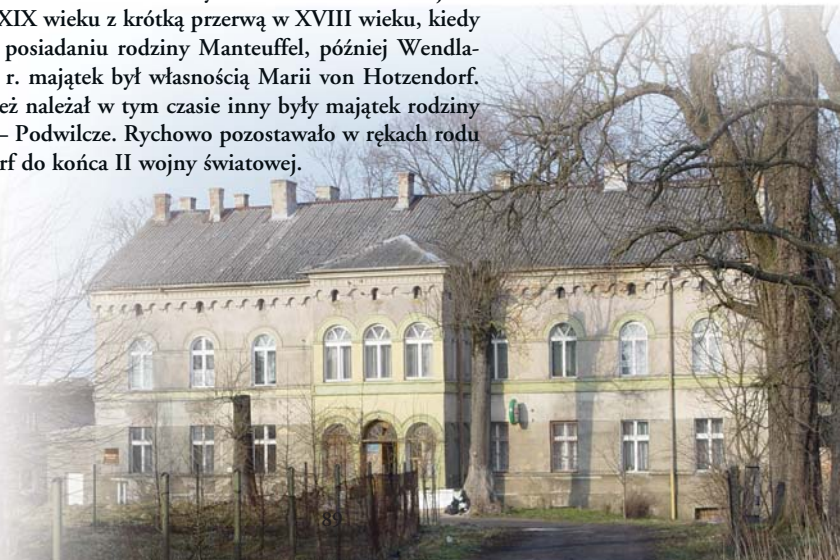
Pałac z końca XIX wieku, w stylu eklektycznym z elementami neorenesansowymi. Założony na planie prostokąta, z ryzalitem od frontu i dwoma pięciobocznymi wieżyczkami przy tylnej ścianie. Do szczytu budynku od strony południowo-zachodniej przylega murowana weranda, poprzedzona schodami. Pałac jest zwrócony fasadą na północny zachód. Jest to budynek dwukondygnacyjny z częściowo mieszkalnym poddaszem. Przykryty dwuspadowym dachem pokrytym eternitem. Elewacja frontowa 11-osiowa. Otwory prostokątne zamknięte łukiem pełnym. Powierzchnia użytkowa 800 m². Stolarka w większości pierwotna. Cokół budynku oddzielony profilowanym gzymsem. Elewacja z wyjątkiem ryzalitu boniowana. Elewacja rozczłonkowana poziomo profilowanymi gzymsami parapetowymi. W ryzalicie frontowym otwory przyziemia i piętra ujęte w potrójne arkady o gładkich pilastrach. Ściany poniżej okna i wnęk przyziemia w ryzalicie rozczłonkowano kwadratowymi płycinami. Wieżyczki elewacji ogrodowej bogato zdobione.

Część pomieszczeń we wschodniej części traktu frontowego zdobiona stiukowymi rozetami.

Na południowy zachód od pałacu rozciąga się na powierzchni 8,32 ha park krajobrazowy założony w II poł. XIX wieku.

Przed frontem pałacu zaniedbane budynki gospodarcze i inwentarskie. Założenie pałacowo-parkowe powstało na zlecenie rodziny von Hotzendorf.

Wieś Rychowo to stare lenno rodziny von Podewils, do której należało do poł. XIX wieku z krótką przerwą w XVIII wieku, kiedy znalazła się w posiadaniu rodziny Manteuffel, później Wendladów. W 1884 r. majątek był własnością Marii von Hotzendorf. Do niej również należał w tym czasie inny były majątek rodziny von Podewils – Podwilcze. Rychowo pozostawało w rękach rodu von Hotzendorf do końca II wojny światowej.

Rymań - niemiecka nazwa Roman Gmina Rymań, powiat kołobrzeski

Dwór późnobarokowy na rzucie prostokąta parterowy, w ryzalicie trzy-, w przybudówce dwukondygnacyjny. Korpus budynku nakryty dachem mansardowym, ryzalit i przybudówka osobnymi dachami dwuspadowymi. Ryzalit zwieńczony jest trójkątnym naczółkiem. Na umieszczonej nad wejściem płycinie z herbem zachowała się data budowy 1751 r. Herb przedstawiony jest w formie lwa wspinającego się trzem gniazdom i należy do rodziny von Wriechen, drugi z herbów należy do rodziny von Denitz (trzy puchary). Wnętrza zachowały się w znacznym stopniu swój pierwotny wygląd: kominek, boazeria, klatka schodowa, piec kaflowy. Obecnie trwa generalny remont, należy sądzić, że nie nastąpi zniszczenie pierwotnego wyglądu dworu.

Pomiędzy budynkiem dworu a drogą międzywojewódzką Szczecin-Gdańsk położone są zabudowania gospodarcze i inwentarskie, szczególnie interesującym budynkiem jest wieża ciśnienia z II poł. XIX w.

Za dworem, od strony zachodniej rozciąga się park krajobrazowy założony przypuszczalnie w II poł. XVIII w., pow. parku 5 ha.

Rymań to stare lenno rodu Manteuffel. W 1743 r. majątek został zlicytowany za długi, kupił go radca Ludwig Julius Seld, który już po 3 latach go odsprzedał. Ostatnim właścicielem majątku Rymań była pani von Denitz. Według różnych źródeł jeszcze w XIX w. były w Rymaniu pozostałości średniowiecznego zamku rodu Manteuffel.

Rzesznikowo - niemiecka nazwa Reselkow Gmina Rymań, powiat kołobrzeski

114

Większa część wsi Rzesznikowo już w XIII w. była lennem rodu von Osten, pozostała należała do rodu von Manteuffel. Ród von Osten był współwłaścicielem wsi przez ponad 500 lat. Później wieś przeszła w ręce rodu von Hagen ze Stargardu, wielokrotnie zmieniając właścicieli, najczęściej na bardzo krótko, przeszła na własność rodziny Rostock (1905 r.), stan taki trwał aż do 1945 r. Zespół podworski położony jest na wschodnim skraju wsi. Składa się z dworu (obecnie w trakcie kapitalnego remontu). Pierwotnie była to budowla neoklasycystyczna z elementami „stylu arkadowego” wybudowana na planie prostokąta, parterowa, w części ryzalitowej trzykondygnacyjna nakryta dachem dwuspadowym. Dwór został wzniesiony w 50-tych lub 60-tych latach XIX w. Na elewacjach liczne elementy dekoracyjne: boniowanie, opaski i nadrożża okienne, profilowane gzymsy, herb rodu von Borck (właściciele Rzesznikowa), dwa wilki – nad drugą kondygnacyjną wieżą i nad wejściem od strony podwórza. Za dworem położony jest park w stylu krajobrazowym o pow. 4 ha.

Rzęcino – niemiecka nazwa Retzin

Gmina Rąbino, powiat świdwiński

115

Park dworski z przełomu XIX i XX wieku, krajobrazowy o powierzchni 2 ha, rozciągający się przed frontem nieistniejącego obecnie dworu. Park wygrodzony ceglany murem filarowym. W jego części wschodniej do 1945 r. istniał dwór, po którym zostały ślady fundamentów.

Zachowane zabudowania: spichlerz, obory, chlew i rządówka pochodzą z lat 20-tych XX w., murowane z cegły, raczej nieciekawe. Rzęcino swoim rodowodem sięga XVII w. i miało charakter majątku rycerskiego. Pierwotnie należało do rodziny Manteuffel. Istniały 3 folwarki i owczarnia. Na pocz. XVIII w. wieś w części należała do Glasenappów, następnie do rodu von Wedel (od 1717 r.), później von Sydow. Od 1731 r. właścicielem majątku została rodzina von Kameke, a od 1743 r. Martin Tropp, a następnie Henning Christian von München. Druga część wsi była lennem Woldenów i również ulegała wielokrotnym sprzedażom. Właścicielami byli kolejno: Caspar Erdmann von Sydow, później Lorenz Georg von Wolde, następnie Johann Conrad Schiebel. Od 1737 r. – Johann Georg Hacke, od 1751 r. – Carl Rudolph Schwarz, następnie Joachim Christoph von Kamel, od 1767 r. Henning Christian von München. Tym samym nastąpiło połączenie dwóch majątków w ramach rodziny von München. W 1792 r. majątek przejął Christoph Radüge, po nim w 1855 r. właścicielem Rzęcina został Carl Julius Volgt, następnie Wilhelm Friedrich Camp. Pod koniec XIX w. majątek należał do niejakiego Albrechta i zajmował powierzchnię 508 ha z dużą hodowlą owiec i bydła. W okresie do 1945 r. właścicielami majątku byli kolejno: Wilhelm Greisbach, a następnie Hugo Malve (osiadły w Biernowice), który dokonał modernizacji majątku i jego rozbudowy (zabudowania folwarczne). W 1939 r. cała wieś liczyła 452 mieszkańców i 106 gospodarstw domowych.

Sińce – niemiecka nazwa Schinz

Gmina Białogard, powiat białogardzki

116

Dwór zbudowany pod koniec XIX wieku bez wyraźnych cech stylowych. Jednokondygnacyjny z poddaszem, podpiwniczony z ryzalitem na osi poprzecznej od frontu i od ogrodu, gdzie ryzalit poprzedza zabudowany taras. Budynek przykryty jest dachem dwuspadowym pokrytym eternitem (pierwotnie dachówką).

Od frontu półkolistą rampą – podjazd. Elewacja frontowa 11-osiowa, otwory prostokątne obramowane opaskami. Elewacja wykonana jest w surowej czerwonej cegle i rozczłonkowana pro-

filowanymi ciągłymi gzymsami: cokołowym i parapetowym oraz zwieńczona profilowanym gzymsem koronującym. Opaski okien parteru profilowane. Widoczne płyciny podokienne tynkowane, ozdobione motywami geometrycznymi. Drzwi frontowe i flankujące je po bokach okna piętra w ryzalitach ozdobione dodatkowo trójkątnymi naczółkami. Ryzality zwieńczone są trójkątnymi oprofilowanymi tympanonami z akroterionem na szczycie. W polu frontowego tympanonu – tarcza herbowa trzymana przez dwa lwy. W holu dworu zabytkowy piec.

Z budynków gospodarczych zachował się budynek gospodarczo-mieszkalny z dachem naczółkowym oraz czterokondygnacyjny spichlerz z 1934 r.

Park w Sińcach przylega od wschodu i południa do zachowanego XIX-wiecznego dworu. Jest nieco starszy od dworu, gdyż został założony w I poł. XIX wieku.

Sińce – lenno rodu von Podewils, utracone przez nich w I poł. XVIII wieku, kiedy to przeszedł we władanie Franciszka Hoyer. W następnych latach majątek zmieniał wielokrotnie właścicieli. Kolejno byli nimi: rodzina von Dregen (1743 r.), burmistrz Białogardu Daniel Wilhelm Filins (1777 r.), rodzina Andersson (1804 r.), von Dassel (1842 r.), Weske (1928 r.).

Skoczów – niemiecka nazwa Schötzow

117

Gmina Dygowo, powiat kołobrzeski

Pałac w stylu klasycystycznym z 1830 r., przebudowany na pocz. XX w., murowany, na planie podkowy; od frontu narożne 3-kondygnacyjne wieże na planie kwadratu, hełmy piramidalne, w tympanonie kartusz herbowy rodziny von Blankenburg (głowa kozła). Bezpośrednio do pałacu przylega 4-hektarowy park krajobrazowy z elementami romantycznymi (staw, źródło).

Skotniki – niemiecka nazwa Brandschäferei Gmina Szczecinek, powiat szczeciński

118

Zespół dworsko-parkowy, pozostałość po domenie państwowej (majątku ziemskim, którego właścicielem było państwo pruskie) założonej w XIX w. i funkcjonującej do 1939 r. Pierwotnie dwór z końca XIX w. był siedzibą administratora majątku. Jest to budynek w stylu neoklasycystycznym, na planie prostokąta z ryzalitem prostokątnym na osi fasady, ze werandą, z połową wielobocznego ryzalitu na osi elewacji ogrodowej. Budowla podpiwniczona, parterowa z piętrowym ryzalitem, przykryta dachem dwuspadowym. Ryzalit zwieńczony trójkątnym tympanonem. Po stronie wschodniej aleja lipowa prowadząca do drogi głównej. Na północ od dworu rozciąga się park krajobrazowy z drzewostanem rodzimym.

Słowianki - niemiecka nazwa Rosenhöhe Gmina Połczyn, powiat świdwiński

119

Słowianki to dawny folwark XIX-wieczny, na gruntach majątku rycerskiego Chlebowo, który należał do rodu von Knebel Doeberitz. Został założony na północnym, wysokim brzegu jeziora Siecino. Do dnia dzisiejszego przetrwał ładnie położony pałac, wybudowany w latach 20-tych XX w. przez Gertrudę von Knebel - Doeberitz. Jest to budynek na rzucie w kształcie litery „L”, dwukondygnacyjny z pięcioboczną, 3,5-kondygnacyjną wieżą w narożniku. Należy domniemać, że ten neoklasycystyczny pałac jest efektem przebudowy starszego założenia z poł. XIX w. Wokół pałacu rozpościera się park krajobrazowo-leśny z drzewostanem głównie rodzimym. Pałac użytkowany jest obecnie na potrzeby ruchu turystycznego; stanowi własność prywatną.

Smęcino – niemiecka nazwa Schmenzin

Gmina Tychowo, pow. białogardzki

120

Dawny majątek rycerski, stare średniowieczne lenno rodu von Kleist pozostające we władaniu rodu do marca 1945 r. Był to jeden z największych majątków ziemskich na terenie ówczesnego powiatu białogardzkiego. Obok majątku w Wicewie i Tychowie, które również należały do rodu von Kleist. Z dawnego założenia dworsko-parkowego, powstałego w połowie XIX w., do czasów współczesnych przetrwał, neogotycki dwór., parterowy z ryzalitem 3-kondygnacyjnym w osi elewacji frontowej, mieszczącym reprezentacyjne wejście oraz klatkę schodową zapewniającą komunikację z mieszkalnym poddaszem (sypialnie domowników). W piwnicach dworu mieściły się pomieszczenia gospodarcze. Parter budynku przeznaczony był na cele reprezentacyjne. Do elewacji ogrodowej przylega weranda, zapewniająca łączność z częścią rekreacyjną założenia. Funkcję tą spełniał 2,5-hektarowy park krajobrazowy założony w okresie budowy dworu. Całość zaniedbana, pałac opuszczony popada w ruinę. Z majątkiem rycerskim Schmenzin związana jest postać ostatniego jego właściciela Ewalda von Kleist-Schmenzin, aktywnego przeciwnika Hitlera.

Stanomino – niemiecka nazwa Standemin

Gmina Białogard, powiat białogardzki

121

Pałac z II ćwierci XIX wieku, a właściwie jego korpus, gdyż pozostałe człony dobudowane zostały w ciągu XIX i XX wieku. Całe założenie parkowe wybudowane zostało na rzucie nieregularnym i składa się z prostokątnego korpusu, prostokątnej szerszej części zachodniej, pierwotnie z werandą oraz okrągłej wieży w narożniku i prostokątnej przybudówki. Pomiędzy przybudówkami, wzdłuż elewacji wschodniej korpusu biegnie taras. Korpus pałacu z płytkim ryzalitem od frontu, mieszczącym wejście. Fasada zwrócona na północ. Bryła rozczłonkowana, dwukondygnacyjna, skrzydło zachodnie dwukondygnacyjne z ryzalitem obudowany parterową dobudówką.

Wieża trójkondygnacyjna, przybudówka – jednokondygnacyjna. W skrzydle zachodnim wystawki dachowe od wschodu i zachodu. Otwory prostokątne zamknięte łukami pełnymi. Układ wnętrz dwutraktowy, z korytarzem rozdzielającym trakty. Powierzchnia użytkowa – 2900 m². Pałac obecnie zajęty jest na potrzeby Zakładu Leczenia Odwykowego.

Park pałacowy założony w II poł. XIX wieku, w stylu krajobrazowym (naturalistycznym). Bezpośrednio za pałacem rozciąga się polana i dwa stawy.

Współczesna wieś Stanomino – to stare lenno rodziny von Wo-

persnow, wzmiankowane już w 1523 r. Od połowy XVIII wieku majątek często zmieniał właścicieli. W trzeciej ćwierci XIX wieku właścicielem zostaje rodzina von Braunschweig, która mieszka w nim do końca II wojny światowej. Obiektem godnym zobaczenia jest kościół, jeden z najstarszych na terenie powiatu białogardzkiego. Wieża kościoła pochodzi z 1572 r., a nawa główna z 1750 r. W kościele znajduje się renesansowa płyta nagrobna, przedstawiająca rycerza Wopersnow, jednego z właścicieli Stanomina.

Stare Dębno – niemiecka nazwa Damen Gmina Tychowo, powiat białogardzki

122

Stare lenno rodziny von Kleist, wzmiankowane w dokumentach już w 1523 r. W XVIII w., część majątku przeszła w posiadanie innych rodów (von Rowen, von Köppern i von Bohlrn). Od 1790 r. ponownie cały majątek znalazł się w posiadaniu rodziny von Kleist. W spisie majątków ziemskich z 1884 r. Stare Dębno figuruje jako współwłasność von Kleistów ze Smęcina oraz von Kleistów z Tychowa. Ród von Kleist, wg jednych historyków wywodzący się Niemiec i przybyły w XIII w. na teren Pomorza, wg drugich stary pomorski ród o pierwotnym nazwisku Kleszczowie, największe nadania ziemskie otrzymał od księcia pomorskiego Warcisława IV. Dobra ziemskie zlokalizowane były nad Parsętą i w okolicy jeziora Radacz (Reztow). Część rodziny osiadła w rejonie Motarzy na i Starego Dębna. Z tego okresu pochodzą ślady dawnego zamku obronnego (prawdopodobnie z XV w.) posadowionego w pobliżu późniejszego założenia pałacowo-parkowego. Do czasów współczesnych zachowało się wzniesienie ziemne wśród podmokłego otoczenia, ślady dawnej fosi i wału ziemnego. Zamek obronny miał postać kamiennie-ceglanej wieży mieszkalnej o wymiarach 11 x 15 m w rzucie poziomym. Zniszczony został w okresie wojny trzydziestoletniej (1618-1648). We wsi Stare Dębno zachowały się pozostałości po XIX w. założeniu pałacowo-parkowym. Widoczne są w otoczeniu dawnego parku, ślady (fundamenty) pałacu. Park krajobrazowy zajmuje powierzchnię 1,5 ha i porośnięty głównie drzewostanem rodzimym przechodzącym w las. O wielkości dawnego majątku świadczą pozostałości po zabudowaniach gospodarczych, rozległe zabudowania inwentarskie, dom zarządcy, dawna wozownia. W centrum wsi w dobrym stanie (po remoncie) zachował się kościół szachulcowy XVIII pw. św. Szczepana położony na wzniesieniu, otoczony kamiennym murkiem.

Stare Ludzicko – niemiecka nazwa Lutzig Gmina Rąbino, powiat świdwiński

123

Ruiny pałacu bezstylowego z pocz. XX wieku założonego na planie zbliżonym do odwróconej litery „L”. Pałac składał się z dwóch budynków na planie prostokąta. Budynek główny z fasadą rozwiązaną symetrycznie z pseudoryzalitem zakończonym półkolistym tympanonem. W swoich rozwiązaniach nawiązywał do stylu klasycystycznego. Remont, jaki przeprowadzono w 1958 r., doprowadził do zatarcia większości elementów wystroju fasady. Pozostały głównie profilowane gzymsy międzykondygnacyjne i wieńczące, opaski i półkolisty tympanon przy fasadzie. Całość przykryta była dachem: czterospadowym – budynek główny i trójspadowym – skrzydło. Do pokrycia użyto dachówki karpiówki. Obec-

nie pałac, a raczej dwór (świadczy o tym skromny wystrój elewacji i układ pomieszczeń) jest w stanie ruiny.

Z pierwotnego zespołu parkowo-pałacowego do naszych czasów przetrwał również 3-hektarowy park krajobrazowy z II poł. XIX wieku, bardzo zaniedbany.

Do części rezydencjonalnej (park i pałac) przylega część gospodarcza, bardzo zniszczona. Ogranicza się ona obecnie tylko do budynku dawnej stajni i spichlerza oraz pozostałości kamiennych murów po oborze połączonej ze stodołą. Również do dzisiejszych czasów nie zachowała się szachulcowa kaplica. Na jej miejscu wybudowano w 1976 r. bezstylowy kościół. W największej ilości i w najlepszym stanie zachowały się domy mieszkalne robotników folwarcznych pochodzące z końca XIX bądź początków XX wieku. Najciekawszym budynkiem jest dawna szkoła, obecnie dom mieszkalny pochodzący z końca XIX wieku i wykonana z drewna.

Stare Ludzicko – dawniej Lutzke (XVII w.), a do 1945 Lutzig, to dawna wieś szlachecka z początków XVII wieku, wymieniana wówczas jako częściowa własność rodu Manteuffel i rodu Glase-napp. Każdy z rodów posiadał po 8 włók ziemi. Na przełomie XVII/XVIII w. dobra ludzickie należały już do czterech rodzin: von Krockow, von Brocke, von Wachholz i von Manteuffel. W 1749 r. majątek posiadał jednego właściciela i był nim Otto von Zastrow. W rękach rodziny von Zastrow majątek pozostawał do pocz. XIX wieku. Na początku XIX w., tak jak większość majątków na Pomorzu, podlegał wielokrotnym, bo aż 7-krotnym zmianom właścicieli. W 1820 r. został allodyfikowany i sprzedany na rzecz mieszczanina Alberta Baueka. W 1836 r. majątek miał już nowego właściciela, deputowanego powiatu Karl Bruns. Jego spadkobiercy władali majątkiem aż do końca II wojny światowej. W okresie rządów rodziny Bruns założony został park i wybudowany pałac wraz z budynkami gospodarczymi i inwentarskimi.

W latach 60-tych XIX wieku majątek Stare Ludzicko liczył sobie ok. 790 ha ziemi, 24 budynki gospodarcze i 14 mieszkalnych. Na początku XX wieku z majątku Stare Ludzicko wyłączono folwark Nowe Ludzicko (New Lutzig) i wówczas majątek liczył 599 ha powierzchni, w tym 522 ha gruntów ornych. Całość prac wykonywana była przy pomocy 40 koni.

Stare Resko – niemiecka nazwa Ritzig Gmina Połczyn Zdrój, powiat świdwiński

Pochodząca ze średniowiecza posiadłość rodu von Wedel, stanowiąca części uposażenie zakonu kartuzów ze Świdwina; po jego sekularyzacji w 1602 r. weszła w skład domeny państwowej w Świdwinie. Następnie została sprzedana przez księcia brandenburskiego. Kupił ją rodzina von Wacholtz. W XVIII w. wzniesiono kościół szachulcowy, następnie dwór wraz z parkiem oraz zabudowania gospodarcze.

Dwór jest bardzo ładnie położony na półwyspie wcinającym się głęboko w jezioro Resko. Został zbudowany na planie wydłużonego prostokąta, podpiwniczony, z werandą przylegającą do szczytu budynku. Jednokondygnacyjny budynek z mieszkalnym poddaszem, przykryty jest dachem mansardowym z naczółkami, pokryty dachówką. Stolarka okienna i drzwiowa z XIX w. Całość bardzo dobrze utrzymana; pełni obecnie funkcję pensjonatu. Budynki gospodarcze z XIX w., z kamienia i cegły, przystosowano na potrzeby pensjonatu (stajnie, ujeżdżalnia, itp.). Wokół dworu bardzo dobrze utrzymany park leśny z dużą ilością starych, często o charakterze pomnikowym, drzew. Dominują głównie dęby i buki.

Stary Chwalim – niemiecka nazwa Alt Valm Gmina Barwice, powiat szczecinecki

125

Założenie dworsko-parkowe pochodzące z końca XIX w., składające się z dworu parterowego z mieszkalnym poddaszem. Obecnie, w wyniku remontu, zatracił swój pierwotny wygląd. Obiekt nieciekawym. Do dawnego dworu przylega park o pow. 1 ha, założony w stylu naturalistycznym. W pobliżu założenia kościół z XVIII w., szachulcowy z polami wypełnionymi czerwoną cegłą.

We wsi liczne budynki mieszkalne z przełomu XIX i XX wieku, o konstrukcji murowano-szachulcowej.

Stary Chwalim, obok Nowego Chwalimia oraz Chwalimka należał od XVI do XVIII w. do rodu von Glassenapp oraz von Wedig. Po XVIII w. przeszedł już jako samodzielny majątek we władaniu innego znanego rodu pomorskiego von Zastrow.

Sucha - niemiecka nazwa Zuch Gmina Grzmiąca, powiat szczecinecki

126

Ruiny pałacu neoklasykistycznego pochodzącego z 1879 r. O jego wielkości świadczy kubatura wynosząca 8000 m². Był to budynek dwu i pół kondygnacyjny z bogato zdobioną elewacją. Z pierwotnego założenia zachował się park naturalistyczny o pow. 4 ha. Majątek Sucha należał – jak większość w tej okolicy do rodziny von Glassenapp. Ostatnią właścicielką była Dorota von Gaudecker.

Świątki - niemiecka nazwa Marienthron Gmina Szczecinek, powiat szczecinecki

127

Zespół dworsko-pałacowy składający się z dworu, parku, zabudowań gospodarczych; pozostałość po dawnej domenie państwowej, będącej kontynuacją domeny książęcej, która powstała po sekularyzacji dóbr zakonu augustianów-eremitów. Zakon ten osadził księżę Wacław w poł. XIV w., a potwierdzenie nadania klasztorowi wsi Świątki nastąpiło w Darłowie w 1362 r. Zabudowania poklasztorne zostały rozebrane w XVII w.

Obecny dwór, siedziba administratora domeny państwowej, powstał w II poł. XIX w. Jest to budynek bezstylowy, założony na planie wydłużonego prostokąta, parterowy, przykryty dachem mansardowym nad przybudówką i dachem naczółkowym nad pozostałą częścią dworu.

Dwór w 2000 r. został zmodernizowany, zatarciu uległy dekoracyjne elementy elewacji.

Po północnej i wschodniej stronie dworu park przechodzący w las.

Świdwin – niemiecka nazwa Schivelbein 128

Gmina Świdwin, powiat świdwiński

Zamek rycerski nad Regą, położony pierwotnie na wyspie. Zbudowany przez ród Wedlów na początku XIV w. na planie nieregularnym z dziedzińcem. W latach 1384-1445 we władaniu Zakonu Krzyżackiego, który dokonał rozbudowy zamku. Jest to budowla z charakterystyczną wysoką cylindryczną wieżą o podstawie kwadratu, otoczona murem obwodowym i fosą, a właściwie śladami po niej. Po bitwie pod Grunwaldem na krótko w rękach księcia Bogusława VIII. W 1445 r. zamek przeszedł w ręce Brandenburskich. Od 1540 r. do 1808 r. zamek stanowi własność zakonu Joannitów. Po sekularyzacji zakonu przechodzi na własność państwa pruskiego. Wielokrotnie przebudowywany, ostatnio po II wojnie światowej kiedy uległ spaleni. Zachowały się: gotyckie skrzydło północne i wieża oraz barokowe skrzydła południowe i wschodnie, z dużymi oknami i różnorodnymi zdobieniami. Obecnie w mieście się Dom Kultury.

Świemino - niemiecka nazwa Schwemmin 129

Gmina Biesiekierz, powiat koszaliński

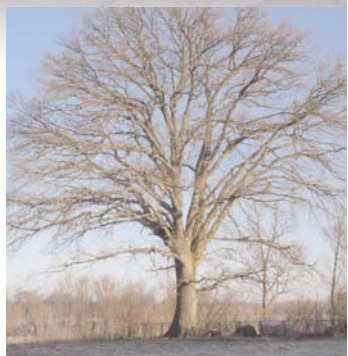
Założenie podworskie składające się z dworu, który został dobudowany do dwóch przylegających do siebie domów wiejskich. Dwór jest podpiwniczony, dwukondygnacyjny, przykryty wyso-

kim dachem dwuspadowym. Został wybudowany najprawdopodobniej ok. 1879 r. Obecnie mieści się w nim prywatne mieszkanie. W znacznym stopniu zachowała się oryginalna stolarka okienna i drzwiowa, drzwi płycinowe. Dach pokryty dachówką – karpówką. Elewacja zdobiona gzymsami, opaski wokół okien. We wnętrzach zachowane rozety stiukowe oraz piec kaflowy z XIX w. w holu. Przed dworem podwórze zabudowane obiektami gospodarczymi i inwentarskimi o rodowodzie wcześniejszym niż sam dwór (1869 r. - chlewnia). Tuż za dworem rozciąga się 6 hektarowy park krajobrazowy z pocz. XIX w.

Świemnino stanowił lenno rodziny von Parsow, a później von Heidebreck (po wymarcu rodu von Parsow), by w poł. XVIII w. przejść w posiadanie rodziny von Gerlach, we władaniu której pozostało do 1945 r.

Świerszczewo - niemiecka nazwa Schönwalde Gmina Biały Bór, powiat szczecinecki

130

Dwór z I poł. XIX w., przebudowany na pocz. XX w., murowany, parterowy z mieszkalnym poddaszem, nakryty dachem naczółkowym z lukarnami. Od strony wschodniej i częściowo południowej do dworu przylega park krajobrazowy z II poł. XIX w. o pow. 2,5 ha.

Świerszczewo to XVIII-wieczny folwark widoczny na mapach z końca XIX w. w formie prostokąta obrazującego dwór wpisany w park, całość poprzedzona dziedzińcem gospodarczym z zabudowaniami. Majątek liczył w 1922 r. 386 ha, funkcjonowała gorzelnia, mleczarnia oraz greplarnia.

Świerznica – niemiecka nazwa Zwirnitz Gmina Rąbino, powiat świdwiński

131

Dawny zespół dworsko-parkowo-folwarczny uległ znacznym przeobrażeniom, głównie z powodu podziałów własnościowych, jakie się dokonały po II wojnie światowej. Dość wyraźnie zaznacza się zarys pierwotnego założenia z ceglany ogrodzeniem i szpalerem kasztanowców od frontu oraz brukowanym wjazdem w kierunku dawnego dworu, który do dzisiejszych czasów zachował się we fragmencie i stanowi obecnie budynek mieszkalny nr 18.

Dwór wybudowany został w II ćw. XIX wieku, w stylu neoklasy-cystycznym. Składał się z budynku głównego (obecnie nie istnieje) oraz skrzydła południowego, które się zachowało. Zostało ono wzniesione na rzucie prostokąta. Do prostej bryły obiektu od strony fasady przylega ganek oraz przybudówka przy elewacji wschodniej. Jest to budynek jednokondygnacyjny z częściowo zamieszkałym poddaszem. Stolarka pierwotna w złym stanie. Dach płaski, przykryty papą.

Dwór posiada skromny, ale ciekawy wystrój architektoniczny. Widoczne są gzymsy: międzykondygnacyjny i wieńczący, opaski okien wraz z gzymsami nadokiennymi. W partii poddasza półkolista forma okienek. Boniowane narożniki ganku przy fasadzie.

We wnętrzu dworu, w hallu zachowały się kaflowy piec z końca XIX wieku oraz resztki sztukaterii sufitowej w postaci rozety. Na ganku widoczna tarcza herbowa. Dwór wzniesiono dla rodziny Hammerstaedt.

W najbliższym sąsiedztwie dworu zachowały się ceglana obora i stodoła, oba budynki pochodzą z przełomu XIX i XX wiek, chociaż bardziej prawdopodobne jest to, że powstały przed 1891 r. Na zachód od dworu rozciąga się park krajobrazowy z II poł. XIX wieku, powstały mniej więcej w tym samym czasie co pozostałe elementy zespołu. Mocno zniszczony park zajmuje powierzchnię 1,5 ha.

Wieś Świerznica była w XVI wieku lennem dwóch rodzin: Hechthansen z Zarnefanż (Czarnowęsy – gmina Białogard) i Zosenow z Ballenberg (Biała Góra – gmina Rąbino). Po wygaśnięciu linii męskiej rodu Hechthansen lenno zostało przekazane przez króla pruskiego Fryderyka I radcy dworu Ernstowi Christianowi von Münchow. Miało to miejsce w 1716 r. W 1722 r. za sumę 500 guldenów majątek został Max von der Wolden. Część lenna należąca do rodu Zosenow została pierwotnie wydzierżawiona, a potem zbyta na rzecz drugiego członka rodu von der Wolden – kapitana Lorenza Georga. Obie części podzielonej wsi znalazły się w 1740 r. w rękach rodziny von Stechow. Nie na długo, bo już 5 maja 1751 r. Świerznicę nabywa komendant twierdzy kołobrzesckiej generał-major Primisław Ulrich von Kleist. W 1774 r. nowy właściciel, jest nim Joachim Rüdiger von Kleist. Na przełomie wieków XVIII i XIX majątek zmieniał wielokrotnie właścicieli, których nazwiska nie zachowały się. Pierwszym znanym z nazwiska właścicielem był Gottlieb Radoll, który wszedł w posiadanie majątku w 1855 r. Majątek liczył wówczas 2372 morgi, tj. około 600 ha. W posiadaniu rodziny Radoll majątek pozostał do lat 30-tych XX wieku, do czasu, gdy w wyniku ustaw norymberskich zostali wywłaszczeni z powodu swojego żydowskiego pochodzenia. Ostatnim właścicielem przed 1945 r. był Paul Weber. Po wojnie majątek został rozparcelowany wśród osadników polskich, później utworzono spółdzielnię rolnicze. Obecnie w rękach prywatnych.

Tarnina – niemiecka nazwa Dornhof Gmina Szczecinek, powiat szczeciński

132

Zespół dworsko-parkowy z przełomu XIX i XX w., składający się z dworu z elementami klasycystycznymi oraz resztkami parku krajobrazowego. Dwór pochodzi, tak jak cały zespół, z przełomu wieków. Jest budowlą na rzucie prostokąta, z pseudoryzalitem na osi fasady. Podpiwniczony, parterowy z wysokim poddaszem, piętrowym ryzalitem i częściowo mieszkalnym poddaszem. Dach dwuspadowy, przykryty łupkiem. Elewacje ceglane, z wyjątkiem ryzalitu przy fasadzie. Dwór wybudowano najprawdopodobniej na zlecenie rodziny Gehrke. Przed fasadą trzy budynki gospodarcze z pocz. XX w., wybudowane z cegły silikatowej.

Trzciana

133

Gmina Sławoborze, powiat świdwiński

Dwór z końca XIX w., przebudowany po 1950 r., własność prywatna, budynek parterowy. Wokół dworu park krajobrazowy z końca XIX w., o pow. 2,5 ha.

Trzcinnno – niemiecka nazwa Schützenhof

Gmina Szczecinek, powiat szczecinecki

134

Dawna XIX-wieczna domena państwowa, zarządzana przez administratora mieszkającego w dworze wybudowanym w II poł. XIX w. Jest to budynek bezstylowy, wzniesiony na planie prostokąta ze zryzalitowanym skrzydłem w części północnej. Parterowy w części głównej i piętrowy w ryzalicie. Obie części przykryte osobnymi dachami dwuspadowymi. Przy wejściu głównym w fasadzie – ganek pierwotnie drewniany, obecnie murowany. Elewacja ceglana. Po stronie południowo-zachodniej dworu rozciąga się park krajobrazowy z XIX w.

Trzebiechowo

135

– niemiecka nazwa Buchwalde

Gmina Szczecinek, powiat szczecinecki

Duże założenie podworskie z pałacem, parkiem i kompleksem budynków gospodarczych łącznie z domem administratora majątku. W pobliżu kościół neogotycki z II poł. XIX w. Całość założenia usytuowana w bezpośredniej bliskości jeziora Trzebiechowo, w tym pałac neogotycki nad samą wodą. Na południe i zachód od niego park naturalistyczny przechodzący w las liściasty. W II poł. XIX w. właścicielami majątku rycerskiego Buchwalde była rodzina von Knause – twórcy tego założenia.

Pałac – budowla w stylu eklektycznym z przewagą elementów neorenesansowych, wzniesiona na planie nieregularnego prostokąta. Bryła pałacu potężna i urozmaicona przez liczne ryzality i tarasy. Jest to budynek podpiwniczony, dwukondygnacyjny. Ze środka bryły wyrasta czworoboczna wieża. Każdy z ryzalitów zwieńczony schodkowym szczytem. Przy wieży i szczytach sterczyny uwypuklające bryłę pałacu. O wielkości budynku świadczy jego kubatura wynosząca 14 000 m³, czy też powierzchnia użytkowa 3500 m².

Trzebiec – niemiecka nazwa Neuhoř Gmina Tychowo, powiat białogardzki

136

Dawny, XIX-wieczny folwark wchodzący w skład majątku rycerskiego w Wicewie. W okresie powstania dworu właścicielem folwarku był Buchholtz. Zachowany budynek dworu ma charakter ekлекtycznej siedziby zarządcy majątku. Wybudowany na planie prostokąta, dwukondygnacyjny, o konstrukcji mieszanej; szkieletowej i murowanej. Widoczny ryzalit w osi elewacji frontowej. Do dworu przylega park krajobrazowy o pow. 2 ha.

Trzebień – niemiecka nazwa Trebin Skathen Gmina Bobolice, powiat koszaliński

137

Dwór zbudowany na pocz. XX w. dla Franza Klatta, wraz z folwarkiem i założeniem parkowym. W latach 1960-1992 pełnił funkcję zakładu karnego. Obecnie gruntownie przebudowywany przez nowego właściciela z przeznaczeniem na rezydencję. Bryła budynku założona została na planie prostokąta z ryzalitem na osi fasady i półkolistą basztą przy narożniku północnym. Podpiwniczony, parterowy z mieszkalnym poddaszem, przykrytym dachem mansardowym. Zbudowany z kamienia ciosanego i cegły. Dach obecnie przykryty blachą dachówkopodobną. Wokół dworu zachował się park krajobrazowy o pow. 2 ha z drzewostanem, głównie rodzimym.

Trzyńnik – niemiecka nazwa Trienke Gmina Siemysł, powiat kołobrzeski

138

Trzyńnik to stary folwark majątku Drozdowo, który należał do rodu Manteuffel. W 1572 r. nastąpiło usamodzielnienie się folwarku, który stał się samodzielnym majątkiem. W 1685 r. dobra ziemskie Trzyńnik i Drozdowo podzielone zostały pomiędzy rody: von Briesen i von Joashof. Prawie 300 lat później, w 1928 r. nastąpiło ponowne połączenie majątków w ramach dóbr Karla von Gerlach, ordynata z Parsowa.

Istniejący we wsi budynek dawnego dworu jest zlepkim dwóch budynków postawionych z cegły nieotynkowanej. Przypuszczalnie dwór został wzniesiony w drugiej połowie XIX w., a w pocz. XX w. została przebudowana część środkowa budynku – podwyższono ją o kondygnację poddasza oraz dostawiono dobudówkę od strony ogrodu.

Elewacja dworu zdobiona fryzem uskokowym z wysuniętych cegieł w szczytach wyższej części budynku. W pobliżu dworu dobrze zachowany budynek stajni dworskiej o konstrukcji szachulcowej. Dwór położony jest na terenie parku naturalistycznego o pow. 2 ha.

Turowo – niemiecka nazwa Thurow Gmina Szczecinek, powiat szczecinecki

139

Dwór z końca XIX w., neogotycki z elementami neorenesansowymi; założony na planie prostokąta z ryzalitem na osi fasady. Podpiwniczony, parterowy z wysokim poddaszem i piętrowym ryzalitem wystającym ponad dach w postaci czworoboku. Dach korpusu czterospadowy, ryzalit kryty dachem dwuspadowym. Pałac wybudowano w 1879 r., a już w 1893 r. przebudowany – głównie wewnątrz; wielokrotnie remontowany po 1945 r.

Z budynków gospodarczych zachowała się tylko kamienna budowla z końca XIX w.

Park uległ całkowitemu zniszczeniu.

Tychowo – niemiecka nazwa Gross Tychow Gmina Tychowo, powiat białogardzki

140

Pierwotnie stare lenno rodu von Kleist wzmiankowane już w 1477 r., częściowe i przez pewien okres należące do rodu von Versen. Na początku XIX w., stało się własnością przedstawicieli innej linii rodu von Kleist, noszącej przydomek Retzow, którzy pozostali właścicielami majątku do marca 1945 r.

W XIX w., wybudowane zostało rozległe założenie pałacowo-parkowe, z którego do dzisiejszych czasów zachował się park krajo-
brazowy, bardzo rozległy, zajmujący powierzchnię 13,7 ha. Częściowo zachowały się zabudowania gospodarcze zgromadzone wzdłuż dawnego dziedzińca., ostatecznie rozebrano Budynek pałacu częściowo zniszczony został w trakcie działań wojennych, ostatecznie rozebrano w latach 70-tych ubiegłego wieku.

Największą ciekawostką Tychowa jest głaz narzutowy, największy w Polsce. Obwód jego wynosi 50 m, wysokość nad ziemią 3,8 m. Masę jego określa się na ponad 200 ton.

Tychówko

141

– niemiecka nazwa Woldisch Tychow
Gmina Połczyn Zdrój, powiat świdwiński

Wież dworsko-chłopska o rodowodzie sięgającym średniowiecza. Stare lenno rodu von Bonin, sprzedane w 1685 r. dla Petera von Kleist. W rękach rodziny von Kleist, mającej główną siedzibę w pobliskim Wicewie, Tychówko pozostawało do XIX w. W 1739 r. ród von Kleist ufundował kościół szachulcowy.

W XIX w. rozbudowano zespół folwarczny, w skład którego wchodził pałac, park i zabudowania gospodarcze. Pałac został gruntownie przebudowany na pocz. XX w. Styl pałacu można określić jako wczesny modernizm z elementami historyzmu. Jest to budynek zniszczony na planie prostokąta z dwoma ryzalitami przy fasadzie. Ryzalit centralny zwieńczony tympanonem, wieżyczka w południowej części dachu, przykryta hełmem cebulastym. Druga, większa wieżyczka stanowi zwieńczenie ryzalitu po północnej stronie fasady. Wejście do budynku poprzedza kolumnowy ganek. Budynek główny dwukondygnacyjny. Przykryty dachem mansardowym, który pokryto dachówką karpiówką.

Tuż za pałacem rozciąga się 6-hektarowy park krajobrazowy z drzewostanem rodzimym. Pałac obecnie stanowi własność osoby prywatnej. Trwają prace remontowo-zabezpieczające.

U niemino

142

– niemiecko nazwa Nemmin

Gmina Borne Sulinowo, powiat szczecinecki

Założenie dworsko-parkowe, pozostałość po dawnym majątku rycerskim, należącym pierwotnie do rodziny von Münchow i von Vangerow. Powstało w XIX w. na miejscu wcześniejszego dworu. Obecny obiekt jest pozbawiony wyraźnych cech stylowych. Powstał w II poł. XIX w. na planie prostokąta z ryzalitem na osi fasady. Parterowy, z dachem dwuspadowym z naczółkami. Elewacja gładko otynkowana, bez zdobień architektonicznych, co jest efektem remontu przeprowadzonego w latach 70-tych XX wieku. Budynki gospodarcze, bądź to rozebrano lub zatraciły swój pierwotny wygląd. Od strony południowej i wschodniej dworu znajduje się park z drzewostanem rodzimym.

U radz – niemiecka nazwa Okden

143

Gmina Barwice, powiat szczecinecki

Zespół dworsko-parkowy z końca XIX w., położony na wysokim, wschodnim zboczu doliny rzeki Dębnicy. Dwór eklektyczny, murowany, parterowy, z mieszkalnym poddaszem w mansardzie. Bryła budynku wzbogacona przez przeszklony ganek, nad którym w dachu znajduje się wystawka zamknięta półkolistym tympanonem. Jeden z narożników fasady ujęty półkolistym wykuszem. W elewacji ogrodowej widoczny arkadowy podcień wsparty na dwóch kamiennych słupach. Całość w dobrym stanie, bez współczesnych przeróbek.

Do dworu z trzech stron przylega park krajobrazowy o pow. 2 ha, który przechodzi od strony północnej w las bukowy porastający zbocza rzeki Dębnicy, charakteryzujący się w tym miejscu znacznym spadkiem. Przy drodze prowadzącej do Gwiazdowa ruiny urządzeń spiętrzających XIX-wiecznego młyna wodnego.

Wardyn Dolny

144

- niemiecka nazwa Hohenwardi

Gmina Połczyn Zdrój, powiat świdwiński

Wieś chłopsko-dworska, założona w średniowieczu. Pierwsze źródła pisane pochodzą z 1337 r. Jest to stare lenno jednego z największych rodów ziemiańskich ziemi świdwińskiej i szczecińskiej - von Glasenappów. W trakcie swojej historii majątek rycerski, stanowiący znaczną część wsi zmieniał wielokrotnie właścicieli. Wśród nich były rody o znanych nazwiskach: von Kleist, von Podewils, jednym z nich był nawet major polskiego wojska- Ludwig von Kleist. W XIX w. właścicielem majątku został następny wielki ród ziemiański – von Manteuffel, którego siedziba główna mieściła się w niedalekim Popielewie.

Pozostałością tego okresu jest zespół dworsko-parkowy z przełomu XIX i XX wieku, składający się z XX-wiecznego dworu, wybudowanego na planie prostokąta z ryzalitem na osi fasady i ze zryzalitowanym skrzydłem przy elewacji zachodniej. Budynek główny pokryty jest dachem dwuspadowym z naczółkami. Skrzydła składające się z trzech części przykryte są odrębnymi dachami dwuspadowymi z naczółkami. Część centralna pokryta dachem pulpitowym. Budynek wzniesiono w okresie, gdy majątek należał do rodziny Manteuffel, na potrzeby zarządcy majątku. Park otaczający dwór pochodzi z 2 poł. XIX w., krajobrazowy, o pow. 2,5 ha.

Warnino – niemiecka nazwa Warnin Gmina Biesiekierz, powiat koszaliński

145

Dwór z końca XVIII w. lub pocz. XIX w., przebudowany w XX w., założony na planie prostokąta z piętrowym gankiem od frontu – mieszczącym sieni oraz trójbocznym ryzalitem i pięciobocznym tarasem elewacji ogrodowej. Budynek parterowy, przykryty naczółkowym dachem, ryzality osobnymi dachami wielospadowymi. W latach 70-tych XX w. budynek został zaadaptowany na potrzeby zakładu wychowawczego. Obecnie elewacja skromna, widoczne jedynie pilastry na ryzalitech oraz częściowo zachowane profilowane gzymsy podokienne i gzymsy wieńczące. We wnętrzu zachowała się boazeria w sieni oraz reprezentacyjna klatka schodowa wraz z kominkiem.

Dwór znajduje się w otoczeniu 4,5-hektarowego parku krajobrazowego, założonego na przełomie XVIII i XIX w.

Dwór wraz z parkiem ogrodzony murem oddzielający założenie od zabudowań gospodarczych (gorzelnia, stodoła szachulcowa). Do 1945 r. Warnino związane było ze znanymi rodami pomorskimi: von Parsow do poł. XVIII w., von Heidebreck. Do 1721 r., von Kameke przez następne dwieście lat. W międzyczasie, drogą małżeństw i spadków, wielokrotnie przechodził z rąk do rąk między Heidebreckami i Kamekami.

Wartkowo - niemiecka nazwa Wartekow Gmina Gościno, powiat kołobrzeski

146

Dawny zespół pałacowo-parkowy założony w II poł. XIX w., najprawdopodobniej przez Ernesta Helinga. Składał się z dworu neoklasycystycznego, który w wyniku remontów utracił większość zewnętrznych wystroju. Tradycyjnie wzniesiony na planie prostokąta z ryzalitem w fasadzie oraz prostokątnym skrzydłem. Do budowy wykorzystano naturalne surowce: głązy polodowcowe na fundament i podmurówkę oraz glinę na wypalenie cegły, których użyto do wzniesienia murów dwóch kondygnacji. Dach dwuspadowy pokryty pierwotnie dachówką, obecnie eternitem. Stolarka mieszana: od oryginalnej aż po z PCV. Ogólnie budynek jest nieładny. Klasyczny przykład, jak przez nieumiejętny remont można odebrać budynkowi jego prawdziwe oblicze. O wiele ciekawszy jest park okalający bezstyłowy dwór. Założony został w XIX w., w stylu krajobrazowym, na pow. 2 ha.

Historia wsi typowa; na początku należała do katedry kołobrzeskiej jako wieś kościelna. Później stała się lennem znanej na Pomorzu szlacheckiej rodziny von Blankenburg. Taki stan trwał aż do 1758 r., kiedy majątek zmienił po kilkuset latach właścicieli – rodzina von Borck. Wiek XIX to kilkakrotne zmiany właścicieli. Przełom wieków XIX i XX to najlepsze lata w rozwoju majątku. Ostatnim, właścicielem przed zmianą przynależności państwowej był Otto Selle.

Wierzbka Dolna – Gross Verbeck, wcześniejsze nazwy Virbecka, Vyrbeka Gmina Gościno, powiat kołobrzeski

147

Wieś malowniczo położona na zboczu wschodnim polodowcowego jeziora. Kamienica. Żyzne gleby sprzyjały rozwojowi rolnictwa. Już w XIII w. pojawiają się pierwsze wzmianki pisane, wieś należy do majątku Poblocie Wielkie, którego właścicielami aż po XVIII w. była rodzina von Blanckenburg. Na przestrzeni następnych stuleci czterech właścicieli. Obecny dwór powstał na pocz. XX w. dla Willego Brüggemanna. W wyniku remontów, szczególnie tych przeprowadzonych po 1945 roku, utracił większość elementów dekoracyjnych i innych charakterystycznych dla secesyjnego stylu. Budynek na rzucie prostokąta z ryzalitem w fasadzie od strony północno-zachodniej i małym ryzalitem w elewacji południowej. Dach dwuspadowy, kryty eternitem falistym. Budynek nie przedstawia w tym stanie większej wartości pod względem architektonicznym. Przynależy do dworu park ma charakter krajobrazowy i przechodzi harmonijnie w las liściasty. Pow. parku 2,5 ha.

Wilcze Łaski – niemiecka nazwa Karlshorst Gmina Szczecinek, powiat szczeciński **148**

Dwór eklektyczny z II poł. XIX w. z elementami neorenesansowymi, wybudowany na planie prostokąta, ze zryzalitowaną centralną częścią fasady, dwoma pięciobocznymi wykuszami i płytkim ryzalitem. Budowla podpiwniczona, parterowa z wysoką partią strychową, zamkniętą dachem dwuspadowym. Na osi fasady ryzalit – wieża wystająca ponad dach w formie czworoboku zakończonego balustradą.

Po stronie północnej i wschodniej rozciąga się 1,3-hektarowy park naturalistyczny z drzewostanem mieszanym.

Wilczogóra – niemiecka nazwa Wielschberg Gmina Bobolice, powiat koszaliński **149**

Dwór z końca XIX w., na podmurówce kamiennej, murowany z cegły założony na planie prostokąta. Pierwotnie parterowy z wysokim poddaszem oraz piętrowym ryzalitem na osi fasady. W latach 70-tych XX w. gruntownie przebudowany. Podwyższono go do układu piętrowego, poszerzono otwory okienne, zatarciu uległy elementy dekoracyjne elewacji. Założono nowy dach, kryty eternitem. Całość raczej nieciekawa. Po dawnym założeniu pozostało ogólne rozplanowanie i duże fragmenty parku krajobrazowego o pierwotnej pow. 3 ha. Z pierwotnego układu przestrzennego zachowała się aleja grabowa.

Włóścibórz - niemiecka nazwa Lustbühr Gmina Dygowo, powiat kołobrzeski **150**

Pałac z końca XIX w., neogotycki, rozbudowany w 1969 r. i zaadaptowany na potrzeby Domu Kombatanta. Otoczony pięknym parkiem z połowy XIX w., naturalistycznym o powierzchni 10,8 ha.

Wojęcino – niemiecka nazwa Wojenthin

Gmina Bobolice, pow. Koszaliński

151

Dawne rozległe założenie pałacowo-parkowe z monumentalnymi budynkami gospodarczymi powstało w okresie, gdy właścicielami była rodzina von Holtz z Manowa. Czas ich własności przypada na lata 1855-1945. Wówczas to wzniesiono neogotycki dwór oraz większość budynków gospodarczych: gorzelnię, młyn, obory. Większość założenia uległa zniszczeniu, do czasów dzisiejszych zachowała się kaplica grobowa, położona na wyspie nieistniejącego już śródlęsnego jeziora, do której wiodła droga przez neogotycki most. Po założeniu dworsko-pałacowym, mającym charakter monumentalnej, neogotyckiej rezydencji, pozostała romantyczna sztuczna grota, „stalaktytowa” oraz zaniedbany park krajobrazowy z XIX w., o pow. 6 ha, porośnięty drzewostanem głównie rodzimym.

Wojęcino wywodzi swój rodowód ze średniowiecza (od XVI w.). Był wówczas własnością i siedzibą rycerską rodu von Bonin. Boninowie byli fundatorami nieistniejącej już kaplicy.

Wszemierzycze – niemiecka nazwa Marienhof

Gmina Siemysł, powiat kołobrzeski

152

Dwór z pocz. XX w., zbudowany z cegły na kamiennie-ceglanej podmurówce. Składa się z dwóch części połączonych pod kątem prostym. Bryła zwieńczona dachem naczółkowym, do którego pod kątem prostym dołączony jest dach mansardowy pokrywający poddasze ze ścianą szczytową. Od południa do bryły głównej przylega ryzalit. W elewacji ogrodowej dwa dwukondygnacyjne ryzality.

Dwór został wzniesiony dla rodziny Roberta Mangela. Po 1945 r. przeprowadzono dwukrotnie remont budynku, doprowadzając każdorazowo do zmiany wyglądu budynku. Budynek jest bardzo dobrze utrzymany i mieści się w nim ośrodek MONAR-u. Wokół dworu rozległy park krajobrazowy przechodzący w las liściasty. Z dawnego układu przestrzennego parku zachował się staw oraz małe jezioro.

Wszemierzycze do poł. XIX w. były częścią majątku Unieradz. W końcu lat 70-tych XIX w. majątek należał do Lentze von Podewils, a na pocz. XX w. nabył go Robert Meugela, który zbudował obecny budynek dworu.

Zagórze – niemiecka nazwa Sager Gmina Białogard, powiat białogardzki

153

Dwór murowano-szachulcowy z II poł. XIX wieku składający się z dwóch części; budynku głównego i skrzydła od północy (pierwotnie istniały zapewne dwa skrzydła). W wyniku remontu przeprowadzonego w latach 70-tych XX wieku utracił większość detali architektonicznych.

Park z II poł. XIX wieku przylegający od wschodu do dworu założony na osnowie istniejącego wcześniej lasu mieszanego, pow. 2 ha. W zachodniej części parku dwa owalne stawy połączone strumykiem, obecnie zarośnięte.

Zagórze to lenno rodu von Podewils funkcjonujące już od XVII wieku, a dzierżawione przez rodzinę von Platen. W 1844 r. majątek należał do Jana Ferdynanda Ramthum. W 1884 r. należy do rodziny von Gaudecker, a w 1928 r., obok majątku w Podwilczu i Rychowie należał do Marii von Holtzendorff. Po II wojnie większość majątków przejęło państwo polskie.

Żdzar – niemiecka nazwa Schwurk

Gmina Barwice, powiat szczecinecki

154

Zespół dworsko-parkowy z końca XIX w. z przebudowanym dworem w latach 50-tych oraz obecnie poddawany pracom remontowym mających za cel przywrócenie jego pierwotnego wyglądu. Z dawnego wystroju zachowały się ślady po pseudoboniowaniu i prostokątne opaski otworów okiennych, co wskazywałoby na neoklasycystyczny styl dworu. Całość niestety psuje współczesna stolarka okienna z PCV. Przylegający park krajobrazowy o pow. 2 ha został poddany zabiegom pielęgnacyjnym.

Dwór wraz z parkiem reprezentuje typowy przykład skromnej siedziby szlacheckiej występującej w XIX w. na terenie Pomorza. Obiekt obecnie we władaniu osoby prywatnej.

Żytlkowo

155

– niemiecka nazwa Siedkow Gmina Białogard, powiat białogardzki

Żałożenie pałacowo-parkowe z I poł. XIX wieku, składające się z bezstyłowego, ale o okazałych rozmiarach pałacu, zbudowanego z cegły na kamiennej podmurówce. Dwukondygnacyjny z dachem mansardowym i zamieszkałym poddaszem. W bezpośredniej bliskości pałacu znajdowały się budynki gospodarcze i inwentarskie, znaczna ich część obecnie nie istnieje. Zniszczeniu uległa większość budynków mieszkalnych z byłej kolonii pracowników folwarcznych. Pałac wraz z częścią gospodarczą otoczony od zachodu i południa parkiem o powierzchni 5,35 ha, założonym w I poł. XIX wieku.

Żytlkowo to wieś o średniowiecznej metryce. Pierwsza wzmianka pojawia się w dokumentach księcia pomorskiego Bogusława X, pochodzących z 1489 r., a mówiących o przekazaniu wsi w lenno rodzinie von Wolde. W I poł. XVI wieku w Żytlkowie występują dwa majątki: jeden należący dalej do rodziny von Wolde, drugi do rodziny von Versen.

W I ćwierćwieczu XVIII wieku właścicielami obu majątków zostaje rodzina von Kleist. Taki stan trwa do końca XIX wieku. W 1899 r. dokonano parcelacji majątku. Pozostałością po byłym majątku rycerskim władał do 1945 r. Gustaw Drews, zastrzelony w marcu 1945 r. przez rosyjskich żołnierzy. W okresie swojego największego rozwoju Żytlkowo zamieszkiwało 263 mieszkańców. We wsi znajdowały się ponownie dwa folwarki, owczarnia, młyn wodny. Najstarszym budynkiem jaki przetrwał w Żytlkowie do dzisiejszych czasów jest kościół z XVIII wieku w stylu eklektycznym, zbudowany w miejscu gdzie wcześniej już istniał kościół, który pochodził według Berghausa z okresu drugiej wyprawy chrystianizacyjnej biskupa św. Otto z Bambergu.

Gminy w internecie

- Miasto Białogard: www.bialogard.info
- Miasto Kołobrzeg: www.kolobrzeg.pl
- Miasto Szczecinek: www.szczecinek.pl
- Miasto Świdwin: www.swidwin.pl
- Miasto i Gmina Barwice: www.barwice.pl
- Miasto i Gmina Biały Bór: www.bialybor.netbiz.pl
- Miasto i Gmina Bobolice: www.bobolice.pl
- Miasto i Gmina Borne Sulinowo:
www.bornesulinowo.pl
- Miasto i Gmina Karlino: www.karlino.home.pl
- Miasto i Gmina Połczyn Zdrój:
www.polczyn-zdroj.pl
- Gmina Białogard: www.gmina-bialogard.pl
- Gmina Grzmiąca: www.grzmiaca.org.pl
- Gmina Kołobrzeg: www.gminakolobrzeg.com.pl
- Gmina Rymań: www.ryman.pl
- Gmina Siemysł: www.siemysl.pl
- Gmina Sławoborze: www.slawoborze.pl
- Gmina Szczecinek: www.szczecinekgmina.pl
- Gmina Tychowo: www.tychowo.pl
- Gmina Ustronie Morskie: www.ustronie-morskie.pl
- Powiat Białogardzki: www.powiat-bialogard.pl
- Powiat Kołobrzegi: www.powiat.kolobrzeg.pl
- Powiat Koszaliński: www.powiat.koszalin.pl
- Powiat Szczecinecki: www.powiat.szczecinek.pl
- Powiat Świdwiński: www.powiatswidwinski.pl